Ročník XLV. Číslo 1.

HLASY
Katolického spolku tiskového.

Z HUSITSTVÍ DO PROTESTANTISMU.

V PRAZE 1914.
Nákladem Katolického spolku tiskového. — V komisi Cyrillo-Methodějského knihkupectví Gustava Francla.

Z HUSITSTVÍ DO PROTESTANTISMU.

ÚVAHA
HISTORICKO-NÁBOŽENSKÁ.

PÍŠE
JIŘÍ SAHULA.

DÍL V.
DOBA MYSTOPOLOVA.

NÁKLADEM KATOLICKÉHO SPOLKU TISKOVÉHO. — V KOMISSI CYRILLO-METHODĚJSKÉHO KNIHKUPECTVÍ GUST. FRANCLA.
1914.

Nihil obstat.

Dr. Jos. Tumpach,
censor.

Imprimatur.

Z kníž. arcib. Ordinariátu v Praze, dne 21. března 1914, čís. 3980.

Dr. Jan Nep. Sedlák,
generální vikář.

I. Další postup německého lutherstva.

Dle toho, kam se vážky klonily v náboženském zápasu v Německu, zařizovali se i protestanté čeští. Opětovanými prudkými útoky dovedli si němečtí protestanté netoliko vynutiti na Karlovi V. pevnou organisaci, ale dostali ve svou moc i rozsáhlé kraje katolické, kde velmoži násilím měnili dosavadní starobylé řády proti vůli přečetných poddaných. Příklad protestantských útočníků dráždil české velmože k projevům veliké smělosti. Budiž tedy i nyní promluveno předem stručně o scenerii, jaká se vyvíjela v Německu v letech čtyřicátých století XVI.

Dne 5. ledna r. 1531 přičiněním Karla V. byl Ferdinand zvolen za krále Římského a již 11. ledna téhož roku v Cáchách korunován. Protestanté sledovali tento akt s velikou nevolí. Kurfiřt Saský k volbě se nedostavil a protestoval proti jejímu výsledku. Ačkoli konfesním mírem, uznaným v Norimberce (r. 1532), bylo protestantstvu nepřímo přiznáno právo na existenci, přece proti Turkům poskytovali protestanté Karlovi V. podporu s velikou liknavostí. Leč za značné podpory papeže Klementa VII., a za pomoci Čech, Italie a Španělska postaveno u Vídně tak četné vojsko, že sultán Soliman II. neodvážil se bitvy. Odtáhl Štyrskem za hrozného pustošení.

Císař Karel V. od r. 1535 byl velice zaměstnán výpravou proti loupežnému Tunisu a novou válkou s Francií, takže k radosti lutheránů nemohl proti náboženským zmatkům v Německu vážně zakročiti. Proto Lutherova konfese šířila se působením mocných velmožů velice rychle. Lutherství zavedeno r. 1532 do Pomořan, r. 1533 do Julichu. Würtemberska dostalo se sice lénem králi Ferdinandovi. Leč r. 1534 lantkrabě Filip uvedl Oldřicha z Würtemberku, stíženého říšskou klatbou, do jeho země. Ve smlouvě kadaňské musil Ferdinand uznati dokonaný akt. Oldřich sice z diplomatické chytrosti slíbil, že novotářství obyvatelstvu vnucovati nebude a že duchovenstvu statky ponechá. Ale brzy zavedl panství lutheranismu v celé zemi. Sasko a později Bavorsko uznalo Ferdinanda za krále Římského pod drsnou podmínkou; musil totiž nařiditi, aby říšský soud nepřijímal žalob proti protestantům, kteří soustavně církevní statky konfiskovali.

R. 1535 obnovili protestantští knížata odbojný spolek (k němuž došlo ve Šmalkaldech r. 1531) na deset let a posílili jej značně přijetím nových vlivných členů. Zajímavo, jak k vůli rozmnožení politické moci velmožové zacházeli s vírou. Poněvadž některá z měst nově připojených smýšlela zwingliánsky, vyjednáváno o chytrý věroučný kompromis. Mrštný Martin Bucer vyjednával s Melanchthonem a pak s Lutherem. Tak došlo r. 1536 k „vittenberské konkordii“, která na oko Zwingliovo učení o Večeři Páně zatušovala. Bylo smluveno, že Večeře Páně se skládá ze dvou věcí, pozemské a nebeské, s chlebem a vínem v pravdě a podstatně jsou přítomny tělo a krev Kristova, jež se podávají a přijímají; svátostným spojením v podaném chlebě je v pravdě tělo Kristovo. Leč aby tuto formuli Švýcaři přijali, snažil se jim Bucer dokázati, že se srovnává úplně s učením Zwingliovým a Oekolampadiovým. Švýcarové však psali Lutherovi, že věří pouze v duchovní přijímání těla Páně, ale nikoli v tělesnou přítomnost ve svátosti.

Byl-li obratným diplomatem Bucer, Luther dovedl se vpraviti do poměrů též se vší vypočítavostí. Na popud kurfiřta Saského zdržel se zřejmého odporu a naopak 1. prosince 1537 napsal Švýcarům, že „nikdy neučil, jako by Kristus s nebe nebo s pravice Boží sestupoval“. Prý trvá jednoduše při slovech ustanovení „Toto jest tělo mé, toto jest krev má“; přenechává Božské všemohoucnosti Kristově, jak svým tělem a krví jest ve svátosti přítomen. Nezkoumá, jak se to děje. Jestliže však si obě strany úplně nerozumějí, bude nejlépe, jestliže se k sobě budou přátelsky chovati a nejlepší věci navzájem si budou přáti, až se kalná voda usadí. Tudíž r. 1538 přistoupili Švýcaři ke konkordii, podrževše však svůj zwingliánský náhled. Chovali se při smlouvání rozhodně charakterněji než úhořovití protestanté, kterým byla silná ozbrojená moc milejší, než pevná zásada náboženská. Melanchthon také k vůli Švýcarům změnil v augšburské konfesi článek o Večeři Páně. Ke všemu osobním zakročením lantkraběte Filipa odstraněno v Saském kurfiřtství pozdvihování hostie při bohoslužbách, které se do té doby podržovalo na vzdor Zwingliánům.*) O víře v Německu, o revolučním hnutí nerozhodoval nyní lid, i bohoslovci měli ruce značně svázané; v té příčině vedli hlavní slovo šlechtici a pohlaváři říšských měst.

Šmalkaldští spojenci ovšem kladli velice houževnatě překážky snahám o svolání všeobecného církev-

*) Kryštůfek: Všeobecný církevní dějepis III., 116—117. Boost: Geschichte der Reformation und Revolution von Deutschland III., 191.

ního koncilu. Když již byl sněm do Mantovy na rok 1537 rozepsán, ulekli se protestantští šlechtici velice, aby nezkřížil obmýšlený církevní koncil jejich panovačné plány. Zvlášť se obávali, aby nebyli nuceni vydati zkonfiskované statky duchovenstvu. Protestantští spojenci sešli se téhož roku do Šmalkald k úradě. Když se k nim odebral papežský nuncius, shromáždění odmítli obeslati koncil.

Aby roztržka církevní byla co nejvíce utvrzena již před počátkem koncilu, vypracoval Luther na popud kurfiřta Saského 23 článků, jež měly jak formou tak obsahem vyloučiti každou pochybnost o veliké propasti, zející mezi katolicismem a protestantstvím. Luther ve svých článcích nazval mši sv. „největší a nejhroznější ohavností, ocasem drakovým, který za sebou přivlekl nesčíslné zlořády a zplodil mnoho neřádu i hojnou modloslužbu, především očistec, který však s veškerou jeho okázalostí, bohoslužbou a řemeslem jest pokládati za strašáka ďáblova.“ Ctění svatých nazváno v artikulech modloslužbou, papež satanem a Antikristem. Zkrátka, články svou formou prozrazují výbuchy nesmiřitelného hněvu, při čemž rozvážné přemýšlení hraje úlohu odstrčené Popelky.

Melanchthonovi nařízeno, aby rozebral otázku o primátu papežově a pravomoci biskupů. Leč nezavděčil se velmožům, jelikož napsal, že sice primát nemá základu v právu Božském, ale budoucně právem lidským může platiti vrchní moc papežova nad biskupy k vůli míru a pokoji. Fanatičtí knížata a Luther zavrhli práci Melanchthonovu. Luther byl tehdy churav, takže podráždění jeho se stupňovalo. Když opouštěl Šmalkaldy, rozloučil se s predikanty jej vyprovázejícími těmito slovy: „Bůh naplniž vás nenávistí k papeži!“

Shromáždění církevního koncilu stavěly se v cestu ještě další těžké překážky. Za to však císařský vicekancléř Held zorganisoval v Norimberce v červnu r. 1538 katolické velmože na žádost císařovu v „svatém spolku na obranu“. Protestantští knížata začali hroziti r. 1539 válkou, ale po některém jednání uzavřeli příměří na 16 měsíců.

Kurfiřt Braniborský Joachim II. přešel r. 1539 k protestantismu a již r. 1540 vydal z vlastní pravomoci jako biskup země nový církevní řád. Nástupce Saského vévody Jiřího († 1539) Jindřich povolal do země hned lutherské predikanty. Přes veliký odpor lidu zavedl novotářství v Míšni. Biskupové Míšeňský a Meziborský spolu s universitou Lipskou nemohli vymoci ani trpění katolické víry. Dále odpadli od katolicismu Zvěřínský biskup v Meklenbursku, abatyše v Quedlinburku, vévodkyně z Calenberku. Tito všichni vnucovali poddaným novoty.

Protestantské nové názory působily silně leckde i na mysli katolických theologů, kteří se na venek jednoty církve posud drželi. Kanovník kolínský Gropper přibližoval se protestantům v učení o ospravedlnění. Došlo r. 1540 a 1541 k náboženským disputacím mezi representanty ryzího katolictví, protestanty i katolíky, vcházejícími v částečný věroučný kompromis. Disputace tyto měly dle snahy císařovy působiti ke skutečnému náboženskému smíru. Ovšem za tehdejších okolností smlouvání nemohlo vésti k praktickému výsledku. Vždyť na př. lutherští žádali, aby byly odstraněny řeholní sliby, pocta svatých, odpustky a bezženství duchovenstva. Protože však císař chystal se k výpravě proti Africe na obranu Španěl, snažil se, aby v Německu na ten čas nastalo alespoň trochu pokojné soužití. Vydal 28. června říšský nález, který zároveň s články, o kterých se stala dohoda, nazývá se „Řezenský interim“. Obsah jeho byl tento: Obě

strany nechť se drží článků, o kterých se stalo dorozumění, až k budoucímu všeobecnému neb německému národnímu nebo říšskému sněmu, k němuž se dostaví na popud císařův papežský legát. Kláštery nechť se nezrušují, duchovní užívejtež příjmův a statků, které právě mají ve vlastnictví, protestující nechť nikoho nenutí do své strany. Norimberský mír z r. 1532 ve všech částech budiž svědomitě zachováván. Spolu zrušují se při soudním dvoře všechny procesy, o nichž jest spor, zdaž v míru Norimberském jsou obsaženy čili nic."

Leč ani tento smířlivý pokus protestantům se nelíbil, ačkoli vzhledem k tehdejším okolnostem byl jim velice příznivý. Protestanté císařův nález nechtěli podepsati, vymohli si od Karla V. k němu zvláštní vyjádření ze dne 29. června 1541. Touto císařskou deklarací nabyli zvláštních výhod. Bylo v ní řečeno, aby se protestanté drželi článků, o nichž se stala dohoda, ve smyslu svého vlastního výkladu. Každé vrchnosti dovoleno kláštery přidržovati ke křesťanské opravě (t. j. zrušovati). Nález o užívání církevních statků má platnost i pro duchovenstvo konfese augsburské. Zcela se zrušují dekrety komorního soudu proti uchvatitelům církevních statků.*) — Tak daleko tudíž císař ustoupil, aby získal trochu času k ochraně Španěl a od protestantů nějakou pomoc proti Turkům. Leč toto couvání mnoho neprospělo. Mezi katolíky vzmáhalo se roztrpčení, že jejich posice pozbývají ochrany a protestantská ofensiva vzrůstala. Žádná strana nechtěla se říditi těmi články.

Novotářství rozmohlo se silně ve Vestfalsku. Když byl zvolen (19. ledna 1541) za biskupa Naumbursko-žičského Julius Phlug, muž vzorných mravů, velice učený, Saský kurfiřt Jan Friedrich zakázal

*) Kryštůfek: Všeob. círk. dějepis III., 121—122.

uvedení nového biskupa do země, obsadil zámek Žičský, jmenoval úředníka pro správu biskupství a dal v Naumburku (20. ledna 1542) posvětiti za „biskupa" od Luthera při asistenci tří farářů magdeburského superintendenta Mikuláše Amsdorfa. Tomuto Amsdorfovi vykázal kurfiřt zaopatření a 600 zlatých ročně z příjmů arcibiskupství. Vévoda Brunšvicko-Wolfenbüttelský byl r. 1542 přepaden a o své země oloupen proto, že chystal se zakročiti proti městu Brunšviku, jež proti jeho vůli přistoupilo k Šmalkaldskému spolku. Veliké zmatky ztropilo protestantství v Kolínském kurfiřtství a to za spolupůsobení samého arcibiskupa Heřmana. Ale r. 1546 Heřman vyobcován z církve a sesazen. Šmalkaldský spolek podporoval ho pouze sliby, takže kurfiřtství pro církev zachováno. Veliká část jihoněmecké šlechty přála novotářství, protestantství se šířilo v zemích bavorských i ve Ferdinandovu Rakousku a Tyrolsku. Ve Falcku šířeno v té době protestantství od Friedricha II. V Zweibrückenu vyhnal falckrabě Wolfgang kněze, kteří sloužili mši sv. Hrabě Filip III. zavedl protestantství v Nassavsko-Weilbursku a přistoupil r. 1537 k Šmalkaldskému spolku.

Tedy záplava veliká, vůči níž umdlévala odvaha císařova. Po nezdařené výpravě proti Africe (r. 1541) potřeboval Karel V. větší vojenské pomoci netoliko proti Turkům, ale i proti Francouzskému králi Františkovi I. Proto na sněmu ve Špýru (r. 1542) král Ferdinand I. staral se všemožně o uklidnění protestantů. Jejich násilnictví proti Brunšviku, Naumburku, Hildesheimu atd. bylo schváleno a zastaveny všecky procesy, které byly proti nim při nejvyšším soudě zavedeny. Když se vrátil Karel V. do Němec, tu ve své ústupnosti na novém sněmu Špýrském (r. 1544) až překročil meze své moci, což způsobilo u katolíků značné roztrpčení. Když

však císař za pomoci protestantů porazil 18. září 1544 vojsko francouzské, hleděl katolické církvi poskytnouti ochranu a posilu jiným způsobem. Staral se horlivě o řádné obeslání všeobecného církevního sněmu, jejž papež položil ke dni 15. března 1545 do Tridentu.

Protestanté dobře vycítili dalekosáhlý význam koncilu, na němž se mělo jednati netoliko o značných reformách, ale i o prostředcích k posile katolického tábora. Lutherští velmoži, kteří právě církevním převratem nabyli tolik bohatství a tak velikého politického vlivu, ovšem začali horečně akci císařovu poškozovati. Myšlenka církevního sjednocení jim byla nesnesitelná. Proto protestanté na sněmu říšském ve Vormsu (v březnu r. 1545) zamítli koncil, protože prý, jsa svolán papežem, svobodným a řádným není. Saský kurfiřt postaral se o rozdávání Lutherova spisu „Papežství založené od ďábla". V něm byla hnusná karikatura papežova. Rozšiřován spis Melanchthonův, složený na popud Saského kurfiřta, kde vykládáno, proč protestanté koncil neobešlou. Zkrátka, proud fanatismu rval všecky hráze, rozléval se jako povodeň, o dobré vůli nemohlo býti řeči. Přes to však císař ustanovil mezi různověrci novou náboženskou rozmluvu, která počala 27. ledna 1546 v Řeznu. Leč protestantští theologové snadno nalezli záminku k zmaření debat a porad. Lidé, kteří byli v železném područí radikálních velmožů, ani nesměli dospěti v poradách k positivním výsledkům, k praktické smířlivosti.

Luther v poslední době neměl již na vývoj událostí rozhodného vlivu. Velmoži, kteří mu poskytovali ochranu, ujali se nad církví protestantskou vrchního vedení. Luther upadal do těžkomyslnosti. Naříkal na bujení neřestí ve Wittenberku, z něhož r. 1545 odešel. „Pryč z této Sodomy, raději chci se

potulovati a vyžebraný chléb jísti, nežli ve svých starých dnech z nehodného života ve Wittenberku se mořiti a nepokojným činiti." Tak psal ke konci července 1545 své manželce. Leč kurfiřt potřeboval k svým politickým cílům a k utvrzení své moci náboženského ličidla. Proto domluvil Lutherovi, aby se vrátil. Ten sice uposlechl, ale v prosinci znova hrozil svým odchodem. Rozčilovalo ho, že staří spolubojovníci jeho dogmata opravují. Žil s nimi v tuhých sporech. Vášeň jeho vybuchovala proti katolickým kruhům dále. V Eislebenu 18. února 1546 smrt zastavila další jeho cholerické činy. Zanechal po sobě manželku a čtyři děti. Vdova s dětmi upadla brzy do bídy, třebaže Luther zanechal jmění kolem 9000 zlatých. Jelikož vdova žebronila o podporu u cizího panovníka (dánského krále Kristiana III.), patrno, že velmožům při podpoře Martina Luthera šlo především o zisk vlastní. Vdově nebylo možno hnáti vodu na šlechtické mlýny, jak to činila autorita jejího muže. Proto ti, kteří obklopili Luthera blahobytem, na bídu Kateřiny zapomínali.

Veliké triumfy protestantstva německého ovšem byly velikým lákadlem pro protestantské velmože české, kteří posud nedocílili ani toho, aby zemským zřízením byla úředně povolena a chráněna lutherská konfese alespoň na místech některých. V tehdejších zlých časech zahraniční politika Ferdinandova byla tak těsně spiata s politikou Karlovou; doufali tudíž protestanté čeští, že těžce bude odoláno jejich církevním požadavkům, naleznou-li pevnou oporu u protestantských vítězů německých, protože tehdy Ferdinand tolik potřeboval české pomoci k urovnání palčivých nesnází zahraničních.

II. Odvaha protestantů moravských. Společná obrana křesťanstva proti Turkům.

Na Moravě šířilo se za účinné pomoci velmožů protestantství pohodlněji než v Čechách. R. 1535 již i v Olomouci, v městě katolickém, kde bylo sídlo biskupa Stanislava, kázal kartusiánský mnich bouřlivě, takže v lidu vyvoláno veliké kvašení. Po městě pohazovány různé pobuřující cedule. Větší davy upoutal kazatel tím spíše, že v duchovenstvu olomouckém bujely některé zlořády. Král rozkázal, aby biskup vyšetřil, činí-li „kartouz" kázání bludná a scestná. Pak pohnal mnicha do Vídně k zodpovídání. Když výslech dopadl pro mnicha příznivě, dovolil mu panovník, aby se znovu ujal kazatelského úřadu v olomouckém klášteře. Nechť však káže toliko po obědě a bludných věcí zanechá. Kartouz však dodal si nyní smělosti a vštěpoval lidu dále myšlenky novotářské. Proto král r. 1539 přímo psal olomouckým konšelům, aby zavřeli a dochovali do dalšího poručení toho kazatele, jenž „opět lid v bludy uvozuje". Nejspíše značný počet novověrců od té doby dlouho ještě konal své schůzky tajně v soukromých domech, takže na venek zachován Olomouci ráz města katolického delší čas. Panovník alespoň později tvrdil, že do r. 1557 nebylo v Olomouci přijímání pod obojí způsobou.

Vůbec stavové moravští při úředním jednání o víře hlásili se k novotám okázaleji než Čechové. Významný jest v té příčině projev sněmu brněnského r. 1539. Ferdinand prohlásil, že jemu náleží rozeznávati o výstupcích v příčině víry. Stavové moravští však odpověděli, že „v pravdě vší pamětí toho obsáhnouti nemohou, aby který král na kterého obyvatele pro víru sáhnouti ráčil. Víc než před sto lety víra podobojí v království Českém a v markrabství

jest povstala a k straně její mnoho kněží, potom ze stavu panského, rytířského, městského i sedlského jest připadlo, kteřížto na onen čas za nejvyšší kacíře, odřezance a protivníky víry od Říma držáni a rozličně haněni i mnohé kletby na ně vydávány byly, ba jísti a píti s nimi zapovídali. A potom jsou jiní, jakožto ti, kteréž někteří jmenují Pikarty neb Bratry Boleslavské, Vlasenské, Mikulášence a Malé stránky, povstávali, kterýchž jest v království Českém a na Moravě veliký počet, a na ty žádný z králů nesáhal, ač kázali proti kostelu římskému (církvi katolické) a knihy vydávají." Ovšem prý vycházejí rozkazy, aby se jim zavíraly kostely, avšak „když jsú oni toho jako milovníci duší svých bez lepšího ukázání dovedení Písmem sv. ustúpiti nechtěli, při tom jsú od králů zanecháni byli." Na konec stavové praví: „Bez pochyby zná Jeho Milost královská, že lidé mocí k víře přinucováni býti nemohú, poněvadž víra není nežli dar Boží, a žádnému od žádného jiného než od samého Boha dána býti nemůže."*)

Odpověď sice velice sebevědomá, ale obsahující nepravdy. Sami členové sněmu jistě věděli, že v Čechách byli bezohledně trestáni jak Táboři tak Čeští bratří pod žezlem samého kališného krále Jiřího z Poděbrad a že pronásledování radikálních sekt pokračovalo i později. Opatrně pomlčeli o tom, jakých útisků zakoušeli právě v té době v Německu katolíci od velmožů protestantských. Nad to přece dobře věděli, jak současně se postupuje proti sektářství českému. Leč přes to zformovali odpověď svou tak, jako by se byla na nich žádala větší ústupnost, než jaká se požaduje na radikálech českých. Dle odpovědi stavů slovo „kacíř" značí urážku. Nuže — jestliže moravští protestanté byli pevně přesvědčeni, že právě

*) Winter: Život, 97—98.

jejich víra jest zcela nezávadná, zdaž se svého stanoviska neměli důsledně považovati za kacíře staroutrakvisty, Bratry, Mikulášence? Tito přece nechtěli s protestanty splynouti, věřili jinak a k tomu tyto všecky sekty se mezi sebou různily. Jestliže tyto sekty opravdu dokázaly správnost víry své Písmem, proč nesplynuly, proč sami protestanté se s nimi nesmísili? Veliké a mnohotvárné rozštěpení nevedlo k objevení a k svornému podržení nových vyšších pravd, ale k církevní anarchii. A proti této anarchii Ferdinand bojoval, protože na vlastní oči viděl, jak se takovými proudy zvyšují i zmatky politické. Ano — víra jest dar Boží. Leč lutheránští velmožové sami zcela násilně zaváděli nové náboženské řády mezi lidem poddaným. Pravá víra jest dar Boží, ale otevřené, v různé strany se rozbíhající sektářství uvádí ve zmatek i zevnější vývoj sociální, hospodářský, politický. Každá z dosavadních sekt svými věroučnými a mravoučnými články hluboce zasahovala do vývoje života veřejného, do poměrů společenských — a každá jiným způsobem. K tomu všemu ani jediná tehdejší sekta nebyla schopna urovnati veřejný řád obecně a definitivně, proti každé stály obrovské davy. Rozvrat církevní tedy silně podporoval zmatek společenský vůbec. Stavové tedy měli v odpovědi své dodati, jakým způsobem dojde k náboženskému a politickému pořádku, jestliže výstřelkům různých sekt vláda nebude klásti překážek. Vždyť přece náboženské rozštěpení bylo stále žalostnější.

Hejtman markrabství Moravského pan Jan z Pernštejna poslal téhož roku Ferdinandovi dopis, v němž vysvětluje, proč poddaní království Českého a zemí přivtělených nemají k svému panovníkovi lásky a důvěry. Mezi jiným udává i jednání Ferdinandovo proti jinověrcům. To prý nutno změniti, protože nemůže býti dána od lidí víra tomu, komu není dána

od Boha. (Zase tedy opakování zásady českobratrské!!) Ale král pro víru lidi obtěžuje, mnozí i života jsou zbaveni.

Na list velice kazatelský odpověděl král 2. prosince téhož roku velice vlídně. Docela děkoval za upřímnost. Leč hájil se vysvětlením, že chrání víru pod jednou i pod obojí stejně, leč bludných sekt že snášeti nemůže. Vždyť prý na Moravě jsou lidé, kteří ani o Bohu ani o svátostech ani o vzkříšení nic nevěří. Hlasatelé nových bludů že lehce prohlašují, víra že má býti svobodná, že se nedá vnucovati, ale luteráni a zwingliáni netrpí nikoho, kdo se s nimi nesnáší, nýbrž jinověrce všelijak vyháněním, zabavováním statků a jiným způsobem pronásledují. Ostatně prý stihal Ferdinand všude jenom svůdce a náčelníky, nikoli prosté, kteří se dávali napraviti; tak činili již jeho předchůdcové.*)

Veliké sváry náboženské v Německu i v zemích koruny České prospívaly vydatně rozpínavosti turecké. Vzájemné hašteření křesťanstva odvracelo pozornost od nebezpečenství hrozícího všemu křesťanstvu. Protestantským zájmům na ten čas docela prospívalo, že Ferdinand byl velice zaměstnán obrannými přípravami proti moci turecké. Chtěl-li dosíci větší pomoci proti společnému nepříteli křesťanstva, byl nucen sektářům shovívati. Přes to však stavové chovali se k snažným žádostem Ferdinandovým velice liknavě. V zájmu společné věci křesťanské přinášeli více kritiky než pomoci. Významná jsou slova Ferdinandova z r. 1541: „Den ode dne ten krvežíznivý Turek moc a sílu svou provozuje, podmaňuje sobě jednu zemi za druhou, takže dosti žalostivé i s pláčem na to hleděti a zkáze křesťanské se dívati, kterak již k markrabství Moravskému a zemím Ra-

*) Tomek: Dějepis Prahy IX., 193—196.

kouským se přiblížil, jaké škody v dědičných zemích našich zdělal i drahně tisíc i bez čísla lidí zajal, pomordoval, usiluje bez přestání království Uherské a stolici Budínskou opanovati a pod svou moc přivésti; jakož i tyto dni minulé Mehmed Bek baše Vacov městečko a jiné vesnice před Budínem sjezdem v tu zimu a veliké sněhy nenadále vybral a zplundroval, lidí nemalý počet zajal, děti v kolébkách rozsekal, ženy pomordoval a jiné s sebou lítostivě zahnal a pobral. Kterýžto baše podnes se svým vojskem pod Budínem velmi blízko Pešti leží, chtíc Pešt oblehnouti, Budín opanovati a pod svou moc všecko království Uherské a také jiné země křesťanské, když císař turecký osobně přitáhne, přivésti; čehož my na to království a Uhry, věrné poddané naše, s pomocí Pána Boha, dobrých křesťanův a věrných poddaných našich milých, pokudž možnost naše nejvejš posloužiti bude moci, neráčíme dopustiti, nébrž pro zachování jiných království, zemí a pro svatou víru křesťanskou, Budína, toho království a poddaných našich, dokudž nás stává, ničehož kdež co máme nelitujíc, brániti a za ně vynaložiti ráčíme... Neb jestli ti nepřátelé Turci, kteříž tak blízko v Uhřích jsou, nebudou vyhnáni a poraženi, prvé nežli se nadějem, na království, země a poddané naše sjezdy činiti, páliti, mordovati, lidi bráti i jiné zlé činiti budou, takže Uhři, vidouce se opuštěni býti, sami sobě zúfati a Turku se poddati, nemajíce od křesťanův žádné pomoci, musí.“ Potom „již by markrabství Moravské, knížetství Slezské, země Rakouské s královstvím Českým samými ustavičnými sjezdy od nepřátel Turkův k zahlazení a k jistému zkažení, nemajíc již žádné před sebou takové obrany od zámkův, přívozův, vod a jiných pevných míst, ztratíc království Uherské, k tomu všechny lehké koně jízdné, přijíti musely. Před čímž my stavy království

Českého... vystříhati a napomínati ráčíme, aby předkem ohlédajíc se na Pána Boha, svatou víru křesťanskou, na vlast, předky, potomky a na krev svou vlastní, takové nebezpečenství záhubné a všemu křesťanstvu zlé, vidúc, že se k nim přibližuje, za času dokudž ještě mohou předcházeli a opatrovali... Kdež pak v jiných zemích našich processí i modlitby držeti a činiti budou, tolikéž od stavův království Českého poslové naši žádati a jich napomínati mají, aby se nejprvé k Pánu Bohu všemohoucímu s modlitbami svými utekli, neb zajisté pro hříchy a nesvornosti křesťanské z dopuštění Božského to zlé a záhuba od Turka na země křesťanské se valí a dopouští, jeho svaté milosti, přestanouc hříchův a mnohých oplzlostí páchati, se poručili s tou nadějí a vírou, že všecko jejich předsevzetí počnúc od Pána Boha snadnější průchod a lepší štěstí míti bude.*)

Žádosti toho druhu předkládal panovník stavům častěji. Turkům však prospívaly netoliko náboženské různice v zemích Ferdinandových, ale i židovští špehové, kteří Turkům donášeli za peníze zprávy o branné síle, pohybech vojska křesťanského atd. Proti židům docházely také žaloby z královských měst pro poškozování občanstva. Radové komory královské stýskali, že komora má z židů užitek nepatrný. Židé tajně vyváželi ze země množství stříbra, čímž se děla zemi ujma. Nepřestali ani tehdy, kdy byl vydán proti tomu přísný zákaz. Proto Ferdinand v nové instrukci, dané svým poslům ke sněmu, v níž se jednalo o potřebě rázné obrany, rozkazoval: „Poněvadž tolik žalob a zprávy časté nás o těchž židech docházejí, i také že nejvíce zkrze židy Turci své špehy provozují, Vám poslom našim poroučíme, abyste s stavy království Českého jednali, aby všichni židé z krá-

*) Landtagsverhandlungen 481—482.

lovství Českého, pokudž se stavové o to snesou, vypovědíni byli a čas jistý jim se jmenoval a přidal, v kterémž by slušně své věci zjednali, dluhy vyupomínati a v tom času bezpečně s životy, statky, ženami a dětmi svými, kteříž by se nechtěli dáti okřtíti, z království Českého a z jiných zemích našich vystěhovati se mohli, neb neznáme nic lepšího, než abychom takových lidí s poddanými našimi pro uvarování dalšího zlého, což by skrze ně se státi mohlo, zbaveni byli.“*)

Po některých nezdarech vojska křesťanského tehdy zachvátilo Čechy veliké vzrušení; na sněmu, který se sešel dne 12. září, rychle bylo rozhodnuto o některých věcných opatřeních. Sněm také pojal do svých artikulů toto rozhodnutí: „Poněvadž na nás i na všecko křesťanstvo Pán Bůh všemohoucí pro provinění a pro naše hřiechy toto trestání a takové těžkosti dopouštěti ráčí i pro ukrocení hněvu Jeho svaté milosti... takto se pokořiti máme: předkem, jeden každý sám upřímným srdcem ku Pánu Bohu všemohúciemu obrátě se, hřiechuov aby přestal a za pomoc žádal, tudiež při poddaných svých takto aby nařiedili, aby všech hřiechuov páchání, cizoložstva a hanebného ožralstvie přestali a při tom každú středu a v pátek jedenkaždý i poddaní jich aby se postili a v neděli svatú do kostela na kázání slova Božieho a ke mšem svatým aby se k náboženstvie scházeli a svátky jakožto Panny Marie a apoštolské dni aby též zachovali a na ty dni v šenkovních domích a v krčmách na pití a řádu nebývali, a tak aby se všichni v té pokoře zachovali, a jedenkaždý hospodář v domu svém s čeládkú svú ráno a u večer poklekna na kolena Pánu Bohu všemohúciemu aby se pomodlil. A kněží i faráři všech

*) Landtagsverhandlungen 493.

hřiechuov, ožierání, do krčem a šenkovních domů chození přestali a přiekladuov žádných zlých aby na sobě nedávali pod pokutou skutečného trestání od toho pána, pod kýmž by byl, tak aby Pán Buoh všemohúcí ráčil nám proti tomu nepřieteli viery svaté křesťanské svú pomoc a vítězství dáti.“

Tedy tentokráte sněm rozhodl v příčině pobožností ve smyslu katolickém a starokališném. (Mše sv., svátky Panny Marie a sv. apoštolů.) Leč zároveň uložena válečná daň duchovenstvu jak zámožnějšímu, tak zcela chudému. Netoliko laikové, nýbrž i „preláti, opatové, proboštové, jeptišky i jiní klášterové, mistři, kollegiátové, kteří jakékoli platy a důchody mají... i farářové ve vsech na které faře kdekoli jsou, podle důchoduov svých, aby kolátorovi svému též ku pomoci dali.“*)

Uvážíme-li, jak právem často ožebračené duchovenstvo stýskalo na svou nouzi a vyděračství zbohatlé šlechty, vidíme že se tu vkládalo zvláště na bedra chudých farářů břímě velice těžké. K tomu všemu stav kněžský na sněmu obecném nehlasoval. Ukládaly se mu povinnosti, aniž bylo dbáno jeho práv.

Rozhodnuto, aby se židé vystěhovali ze země do 11. listopadu téhož roku. Leč tito si nařízení zemského mnoho nevšímali. Proto v samém nábožensky radikálním Žatci vypuklo 13. listopadu proti židům veliké vzbouření, při čemž mnoho židů bylo oloupeno a někteří zabiti. Podobné protižidovské výtržnosti se udály 19. listopadu v Litoměřicích a v Roudnici. V Praze však k zabránění takových násilností pilně bděly stráže několik dní a nocí. Žatečtí a litoměřičtí výtržníci byli potrestáni vězením a peněžitými pokutami. 24 žateckých demonstrantů dopraveno do

*) Landtagsverhandlungen 495.

Prahy, kdež uvrženi do Daliborky. Židům pak na ten čas popřán oddech až do dalšího rozhodnutí. Později prodloužena jim lhůta k vystěhování až do sv. Jiří roku následujícího. Byla učiněna bedlivá opatření, aby stěhující se židé nebyli vydáni v šanc násilnostem. Vypovědění židů bylo znovu sněmem potvrzeno v ten způsob, aby na budoucí věčné časy od žádného ze všech tří stavů nebyli chováni ani přijímáni; jestliže by potom některý byl v zemi nalezen, má býti trestán na hrdle.*)

Leč sněmovní usnesení pro velikou peněžní tíseň vlády bylo různě obcházeno pod různými výmluvami, aby komora po nezvyklých nákladech válečných židovskými daněmi se poněkud zotavila. Vláda prodlužovala některým židům ochranné glejty a podílela jimi židy nové, až v září r. 1545 počet židů vzrostl v Praze na 62 rodiny mimo kantory, školníky, branné a jiné služebníky, bez kterých, jak se v glejtovních listech pravilo, židé býti nemohli. 30. září téhož roku prodloužen jim glejt od sv. Jiří 1546 až do tří let. Zkrátka usnesení sněmovní protrháváno a rušeno hlavně k tomu, aby židé mohli vyupomínati na křesťanech dluhy a z toho odváděti obrovské poplatky. Na př. r. 1544 musili odvésti do komory královské 500 míšeňských kop ze sumy vysouzené na převoři kláštera sv. Anny v Praze a málo později uložena jim berně 500 kop míš., kterou měli odvésti do sv. Havla téhož roku.*)

To, co opomíjeli i velice bohatí křesťané při společném nebezpečenství křesťanstva, ač tak často stavěli na odiv svou lásku k zákonu Kristovu, nahrazovali královští radové využitkováním židů, což bylo také vážným dokumentem tehdejších nábožen-

*) Tomek: Dějepis Prahy XI., 216—217, 219—223.
**) Tamtéž, 264—266, 270.

ských poměrů a jednou z velice četných církevních nedůsledností toho věku. Pro křesťana platilo braní úroků za lichvu, ale daň z úroků židovských přijímána od samé vlády — a to i na konfesijní zájmy křesťanstva. Sektáři křesťanští pronásledováni, rozhodní odpůrci křesťanského názoru světového v zemi trpěni i tenkráte, kdy jim byly dokázány skutky, jež vážně poškozovaly zájmy křesťanstva všeho. Že toho nezavinila pouze vláda, nýbrž i stavovská politika, leží na bíledni.

Na sněmu 5. prosince král učinil obšírné předložení. Poukázal, jak dobytím Budína podařilo se Turkům zmocniti se veliké části Uher, odkudž hrozila záhuba jak zemím Rakouským, tak Moravě a Slezsku. Král povzbuzoval k pokorné modlitbě, aby Bůh „mor, drahotu a válku i rozdvojení svaté víry křesťanské od nás odvrátiti ráčil.“ Pokračoval podobně jako za nedávného předložení: „A předkem, kněží všech hřiechuov, nestydatostí, vožírání, do šenkovních domů a krčem chození aby přestali a příkladuov zlých aby žádných na sobě nedávali, než aby se ku Pánu Bohu modlitbami svými, za se i za lid prosíce, obrátili a lid obecní k témuž vedli a napomínali... Též také knížata, páni, rytieřstvo i jiní stavové, kteříž poddané své a lidi pod správú svú mají, předkem aby sami toho hleděli, aby Pána Boha nehněvali hřiechy rozličnými, jakož se těchto časuov dálo a děje, že jsouc sami zle živi proti vuoli Boží ožralstvím i v jiných rozličných rozpustilostech a oplzlostech, zlý přieklad poddaným svým na sobě dávají. A protož z vyšších i nižších stavuov, aby se všech takových hřiechuov vystřiehali a varovali.“ Znovu poukázáno na důležitost postů, účasti při mši sv., na slavení svátků katolických. Stavové maji přidržeti poddané, aby v ty dni „v šenkovních domích a krčmách na žádném pití a řádu do mši vykonání nebývali.“ Daň

se má vymáhati netoliko od bohatých laiků a duchovenstva, ale i od poddaných, docela i od podruhů.

Na sněmu povolena proti Turkům vydatnější pomoc.*)

Když však r. 1542 měl býti Turek udolán za ujednané pomoci stavů říše Německé, nastaly chvíle trapné. Společná věc křesťanstva trpěla velice náboženskými sváry. Některá knížata a jiní stavové vypravovali svůj zbrojný lid později, než jak ujednáno. Jiní vypravili menší počet, než bylo jejich povinností. Někteří pak otáleli se zásilkami peněz určených k placení žoldnéřů, nebo nedopravili k vojsku děl a jiných potřeb, jak jim bylo uloženo. Proto ani horečnou činností nedovedl Ferdinand napraviti to, co liknavost jiných kazila. Ferdinand v době, kdy křesťanské vojsko se shromažďovalo u Vídně a Mošoně, spěchal na říšský sjezd do Norimberka, aby tam důrazně naléhal na liknavé. Již na cestě se dozvěděl o novém porušení míru mezi stavy říšskými. (Protestantští velice mocní knížata Jan Friedrich kurfiřt Saský a Filip lantkrabí Hessenský vyhlásili katolickému knížeti Jindřichovi Brunšvickému 17. července válku a mocným vpádem jeho země se zmocnili.)

Tak bylo způsobeno Ferdinandovi na sněmě mnoho nesnází. Přece však za šestinedělního pobytu vymohl některé podpory. Zatím dotáhlo křesťanské vojsko pod kurfiřtem Joachimem Braniborským zdlouhavými pochody k Ostřihomu. Teprve když došly přičiněním Ferdinandovým nové peněžité příspěvky, odhodlal se Joachim k dalšímu pochodu. Ke konci září přitáhl k Budínu a k Pešti. Útoky křesťanského

*) Landtagsverhandlungen 511—512. Časté povzbuzování k větší zbožnosti, zákazy nekřesťanského hýření a pod., jež uváděny i později důtklivě na pamět, jsou jen důkazem, že se mluvilo k uším hluchým, pokud šlechta sama nedávala lepšího příkladu.

vojska na Pešť však byly od Turků odraženy. Když pak do Tábora Joachimova došly zvěsti, že mocné turecké vojsko přešlo Sávu, aby obleženým pomohlo, nastoupily křesťanské voje zpáteční pochod k Vídni. Vojsko rozpuštěno, toliko 7000 bojovníků ponecháno na pomoc k hájení hranic.

Tedy situace se valně zhoršila, protože se bylo obávati krvavých vpádů rozmnožených tureckých čet. Ferdinand tudíž s velikým kvapem sháněl novou pomoc jak v Německu, tak v trojdílné říši svojí.

I další sněmovní nálezy napomínají kněžstvo k nápravě mravů a ustanovují válečnou daň i pro nižší duchovenstvo. Jak mohlo ožebračené kněžstvo svými příspěvky nahraditi liknavost bohatých velmožů, patrno mimo jiné z tohoto zápisu konsistoře kališné ze dne 4. března 1541: „Páni farářové pražští všickni vstoupili před pana administrátora i všecku konsistoř a žádali, aby v tom opatřeni byli, co jest se přihodilo nebožtíkovi knězi Mikulášovi u Matky Boží na Lúži a knězi Jiříkovi Táborovi u svatého Michala z Opatovic, že sobě osadní osobují statky naše a tudy se nám veliká lehkost děje, aby měli laici po smrti statky naše bráti a čeládku nám hindrovati, a páni Pražané, jsouce defensorové, majíc to opatřiti, že se v to sami dávají. Neb jestliže by to opatřeno nebylo, že bychom se chtěli radši každý svý fary zbaviti, nežli bychom měli toho dočekati. My odjinad se přistěhujíc a něco jinde zachovajíc, to ještě zde utratíme, a co by po nás zůstalo, aby nám to měli osadní neb někdo jiný bráti! Protož my všickni vašich milostí žádáme, že takových věcí lehčiti neráčíte... Dána jim odpověď, že jsou toho vděčni od pánův farářův a co se tuto děje, jaké věci neobyčejný (?) a neslýchaný, protož tyto věci potřebují pilného uvážení, a to se tak rychle vykonati nemůže. I odkládá

se vám toho!...“*) — Konsistoriáné báli se otčímských defensorů („ochránců“), ačkoli přece předpisy o platnosti kněžských kšaftů zněly velice jasně.

III. Marné pokusy o reformu záležitostí kněžských. Mystopol administrátorem.

Obnovená konsistoř snažila se alespoň poněkud reformovati ve smyslu artikulů, jež byly v poslední době častěji opakovány. 26. února 1540 byli od konsistoře obesláni všichni faráři pražští a napomenuti, „aby dobrý příklad lidem na sobě dávali a pohoršení žádných nečinili a jiné k tomu vedli, k tomu aby lidi napomínali a z hříchů je trestali, aby se zpovídali a pokání činili, potom svátostmi velebnými aby jim s vážnosti posluhovali, jakž o tom artikulové jsou. Při tom rozkázáno jest jim přísně, aby dá-li Pán Bůh na velikou noc všeho bláznovství, her v kostelích zanechali a nedopouštěli“.

10. března téhož roku v konvokaci pražského kněžstva vyšla některá nařízení, jež vyvolaly současné zmatky a nesnáze církve kališné. Protože kněžstvo mělo vzdělání velice skrovné, byl nucen farář kaplana mnohému přiučovati. A protože konsistoř měla tolik trpkých zkušeností v příčině morálního stavu mladých kaplanů, propůjčovala farářům nad nimi tužší moc kázeňskou. Přikázáno tudíž, aby farář kaplana učil, napomínal, napravoval. Jestliže by se kaplan nenapravil, „má ho pan farář do pokoje svého zavolaje potrestati a jemu všecko i zlé i dobré předložiti.“ Kaplan pak má faráři své výtky „oznámiti pokojně a jeho za otcovskou lásku a napravení žádati“. Jestliže by se však sami nedovedli

*) Borový: Akta I., 169—170.

porovnati, pak má nespokojený „jednoho neb dva z pánův farářův neb bratří povolati a před nimi jemu předložiti a oni mají takovou věc mezi nimi bratrsky upokojiti. Nepostačilo-li by i to, tehdy teprv na pana administrátora má taková věc pokojně beze všeho mstění a pohoršení vznešena býti, a vinný vězením i jinak podle spravedlivého uvážení trestán bude.“

Mladý kněz dle přijatého závazku „do tří let aneb déle bez vůle administrátora hejbati ani zamlouvati se (na jinou štaci) nemá pod zbavením do času ouřadu kněžského. A poněvadž jest jako jahen faráři přidaný, má se pilně v písních svatých učiti, zvlášť v latinském jazyku sepsaných, aniž bez vůle a ukázání kázání svého panu faráři kázati má jak chce a co chce, ale zákon Boží, a z textu zvlášť, však potud, pokud na mladého kněze záleží, bez vyměřování a correctií přísných, kteréž starším náležité jsou.“ — Tam tedy dospěl vývoj otázky svobodného hlásání slova Božího! Před stoletím kališníci žádali v jednom artikuli Pražském větší kazatelskou svobodu pro kněze značně vzdělané. Nyní utrakvisté, jsouce dlouholetou zkušeností poučeni, opravili ten artikul více, než jak se odvážila basilejská delegace v kompaktátech. Kališná konsistoř starala se nyní o to, aby její kněží si zjednali alespoň trochu náboženských vědomostí; povzbuzovala k učení, aby její kněží vůbec nějakou látku jako podklad ke kalému kázání si osvojili. Přirozeně obmezovala svobodu mladých ignorantů do veliké míry.

Kněz také „v kostele pilný má býti a vážný circa verbum Dei et sacramenta (v příčině slova Božího a svátostí), ne jako kejklíř vrtě se, ale řeč, zpívání i jiná hnutí má míti vážná a povlovná... Z kostela infra divina aut vesperas solemnes (za bohoslužeb aneb slavnostních nešpor) aby nevycházel, leč

by pilná potřeba byla, ale sedě v stolici, aneb stoje při oltáři, šetřiti má Sacramentum (Nejsvětější svátost) a potřeb lidských a v tom něčeho užitečného čísti... Lectiones aby vykládal z missálu latinského a ne z ledajakých knížek českých. Neumí-li, nechť se učí, an v řemesle hmotným musí těch nástrojův užívati, které jsou k tomu oddány a kterých mu mistr podá. A my se o to postaráme, aby více ne z řemesel, ale ze škol zkušení a hodní k úřadu kněžskému dopuštěni bývali."

Duchovní nechť chodí v oděvu kněžském. Přikazuje se, „birytkův světských a kloboukův aksamitových, košile s okružím, obuvi a šatu krátkého aby nechal, v pantoflích k oltáři aby nechodil, ženského obcování, obžerství, opilství, řečí oplzlých ovšem zanechaje pod trestáním přísným žaláře, i jinak pod dopuštěním trestání světského."

Mladý kněz u faráře „na pokrmu podle možnosti a náležitosti podaném bez vybírání přestávej, pokoru a trpělivost zachovej, pokudž nejvejš můž býti. Toulání a obcování s laiky se vystříhej a krátce bez opovědi svého pana faráře z fary nechoď; vyjda pro potřebu, míst podezřelých a pohoršivých se varuj, krom času a zvlášť nočně vně neostávej."*)

Kolik již takových malomocných pokusů bylo? A odkud chtěla vlastně kališná církev rekrutovati kněze vzdělané, jestliže posud se nepostarala o znovuzřízení řádné fakulty theologické na universitě, kterou ovládala? Sám administrátor Martin Klatovský, který byl vlastně lutheránem, nevěděl si rady, třebaže jeho stanovisko pudilo ho k hledání léků jiných, než jakých užívali administrátoři starokališní.

*) Borový: Akta I., 146—147, 148—150.

Již za čtvrt roku po konvokaci (11. června) vzdával se svého úřadu pro nezdolné překážky. Zápis konsistorní vysvětluje: „Nejvíce pak, že se jest to právo duchovní jich (správců kališné církve) zlehčilo a žádný téměř že nálezům jich poddán býti a jim dosti činiti nechce; a druhé, že kněžstvo poslouchati nechce a z pánův a z rytířstva že mnozí jsou jim v tom pomocni a je zastávají." Takové artikule prý se nedaly tehdy „k nápravě své přivésti." Proto „na tento čas my správci (defensorové) s pány Pražany a konsistoří dožádali jsme se téhož pana administrátora, aby ten ouřad spravoval a při sobě měl do příjezdu Jeho Královské Milosti... aneb do soudu zemského... a to na ten způsob, aby do toho času právo duchovní zastaveno bylo a žádní soudové aby se nedrželi. A jestliže by který kněz v kterémžkoli kraji jemu panu administrátorovi poddán býti a což by jemu rozkázal, toho učiniti nechtěl, a pán jeho (kolátor) v tom ho zastával, tedy hned aby témuž knězi od pana administrátora a konsistoře služba Boží i všeliké duchovní posluhování zastaveno bylo a děkanovi toho kraje psáno, aby s týmž knězem žádný kněz žádného obcování neměl a lidem pána jeho osady té ničímž neposluhoval a mohl-li by kde k témuž knězi přijíti, aby ho vzal a do Prahy poslal. A jakž by nejprvé Jeho Královská Milost sněm obecní pokládati a rozpisovati ráčil, tu aby páni Pražané stranu naši všech stavův s povolením královským k jistému času obsýlali pro též artikule i jiné."*)

Tedy slíbeny prostředky nejpřísnější, docela i provádění interdiktu na potrestání zvůle panské. Co vše platno? 27. srpna 1540 byl farář Pavel z Chotětova od konsistoře kárán, že proti interdiktu admini-

*) Borový: Akta I., 156—157.

strátorovu křtil. Pavel se hájil, že to „z vůle všech kněží učinil“ a ukázal příslušný list. Konsistoriáné domlouvali, že interdikt neměl býti zrušen bez vůle administrátorovy. A výsledek domluvy? „Kněz Řehoř dosti spurně se postavil, vždy pravě, že se na tom všickni snesli a že jim lidé domlouvají, proč jim posluhovati nechtí. Dána mu odpověď, že jsou to řeči nám nesnesitedlné... dáme jim odpověď na to, když se poradíme... Potom rozkázáno jest knězi Řehořovi, aby těm kněžím oznámil, aby se přece podle toho interdiktu chovali a žádnému neposluhovali, leč se o to s knězem Janem (udavačem faráře Pavla) umluví a jemu zaplatí. Pověděl kněz Řehoř, že se tak chce zachovati.“ Tedy místo velikého trestu jen domluva!

Hned 3. září nato kněz Adam Levunculus byl pouze napomenut, „aby se pěkně choval a učil se, toulání po domích šenkovních i opíjení aby zanechal. Slíbil, že se tak zachová, neb potom budou-li naň podruhé žalovati, že bude jináč trestán.“

A znovu všichni kněží pražští při konvokaci 1. dubna 1541 byli napomenuti, „aby na sobě dobrý příklad lidem dávali a kázání pokojná aby činili a svátostmi aby vážně lidem posluhovali.“ Znova žádáno, aby na velikou noc nechali „všech her a bláznovství.“*)

Takový malomocný zápas se zlořády hluboce zakořeněnými přirozeně unavoval. Ačkoli novotář Martin Klatovský měl po boku konsistoriány většinou smýšlení luteránského, přece úřad svůj podržel jen asi do dubna 1541. Konsistoř při konvokaci kněžstva 10. května 1541 naříkala na další bujení anarchie. Obesláni farářové pražští a mistři m. j. z těchto příčin: „Nejprvé, že se toto právo naše zlehčuje, potupuje, moc se jemu ujímá od pánův Pražanův a (sic!)

*) Borový: Akta I., 161—162, 172.

k tomu vedou, aby toto právo kšaftů kněžských, kteří by do konsistoře podáni byli, netvrdilo. Druhé, že nemáme administrátora a pro tyto neřády všecky i jiný pan administrátor mistr Martin Betlemský že jest z sebe složil ouřad ten. Třetí kterak pod námi sekty mnohotvárné, Valdenská, Boleslavská (Českobratrská) veliká průchod svůj má, že traktáty (proti dosavadní víře), listy po zámcích, po vsech, po mlejních i zde v těchto městech se rozesýlají a tisknou i píší.“ Prý také na Malé Straně na potupu strany utrakvistické se tisknou knihy.

Mistrům řečeno: „Slyšíme, že by vám taky páni Pražané chtěli v vaše statuta i privilegia sahati i snad je zkaziti. Za to žádáme, poněvadž vždycky toto učení (kališná universita) s kněžstvem pražským jest za jedno bývalo, že se od nás děliti neráčíte, ale s námi trvati a nám pomáhati, našich práv obhajovati budete. A my taky zase vás, kdyby jakážkoli potřeba vám byla, v ničem vás opustiti nemíníme, ale při vás státi budeme.“

Mistři přijali ta slova s povděkem a slíbili vzájemnou podporu.

Rozhodnuto, aby kšafty byly podávány do konsistoře jako dříve a Pražanům podáno memorandum v příčině množících se přehmatů moci světské.*)

Téhož měsíce s povolením královým sešli se stavové podobojí i Pražané do koleje Veliké k obnovení konsistoře, obeslavše k tomu i děkany a faráře z krajův. Za administrátory zvoleni: Jan Zahrádka (Hortensius), mistr učení Pražského (který byl již do konsistoře zvolen r. 1539), a Jan Mystopol, farář u sv. Mikuláše na Starém Městě. Prvním administrátorem měl býti Zahrádka, jemu také odevzdány pečeti. Do konsistoře zvolen také doktor

*) Borový: Akta I., 173—174.

Václav Mitmánek, kazatel, rodem Moravan z Uher. Brodu. Byl to muž velice učený a zkušený, ale povaha velice ctižádostivá a nestálá. Nejdříve se hlásil k Českým bratřím. Pak se s nimi znepřátelil pro stanovisko zásadní i pro soukromé prospěchy, stal se jejich nepřítelem a rozhodným zastancem zásad Martina Luthera, s nímž se osobně seznámil ve Vittenberce. Prošel mnoho zemí, přistěhoval se r. 1539 do Prahy, kde mu poskytli útulek novotářští mistři učení Pražského v koleji Karlově. Brzy si naklonil i přední kruhy měšťanské, jež smýšlely luteránsky a byl ustanoven kazatelem v kostele Týnském.*) Rozumí se, že v Praze hlásil se Mitmánek k církvi utrakvistické, aby mohl tím pohodlněji šířiti novoty, které kompaktátům odporovaly.

Mitmánek stal se pravou rukou administrátora Mystopola, jehož povaha se brala ve šlépějích Caherových. Denis charakterisuje Mystopola takto: „Nerozvážlivý a zbabělý, nepokojný a nestálý, nemaje pravého přesvědčení, ani skutečného nadání, svou věc poškodil přílišnou horlivostí, porušil ji nesnášenlivostí a zradil ji ve chvíli nebezpečenství... Bez svědomí, bez ideí, bez studu, lehce dávaje se sváděti a zastrašovati, a stoje hluboko pod Caherou, jehož úskokův a veliké ctižádosti neměl, Mystopol jest jednou z oněch bídných povah, nestálých a mravně nízkých, jaké rodí se v dobách bouřemi zmítaných a v církvích nekázní a odchylkami porušených.“ **)

Takového tedy muže povýšili stavové protestantští, netážící se příliš na jeho charakter. Domnívali se, že bude neochvějnou oporou snah novotářských. Ač-

*) Tomek: Dějepis Prahy XI., Denis-Vančura: Konec samostatnosti české 385.

**) Denis-Vančura: Konec sam. čes. 384, 414.

koli Zahrádka byl zvolen jako první administrátor, vystupuje již v březnu r. 1542 Mystopol jako administrátor jediný.*) Proč Zahrádka nepodržel svého úřadu, nevíme. V konsistoři asi zavládly velice vážné spory, protože obnovena již 1. května 1542 a hned následujícího roku 6. listopadu (od Pražanů obou měst, nepochybně z poručení stavů). **) Mystopol však zůstal administrátorem až do r. 1555.

IV. Radikální pokus protestantů o pevnou organisaci.

Jako v Německu stoupala r. 1542 smělost protestantů den ze dne, podobně i čeští protestanté doufali, že v době, která jim byla pro stálé turecké nebezpečenství příznivá, dobudou snadno velikých koncesí. Lutheráni docela chtěli za pomoci Mystopolovy a Mitmánkovy dáti novověrcům pevnou organisaci zevnější bez ohledu na Řím, odkrýti zcela, co se pod názvem jejich utrakvismu tají. Jako měli protestanté němečtí nejsilnější oporu ve šlechtě, tak také stoupala odvaha českých protestantů tím, že jim šlechta poskytovala stále mocnější podporu. Přední z defensorů Jan z Pernštejna vyvíjel zvlášť velikou horlivost novotářskou. Téhož roku, kdy Mystopol nastoupil správu kněžstva, přestoupil Jan z Pernštejna od Českobratrské jednoty k lutherským a snažil se jim býti hlavou. Mystopol sám jevil též velikou odvahu k dalšímu postupu v radikalismu již proto, že jeho pokus již z r. 1539 zůstal bez

*) Borový: Akta I., 184. V zápise konsistorním ze dne 22. března se čte: „Actum ... praesentibus dominis Pragensibus et omnibus plebanis et sacellanis, administratore existente presbytero Joanne Mystopolo.“

**) Tamtéž 185, 190.

trestu. Tehdy krátce po svém zvolení do konsistoře v den zasvěcený mistru Husovi (6. července) měl v klášteře Slovanském velice štvavé kázání proti straně katolické; promluva téměř vyzývala k pozdvižení otevřeného boje proti katolictvu. Když o tom byl uvědoměn král Ferdinand, který tenkrát meškal ve Vídni, Mystopol zapíral své štvaní proti všemu hodnověrnému svědectví. Král nařizoval konsistoři, aby do jeho příjezdu (9. listopadu) bylo staveno Mystopolovi kázání. Leč přímluvami konsistoře a staroměstských konšelů se dal uchlácholiti; upustil od svého nařízení, udělil pouze napomenutí a výstrahu pro budoucnost (6. prosince).

Na rok 1543 připravili si lutherští ofensivu velice pečlivě. Jakmile král do Prahy přibyl, vyžádali si stavové pod obojí dovolení ke sjezdu své strany, aby se mohli uraditi o svých potřebách. Sjezdu tomu však účelně předcházelo shromáždění duchovenstva, svolaného od administrátora a konsistoře v dubnu v koleji Karlově.*) Dostavili se četní kněží netoliko z Prahy, ale i z jiných míst v království. Novotáři snažili se rázem učiniti konec polovičatosti církve utrakvistické tím, že by si sama strana zvolila biskupa na Římu zcela nezávislého, který by byl nejvyšším duchovním správcem jak strany pod obojí, tak Českobratrské jednoty. Sjednocením obou církví měla vzniknouti autonomní církev, v níž by se shromáždili všichni ti, kteří hlásali, že se řídí zásadami čistého evangelia. Lutherští hodlali překvapiti Ferdinanda při jeho zahraničních nesnázích hotovou událostí, netážíce se starostlivě, jak silná bude oposice v kněžstvu konservativním proti tomuto radikálnímu řezu. Takový úmysl měl zcela zkřížiti církevní plány Ferdinandovy. Proto král nebyl ani o povolení k této valné

*) Tomek: Dějepis Prahy XI., 234.

synodě požádán.*) Dle českobratrského historika Matěje Červenky bylo úmyslem strany Mystopolovy a Mitmánkovy, „aby sobě mocné a povýšené, kteříž v světě mnoho mohou, zejskali, čehož nevelmi snadně dosáhli, a potom skrze ty jednali, aby udělali mezi sebou punt a zvolili sobě biskupa, a majíce biskupa, aby nepotřebovali jiných a tak snažněji mohli se zprotiviti sobě odporným a nedali sobě rozkazovati, zvláště Římanům. A chtěli-li by Bratří pěkně a pokojně je podniknouti, ty aby k sobě připojili, však ne pro víru, ale jedno pro ty pány, kteříž s strany jich byli, a druhé, aby od nich překážky neměli svému předsevzetí; pak-li by nechtěli dobrovolně, aby mocí byli přinuceni, byť pak k tomu byli měli požiti i sobě odporných. A potom, jsouce tak spuntováni, aby činili, což by chtěli. Jakož pak o tom i mluvili s některými z pánů, kteříž při nás sou, chtěli-li by Bratří s nimi v jich puntu býti, ale naši sou tomu odepřeli a pověděli, že v to nepůjdou. A to jest bylo nemalým počátkem některých povýšených z strany pod obojí i kněží jich většího se rozzlobení proti Bratřím, když srozuměli, že jim totiž Bratří tak volni v tom, jakž se snad oni nadáli, nebudou.“ **)

Červenka ovšem nezapomněl Mitmánkovi jeho odpadu a proti nechtěl věřiti, že by plán Mitmánkův směřoval i k upřímné podpoře Jednoty. Naopak podezříval, že se odpadlík chtěl státi biskupem. Připustíme-li však i to, že nepříznivým kritisováním strůjců převratu Červenka poněkud přeháněl, přece uznati slušno, že protestoval proti spojení z důvodů velice vážných. V době, kdy každá náboženská společnost manifestačně vyznávala, že jen jediná víra jest pravá,

*) Gindely: Geschichte der Böhm. Brüder I., 262.
**) Český Časopis Historický XVII., 185—186.

snažili se protestanté věroučné rozdíly odsunouti do pozadí k vůli úspěšnějšímu postupu zevnější církevní politiky. K vůli pevnější organisaci měla se odmlčeti dogmata. Zdaž to bylo něčím přirozeným v době, kdy lidé upřímně věřící tak často za svá dogmata ochotně trpěli?

Shromážděnému duchovenstvu předloženy od řídících osob tři otázky: nechť se přítomní vysloví, je-li mše svatá obětí, sluší-li se vzývati svaté, ospravedlňují-li před Bohem dobré skutky či toliko víra bez skutků.

Tedy po tak dlouhém trvání konservativních zásad měl se učiniti rázný krok emancipační, a to netoliko k vůli získání pevné organisace církevní, ale zároveň pro velikou změnu víry. Všecky tři otázky (a zvláště třetí) byly rozhodným pokusem, aby církev utrakvistická plnými plachtami vplula do vod lutherských.

Leč právě nyní se ukázalo, že starý obřad měl v duchovenstvu kališném ještě mnoho stoupenců. Jestliže veliký počet kališného kněžstva se hlásil k zásadám protestantským, byl naopak v utrakvistické straně i jistý počet takých duchovních, kteří byli na skoku do církve katolické; pouze zevnější okolnosti patronátní a jiné zdržovaly některé kněze od toho, aby učinili polovičatosti konec úřední přihláškou k církvi katolické. Dlouholetá zkušenost ukazovala mírným duchům stále určitěji na správnou cestu k vybřednutí z krise.

Mystopol narazil na silný odpor oposice, která se nedala zdolati útokem nepředvídaným. Konservativci byli vedeni ráznými náčelníky: opatem Slovanským Janem Nožičkou, děkanem kouřimským Bartošem, Pavlem Smetanou, farářem u sv. Havla na Starém městě Pražském, který pro své stíhání kacířů i trpěl. Tito mluvčí konservativců prohlásili

předložené články za kacířské; spoléhali na podporu krále, který byl velice vzrušen nad nenadálým shromážděním, jež mu ani nebylo ohlášeno. Ačkoliv oposice protestovala proti debatě o těch článcích, přece Mystopol za pomoci Mitmánkovy provedl svou. Začalo se rokovati předně o mši svaté. Staří pod obojí hájili, že jest obětí, prohlásili, že mohou jen odpadlíci o ní jinak smýšleti. Novotáři však, kteří se již zjevně nazývali dle vzoru protestantů německých evangelickými, namítali, že jest mše toliko podáváním a přijímáním těla a krve Páně. Konečně po prudkém boji veliká většina rozhodla, že se nemá mše pokládati za obět. Zápas při luštění první otázky byl tak rozčilený, že konservativci se ani nechtěli účastniti hádky o druhých článcích. Při debatě o vzývání svatých strhl se spor mezi evangelíky samými, takže nepřišlo v té věci k žádnému rozhodnutí. O článku třetím raději se debata nezačala. Čtyři dni trvala hádka bezvýsledná.*)

Mystopol, který řídil dosud synodu bez intervence světských stavů, pokládal nyní za potřebné, aby k docílení aspoň některých úspěchů byli do shromáždění přibráni mocní laikové. Stavové také již se v Praze shromáždili k vůli sněmu. Pozváni tedy novotářští stavové do shromáždění duchovenstva, aby zde zastrašili tuhou oposici kněží konservativních. Dostavil se také Jan z Pernštejna, v němž viděl Mystopol hlavní svou oporu.

Mystopol pozdravil obnovené shromáždění proslovem, v němž poukázal na potřebu sjednocení. Pernštejský projevil s touto řečí souhlas. Protože však před tím dogmatická hádka měla průběh velice neblahý, zvolili nyní protestanté taktiku jinou, kterou

*) Gindely: Geschichte der Böhm. Brüder I., 262—263. Winter: Život 98, 99.

chtěli dospěti stejně k témuž cíli. Předložena nejprve otázka, jak by se dalo odpomoci stále citelnějšímu nedostatku kněžstva; žádný katolický biskup nechce světiti kandidáta strany pod obojí, pokud tento se nezřekne utrakvismu. Všichni musili se zříci před svěcením svého církevního příslušenství, takže obtížili své svědomí křivou přísahou. Nedostatek kněžstva stoupl zvláště minulého roku, kdy mnoho kněží morovou epidemií přišlo o život. Když v Italii po více let se biskupové zdráhali světiti čekance strany pod obojí, činil tak na zapřenou řecký biskup v Benátkách Diviš de Franciscis. Když se to doneslo k papežskému stolci, byl biskup odstraněn. Čekanci, kteří byli r. 1543 posláni do Vlach, byli překvapeni odchodem biskupovým; někteří se vrátili bez svěcení, jiní pak, aby byli vysvěceni aspoň od biskupa jiného, odřekli se podávání svátosti pod obojí způsobou. Tento případ způsobil v Čechách roztrpčení.*)

*) Borový: Akta I., 161. Tomek: Dějepis Prahy XI. 235. S posměškem vyvrací r. 1543 kronikář českobratrský zprávu, hlásající, že by papež Benátčanům povolil biskupa, jenž světil žáky pod obojí. Praví: „Mnoho jich dosahovalo kněžství od biskupů řeckých, jakož se proneslo, že takového měli v Benátkách, kterýž tak mnoho jich světil z Čech, že stěžka skrze to o hrdlo nepřišel, neb od papeže o to obeslán jsa, tam jel a zase se navrátil.“ — Winter: Život, 449. A téhož roku (23. května) činili dle staršího zvyku před konsistoří podivné pokání a odvolání tři kněží ve Vlaších „nepořádně svěcení“: „My Matěj, Jan a Mikuláš dáváme se vinni Pánu Bohu všemohoucímu i vám všem na místě církve Kristovy, že jsme zhřešili proti Pánu Bohu i jednotě této pod obojí spůsobou církve svaté, činíce nenáležité závazky proti slovu Božímu ve Vlaších biskupu, od něhož jsme potvrzení na úřad kněžský přijali. Na kterýžto závazek jsme pod jednou spůsobou přijímali proti nařízení Pána Ježíše Krista, a protož my toho hříchu svého srdečně litujíce, vinni se dáváme Pánu Bohu i církvi jeho a vás všech na místě církve prosíme, abyste se za nás předkem modlili, ať nám Bůh ráčí ten hřích odpustiti a nás za své služebníky přijíti. A vás, pane administrátoře, se pány mistry, pány konsistoriány a pány faráři jinými poníženě prosíme, že nám to prominouce nás k sobě jako syny přijíti dobrotivě ráčíte. A my z toho skutečně pokání činiti rádi chceme a vašich milostí vůlí ve všem se nyní i na potomní časy spravovati.“ Borový: Akta I., 189.

Této krise hodlali Mystopol a Mitmánek nyní využitkovati do krajnosti. Nadáli se, že sami staroutrakvisté budou souhlasiti s návrhem, aby konečně svěcení kněžstva bylo usnadněno. Jakmile konservativci přisvědčí, pak již na základě souhlasu může míti úspěch i takový návrh na praktické provedení, který stojí v rozporu s dosavadní tradicí. Zkrátka citelného nedostatku duchovenstva dá se využitkovati k postupu dalekosáhlého radikalismu, jímž bude poražena konservativní dogmatika nepřímo, pokoutně, ale jistěji než taktikou minulých dní. Dán tudíž v uvážení hořejších nesnází návrh, aby byl zvolen domácí biskup, který by světil kališné kandidáty.

Jak duchovní, tak světští stavové v zásadě souhlasili, leč protestantský manévr přece byl od konservativců dobře prohlédnut. Když evangelíci se vytasili s návrhem, aby byl biskup jednoduše volen, odvolávajíce se na způsob Českých bratří a německých lutheránů, tu starověrná menšina žádala, aby byl nejprve požádán král, by svolil k volbě biskupově a zvolenému zjednal potvrzení od papeže. Lutheráni neodvážili se odporovati této žádosti, která obratně zkřížila plány Mystopolovy. Bylo k tomuto návrhu přisvědčeno ode všech, takže plán na úplnou emancipaci od Říma zklamal.

Současně byl podán Mystopolem návrh, aby bylo nabídnuto Bratřím slyšení k pokusu o srovnání ve víře. Tento úmysl podporoval Pernštejn a jiní. Leč dle Červenky staroutrakvisté namítali, „že toho není žádná potřeba s Pikarty mluviti a s nimi se přízniti,

a že jest větší škoda nežli zisk, neb se Pikarté napraviti nedají". Ale řeč staroutrakvistů „za bláznovství počtena byla a obrácena od strany páně z Pernštejna a administrátorovy, a předce pán z Pernštejna s administrátorem, majíce při sobě větší počet všech stavův, na tom zavřeli, aby Bratřím slyšení dali."*) Návrh, který proti vůli starověrců byl přijat většinou, neprýštil ze zvláštní náklonnosti k Bratřím. Vždyť tito ani o nějaké slyšení nežádali.

Lstivý Mystopol se tvářil jako starostlivý ochránce Jednoty, prohlašuje, že jí chce se svými popřáti slyšení, ačkoli nyní neprojevili takového přání; vždyť proti nim vládne již dlouho boj. — Jaká v tom potměšilost! Muž, který chtěl jedním útokem pochovati zemské náboženství, který bojoval lstivě proti těm, jež měl hájiti, najednou se tvářil přívětivě k svým protivníkům a chtěl nad nimi zasedati na soudní tribunál! Pravý cíl jednání o sjednocení byl zcela jiný, než nějaká útrpnost k Bratřím. Mystopolova strana totiž chtěla odlouditi předstíraným soucitem některé mocné šlechtice od Českých bratří, aby novými stoupenci zmohutněla. **)

Jednáno též o stále vzrůstající nesjednocenosti v obřadech ve straně pod obojí. Tato různost byla ovšem markantním výrazem množících se novot věroučných. Chytrý Mystopol snažil se „sjednocení" provésti tak, aby obřady, upomínající na staré náboženské zásady, ustoupily ritu novotářskému. Rozumí se, že Mystopolova „oprava" obřadů stávala se obratem ruky v táboře evangelíků útočnou zbraní dogmatickou. Administrátor žádal, aby se zrušilo pozdvihování při mši, zpívání rozličných kolekt dlouhých a

*) Český Časopis Historický XVII., 187.
**) Srv. Gindely: Geschichte der Böhm. Brüder I., 264. Tomek: Dějepis Prahy XI., 236.

neužitečných, vystavování svátosti, procesí, prosby za mrtvé, volání k svatým, protože jsou to zbytečné nálezky lidské. Také by se prý mělo poumenšiti svěcení rozličných věcí, jako holoubat, mazanců, obilí, bylin. Dále nechť se odstraní pálení mnoha světel a přílišné zvonění. Takové návrhy ovšem se těžce dotýkaly starověrné dogmatiky.

Řeč Mystopolovu podporoval pan Jan z Pernštejna tím, že ostře odsuzoval nevzdělané a demoralisované kněze. Prý se mnozí ničemu neučí, nic neumějí mimo sloužení mše; vejdouce na kazatelnici, nic neumějí povídati, leč z passionálu nějaké lži; kromě toho jsou mnozí opilci, lakomci, zlolajci a smilníci.*) Pernštejnský ovšem touto řečí staroutrakvisty jen ještě více popudil. Ceremonií starodávných zastal se vedle kněžstva starověrného také jeden z přítomných pánů, Jan Křinecký z Ronova; přisvědčovali mu někteří z rytířstva a z měst. Leč konservativci zůstali v menšině, většina rozhodla, aby jmenovaných obřadů bylo znenáhla umenšováno.

Bez všelikého odporu schválen návrh, aby se vznesla na krále prosba za ochranu kadaňských novotářů proti straně katolické.

Konečně jednalo se o srovnání sporů, které tak často vznikaly v příčině pozůstalostí po kněžích. Debatováno, komu přísluší o nich dle kšaftů rozhodovati, zdaž konsistoři či pánům a obcím, neb osadníkům. Navrhováno, aby pozůstalosti zemřelých kněží připadaly pod pravomoc administrátorovu, který by s nimi naložil dle vlastního dobrozdání. Část stavů hlučně odporovala. Konečně bylo k návrhu Jana z Pernštejna rozhodnuto, že mají býti jmenováni defensoři, kteří budou zplnomocněni, dle rozličných

*) Winter: Život 99. Tomek: Dějepis Prahy XI., 236.

případů svěřiti jmění buď příbuzným anebo administrátorovi.*)

Jednání o všech těch záležitostech protáhlo se dne 29. dubna až do večera; skončeno sepsáním všeho, co bylo uzavřeno, aby dle toho byla vznesena na krále písemná žádost o stvrzení těch usnesení.

Staří utrakvisté byli průběhem jednání velice rozčileni a snažili se předem působiti na krále, aby zamezil některé akce, směřující k poškození staroutrakvismu. Ještě týž večer, kdy bylo usneseno, aby podali králi písemné memorandum Pernštejn, Mystopol a Mitmánek s některými mistry, pospíšil (skoro v noci) do královského hradu k Ferdinandovi opat Nožička, aby donesl, o čem bylo jednáno, a že se dostaví deputace.

Druhý den ráno (30. dubna) dostavila se zmíněná deputace, přibravši za řečníka kancléře Starého Města pražského Jakuba Vršovského z Kapíhory, vynikajícího výmluvností. Jakub vyložil latinsky a česky žádost stavů. Král, vzpomínaje na své informace ze dne včerejšího, tázal se, zda mu deputace podá nějaký spis. Hned bylo králi odevzdáno sepsání článků řečí latinskou. Na některé artikule odpověděl ihned. Rozhodně se vyslovil proti úmyslu, nabídnouti slyšení Bratřím; není prý toho potřebí, protože Bratří již dávno byli odsouzeni od církve jako kacíři. V příčině kadaňských novotářů prohlásil, že poskytne sám obci slyšení, vyšetří, která strana jest vinna nepokoji. Odpověď o jiných důležitých článcích odložil. Vytkl, že někteří kněží pod obojí kázali bouřlivě (mínil hlavně Mystopola).

*) Gindely: Gesch. der Böh. Brüder I., 264. Dr. F. X. Kryštůfek: Protestantství v Čechách až do bitvy Bělohorské 38.

Připojil, že takové nepokojné kazatele bezohledně potrestá a že ví, jak se v tom směru provinili i někteří z přítomných.*)

Na den Nanebevstoupení Páně (3. května) odbývala se nová schůze duchovenstva, na níž podali Pernštejn a Mystopol zprávu o svém pořízení u krále. V tom mimo nadání vstoupil do shromáždění hejtman hradu Pražského Wolf Vřesovský z Doubravské Hory s oznámením odpovědi královy. Touto odpovědí byl opis kompaktát, jimiž se prý mají stavové pod obojí spravovati. Tak rázné a stručné vyřízení žádosti překvapilo obecně, králův vzkaz způsobil zaražení; poněvadž pro přítomný okamžik nikdo z evangelíků rady nevěděl, bylo další jednání odloženo.

Protestanté ovšem nechtěli dobývaných bašt opustiti ani nyní lehce. Zvláště Pernštejn osvědčil velikou houževnatost, předvídaje dobře, že protestantstvo bude odsouzeno k dlouholeté malomoci, nepodaří-li se mu zvítěziti nyní, kdy po důkladné přípravě všecky zbraně vytaseny. Proto hlavně na popud Pernštejnův svolána schůze nová na neděli 6. května. Sešli se stavové i duchovenstvo v hojném počtu. Evangelíci snažili se ukázati svou rozhodnou převahu ve straně pod obojí, aby byl král alespoň poněkud zastrašen majoritou.

První ujal se slova Pernštejn. Konstatoval, že po přijetí evangelických článků král poslal stavům k uvážení kompaktáta. Nechť tedy přítomní se vyjádří, zda se spokojí s kompaktáty či zda se chtějí spravovati zákonem Božím. Tu stoupenci Pernštejnovi hlučně se ozývali proti kompaktátům. Byli to zvláště: Mystopol, jiní členové konsistoře, děkanové Václav Řezník Kutnohorský, Matěj Žatecký a Jakub

*) Gindely: Geschichte der Böhm. Brüder I., 264—265. Český Časopis Historický XVII., 188.

z Kolína Litoměřický, kteří již dříve byli známi králi jako nepokojní novotáři; dále skoro všichni mistři pražští, četní rytíři, z nichž se připomínají zvláště Chvalkovský z Radečka a Rabenhaupt z Pacova, Pražané Starého i Nového Města; k tomu četní poslové jiných měst, přítomní v Praze za příčinou sněmu, zejména z Žatce, Litoměřic, Loun, z Kutné Hory, Kolína, Nymburka, z Klatov a z Domažlic. Zkrátka proti kompaktátům se vyslovila rozhodná většina, ale přece ne taková, která by byla postačila Pernštejnskému na zdrcující demonstraci. Ke kompaktátům hlásili se ve schůzi té opat Slovanský, farář Svatohavelský, děkan Kouřimský a jiní četní kněží; ze stavu panského Jan Křinecký z Ronova, páni ze Žampachu, některý počet rytířstva, z měst Kouřimští, Vodňanští, Písečtí a někteří jiní. Zastávali se svých zásad velice horlivě, pravíce, že v kompaktátech jest jejich staročeská víra, v nich jim byla „všecka summa zákona a širokost mnohých věcí v krátkosti zavřína".*)

Debata přecházela v divoký křik, nastával takový zmatek, až musil Pernštejn obě strany okřikovati. Obraz tak veliké rozháranosti tedy rozhodně nestačil na změnu rozhodnutí Ferdinandova. Proto Pernštejn snažil se docíliti spolupůsobení radikálních stavů moravských, kteří již se sjeli k vůli sněmu. Poslal k nim svého stoupence (nejspíš zemanského rodu) se žádostí, aby se do shromáždění dostavili a svou radou přispěli. V čele moravského poselstva byl zemský hejtman pan Václav Rokytský z Ludanic a s ním dva jiní páni a dva rytíři: pan Přemek Prusinovský, Vilém ze Žerotína, Jan Prošek Žďárský a Jan Ostrovský. Posel však se vrátil se špatným pořízením. Zemský hejtman vzkázal, že ne-

*) Winter: Život 99. Tomek: Děj. P. XI., 237—238.

přibyl do Prahy proto, aby zde jednal o náboženských záležitostech a víru spravoval, že jsou nyní před rukama mnohem pilnější věci. Vilém ze Žerotína, který byl Českým bratrem, prohlásil, že náleží Bohu, ale nikoli tomu shromáždění. Žďárský, který se hlásil buď k Jednotě anebo k Habrovanským, řekl, že jest Kristův a proto prý také nepatří do té schůze. Podkomoří Jan Ostrovský docela prohlásil, že jest katolíkem a tedy že také není jeho místo ve shromáždění.

Když posel v plném shromáždění sděloval, jak smutně pořídil, vybuchl Pernštejnský hněvivě: „My také nejsme čertovi."*) Tedy laciná slovní zbraň, kterou si vymyslili protestanté proti staroutrakvismu, obracela se proti nim. Mluvili s pochlubou o svém „zákonu Páně", jakoby byli katolíci a utrakvisté všech slov Písma sv. neuznávali. Co odpověděl Pernštejnský na ironické vzkazy moravských šlechticů, to mohli plným právem provolati kališní starověrci vůči Pernštejnskému. Vždyť kompaktáta také přece nebyla umluvena proti zákonu Božímu.

Po nezdaru Pernštejnova manévru rokováno o tom, jak se mají stavové zachovati k odpovědi králově. Protože Ferdinand odkazoval stavy na kompaktáta, začala strana Pernštejnova uvažovati o jejich obsahu. Došlo tedy předně na památné čtyři artikule Pražské. Nejprve se začalo rokovati o přijímání svátosti pod obojí způsobou. Evangelíci tvrdili, že není jedno přijímati pod jednou jako pod obojí, protože prý pod jednou způsobou není celý Kristus. Leč starověrné kněžstvo odporovalo. Pan Jan Křinecký posiloval staroutrakvisty v odporu proti protestantskému tvrzení, až se ocitl v prudké hádce s Pernštejnem; Křinecký docela v hněvu ze shro-

*) Tomek: Děj. P. XI., 238—239.

máždění odešel a dalšího účastenství na rokování se odřekl.

Nyní mohl Pernštejn snadněji své návrhy uplatniti. Došlo k usnesení, že pod jednou způsobou jest jen polovice svátosti, jen Krista půl. Též rozhodnuto, že se má svátost dále podávati dítkám. Z článku o svobodném hlásání slova Božího odvoděno, že se má kázati všude, kde administrátor a konsistoř ustanoví. V příčině článku o trestání smrtelných hříchův usneseno, že trestáním kněží mají se pověřiti administrátor s konsistoří, v těžkých pak případech také defensoři; král se má požádati, aby do toho nezasahoval. Dle kompaktát byl vlastně povinen biskup Olomoucký světiti straně pod obojí kněze. Protože to bylo dávno již opomíjeno, uzavřeno žádati krále, aby ta povinnost byla obnovena pro ten případ, jestliže by nesvolil k volení biskupa českého.*)

Zase jeden úkaz, jak dopadá dogmatika, je-li různě a narychlo opravována obyčejným shromážděním, které věroučným článkům dává takovou formu, aby sloužily organisačním plánům, politice a jiným vnějším okolnostem. Kdyby bývali starověrci uvědoměni o úmyslech Pernštejnových dříve, snad by bývali v tak veliké krisi sehnali většinu, takže by bývaly věroučné resoluce dopadly zcela jinak. Již tolikrát podobojí zakusili za posledních sto let, že takové debaty mezi stranami protivnými k praktickým úspěchům a přátelskému kompromisu nevedou! Mohli poznati dokonale, jak tatáž slova Písma bývají vykládána nejrůznějším způsobem, jak jeden citát z Písma dovedou jiní ve své tvrdošíjnosti utloukati citáty jinými! Zkrátka mohlo se alespoň nyní přijíti k poznání, že bez pevné, dlouhými věky

*) Gindely: Geschichte der Böhm. Brüder I., 266—267.

utvrzené autority není možno docíliti skutečné shody ani za pomoci nejmocnějších šlechticů. Přes to náhodným přehlasováním „poznali“ evangelíci hned, jaká dogmata by měla býti společná všem vyznávačům „zákona Božího“.

Mělo se uvážiti, zda přehlasovaná menšina byla povinna hned se podvoliti, své starobylé tradice hoditi prostě přes palubu a přijmouti nad sebou správu notorických pokrokářů. Starověrci měli v zemi svá dlouholetá práva, zřízení konsistorní a universita náležely jim úředně. Jestliže nyní protestanté zvítězí fakticky, zdaž nebudou staroutrakvisté znásilněni? Bude-li vydána konsistoř s universitou protestantům, zdaž bude postaráno o to, aby se starověrci mohli spravovati svými zvláštními úřady?

Po prvých velice radikálních signálech shromáždění stoupenci Mystopolovi a Mitmánkovi počali uvažovati střízlivěji, zvláště když král sám dal na jevo rázný odpor proti velikému převratu. Vždyť proti nim stáli v zemi netoliko staroutrakvisté, ale i katolíci a Čeští bratří. Nebylo tedy radno hnáti odpor až na špičku nože. Proto tedy vzata kompaktáta v úvahu, proto chytrý sklon k zdánlivé poslušnosti. Vše zařízeno tak, jakoby skutečně kompaktáta byla vzata za základnu náboženských resolucí, jakoby se postupovalo cestou, kterou král vykázal. Ale jako dovedli protestanté dávati různým větám Písma i násilně smysl dle vlastní chuti, tak také dali kompaktátům výklad takový, jaký by mohl podporovati věrouku novotářskou.

Bylo rozhodnuto, aby zase všecka uzavření předložili Ferdinandovi ke schválení Pernštejn, Mystopol, Mitmánek a Staroměstský kancléř. Také tentokráte byl král zpraven od opata Nožičky o průběhu jednání již předem. Když se deputace dostavila, kancléř ve jménu přítomných promluvil a pak

podány králi zmíněné artikule. Ferdinand však projevil velikou nelibost. Řekl, že se mu zdá záležitost, kterou projednávali, novou, neslýchanou, pochodící spíše z drzosti než z potřeby. Dodal, že pro naléhavější starosti odpověď svou odkládá k volnější chvíli, až artikule prohlédne a se svými rádci o nich uváží.

V. Houževnatý odpor Ferdinandův.

Uplynul delší čas, ale král odpovědi nedával, ač byl o ni několikrát upomínán. Zatím se blížil den Božího těla (24. května), který byl pro protestanty velice kritický. Měl se konati dle starého zvyku slavný Božítělový průvod i od kališníků. Mystopol však na shromáždění duchovenstva se vyslovil proti procesím. Proto si umínil, že slavnostního průvodu konati nebude. Leč toto rozhodnutí doneslo se k sluchu Ferdinandovu. Když tedy král odpoledne před slavnostním dnem, vycházeje z kostela od nešporu, spatřil náhodou jednoho z konšelů staroměstských, Sixta z Ottersdorfu a kancléře Jakuba Vršovského, zavolal na ně; uložil jim, aby přísně upomenuli administrátora, aby jistě bylo konáno procesí jak od něho samého, tak při všech farních kostelích. Nyní tedy dal král alespoň částečně žádanou odpověď na dotazy evangelíků, protože svým rozkazem rušil ujednání sjezdu strany pod obojí.

Mystopol se tak ocitl u veliké nesnázi. Radil se s pražskými konšely, s panem Janem z Pernštejna, s jinými — ale nikdo se neodvážil vybídnouti ho, aby se vzepřel královu rozkazu. Tudíž konána procesí se vší obvyklou slávou; opat Slovanský, farář

Svatohavelský a jejich stoupenci jevili velikou radost nad zkrocením nebezpečného soka.*)

Nyní však znovu a naléhavě byl král žádán, aby dal na požadavky lutherské odpověď. Král ustanovil (po dokonání sněmu) stavům ke slyšení den sv. Víta (15. června). V ustanovenou hodinu tedy jel na hrad pan Jan z Pernštejna, vzav s sebou do vozu Mystopola, Mitmánka a předešlého administrátora Martina, netázav se ani jiných, koho by chtěli poslati. Teprve na hradě připojili se k malé deputaci kancléř Staroměstský a někteří sousedé žatečtí a litoměřičtí, posud v Praze se zdržující. V audienčním sále byli přijati od Ferdinanda a místokancléře královského Jiřího Žabky. Místokancléř ve jménu králově je oslovil a sdělil jim rozhodnutí panovníkovo o protestantských požadavcích.

V příčině svěcení na kněžství král vyslovil politování nad dosavadními obtížemi, plynoucími z dlouhých cest do Benátek a jiných krajův italských. Nepřivolil však k volení domácího biskupa, za to sliboval, že se vynasnaží, aby kandidáti docházeli svěcení někde blíže, vždy však od biskupů římské církve.

Přijímáni pod obojí nechť trvá dále obecně jako za předešlých králů, leč jestliže by utrakvisté „v jaké jiné obmysly a v nové sekty dávati se a jináče než prvé věřiti chtěli“, toho jim král nedovolí; naopak přikazuje, „aby při starobylém pořádku svém pevně stáli a novými bludy toho nerušili“. Ferdinand věděl, jaké různé zmatené názory kryjí radikálové pod starým husitským obřadem. Naléhal tedy, aby forma vyjadřovala týž obsah, tutéž víru jako dříve.

---

*) Tomek: Dějepis Prahy XI., 239—240. Gindely: Geschichte der Böhm. Brüder I., 267.

Na článek o svobodném hlásání slova Božího zněla královská vůle, „aby kázání slova Božího na jiných místech se nedopouštělo než v kostelích, v ambitích a v místech posvátných; jestli by pak v domích, hospodách schůze míti a kázání učiniti chtěli, to J. M. Kr. trpěti a dopouštěti neráčí“.

Kališníci „ty a takové ceremonie, kteréž z církve svaté jsou ustanoveny, od nich (kališníků) až posavád zachovávány, totiž procesí, vystavování na oltáře těla Božího, posty, svátky Panny Marie a jiných svatých svěcení a jiná náboženství držeti a těch opustiti nemají; protož J. M. Kr. administrátorům i jiným všem pod obojí způsobou přikazovati a poroučeti ráčí, aby se tak bez umenšení zachovali a toho nezjinačili ani změnili pod skutečným trestáním“. Pokud setrvají při starobylých pořádcích, bude je král chrániti jako katolíky. Kompaktáta dlužno zachovávati.

Král projevil odpor proti tvrzení novoutrakvistů, že se jim za předešlých králů nebránilo v svobodném pořádání schůzí. Prý ví, že za jeho předchůdců i za nynější jeho vlády posud vždycky prosili za povolení. Po seznání důležitých důvodů pak panovníci schůze povolovali. „Protož J. M. Kr. toho při tom, jakž předešle bejvalo, zůstavovati ráčí, přikazujíc, aby žádných schůzí sobě nepokládali a těch nemívali, leč by J. M. Kr. jim k tomu povoliti ráčil, neb i těm pod jednú způsobú také přikázáno jest, že bez povolení J. M. Kr. se scházeti nemají.“

V příčině trestání osob duchovních zůstavoval král administrátora a konsistoř při jejich právu.

Nechť duchovenstvo zanechá bouřlivých kázání, tištění a vydávání traktátů pikartských.

V příčině starších rozepří o sliby manželské mezi osobami kališnými přiznal král právo rozsuzování administrátoru a konsistoři. Osoby takové musí

na obeslání dostaviti se k právu duchovnímu pod trestem pokuty poslušně. Slíbil, že vydá příslušné nařízení a že zjedná tomu potvrzení na příštím sjezdu od stavů obou stran.

Když skončil svou zprávu místokancléř, promluvil sám král přísně jazykem latinským. Poroučel, aby se přítomní zachovali dle jeho artikulů. Budou-li se říditi jeho vůlí, bude jim pánem milostivým, poskytne jim ochranu jako katolíkům; jestliže však se odváží jednati proti jeho nařízením, pak dovede vinníky potrestati. Rozčilení panovníkovo za řeči se stupňovalo, takže Ferdinand obrátil se s ostrými výtkami přímo proti Mystopolovi a Mitmánkovi. Pravil, že zná jejich velikou bezuzdnost, takže se starají o věci dosud neslýchané; leč král je brzy zbaví starosti a ukáže jim, co činiti a kam jíti mají; prý chce zastaviti jejich drzost a nestoudnost. Pak rozkázal všem, aby se vzdálili.

Nikdo neodvážil se odmlouvati; bylo jenom Ferdinandovi odpověděno, že to vznesou na jiné pány a přátele své v čase soudu o sv. Jeronymu. Král povolil, aby se to dále oznamovalo, ale vyhradil si, aby bez jeho předběžného schválení utrakvisté žádného sjezdu nedrželi.*)

---

*) Landtagsverhandlungen 573—574. Tomek: Děj. P. XI., 240—241. Gindely I., 267—269. Jest známa též jiná odpověď králova ze dne 16. května (v „Landtagsverhandlungen“ 571—572). Jest velice podobna obsahem svým ústní a písemné odpovědi králově z 30. dubna a 3. května. V ní se vyhrožuje novotářům přísně. Listina žádá zachování starodávných ceremonií, procesí „a jiné starobylé chvalitebné pořádky“, které vinou novotářských kazatelů někde byly zrušeny. Prý král „chce při městech svých na to se s pilností vyptati, kdo jsou příčina toho byli a jestli by se doptal, že kněžími v těch městech takové věci přišly, J. M. bude se věděti kterak k nim zachovati, z měst je vypověděti a pod sebou trpěti nemíní“. Král žádá, aby utrakvisté nedopouštěli „jiných sekt a bludů mezi se vtrušovati a

Deputace cítila veliké zahanbení, když své pořízení s přáteli měla sděliti. Mystopol, aby alespoň poněkud zmírnil nemilý dojem z takového zklamání, chtěl svým namlouvati, že králi rázně odporoval. Leč svědkové slyšení z Litoměřic rozšířili zprávu o zamítavém stanovisku královu po Praze rychlostí blesku. Někteří evangelíci byli nad výsledkem jednání zaraženi, jiní spílali a hrozili. Panu z Pernštejna a druhým členům poselstva byly činěny výtky pro nemužné jednání.

Staroutrakvisté vítali ráznost královu jako svůj veliký triumf. Zvláště opat Slovanský a farář Svatohavelský oslavovali na kázáních svých krále nadmíru, pravíce, že byl vzbuzen od Boha vladař spravedlivý a moudrý, aby pravou víru hájil.

---

sektářóm Zvinklářóm, Pikartóm a tak jiným nedali se od víry křesťanské odvozovati... O traktáty pikartské J. M. Kr. hned na onen čas, když jsou J. M. některé tištěné přinešeny a ukázány byly, na příště těm pánům i na ta místa, kdež jsou tištěny byly, psáti a mandáty svými přikázati ráčil, aby tištění takových mandátův zastaveno bylo, jakož pak v městech J. M. Kr. takových pikartských bludův tisknúti dáti nesmějí. Protož aby páni i také z rytířstva, kteříž města i městečka mají, taková tištění zastavili, kohož by s těmi traktáty a tištěním našli, takového skutečně trestati a ty traktáty spáliti dali a více takových tištění nedopouštěli... Osoby vydání z stavu panského a rytířského ku pomoci administrátorovi: J. M. neráčí proti tomu býti, nébrž své povolení dává, aby osoby hodné, kteréž víry jich starobylé znají, k tomu vyvolili a ty zřídili, kteréž by jejich chvalitebné pořádky, nedopouštějíc jiných bludův a sekt, opatrovati pomáhaly.“ Těžko však míti za to, že text této listiny (tlumočící ovšem tendence královy správně) byl hned po sepsání sdělen stavům. Bratr Červenka o ní neví, k tomu opakované žádosti evangelíků za odpověď královu také zdají se nasvědčovati, že v té době nic určitého v tom smyslu stavům sděleno nebylo. Podobá-li se obsah listiny dvěma předešlým odpovědím, může se na druhé straně souditi, že listina byla konceptem k obšírnějšímu vyjádření královu (ve smyslu listiny z 15. června), od čehož později upuštěno.

Král hned potom (19. června) vydal mandáty do krajů, jimiž dle svého slibu nařizoval, aby se kališníci v manželských věcech spravovali vesměs administrátorem a konsistoří; zároveň však rozkazoval, aby kněží ženatí nebyli nikde trpěni. 23. června vyšel nový královský mandát do měst, aby všude byly zachovávány starodávné obřady, procesí, vystavování Božího těla, posty, svátky a svěcení; slovo Boží budiž kázáno jediné v kostelích, ambitech a jiných místech posvátných.

Rozkazy tyto vzbudily mezi evangelíky velice nepříznivé vzrušení, které se stupňovalo rozmrzením na velikou berni, vybíranou dle sněmovního svolení k obraně proti Turkům, a jásavými řečmi konservativcův. Z veliké nevole hodlal těžiti Mystopol s Mitmánkem. Mystopol počínal si směleji, prohlašoval všude, že s přáteli svými bude se pevně držeti toho, co bylo usneseno na synodě, bez ohledu na královu vůli; bude prý učiti ve smyslu synody a ceremonie, které byly synodou odsouzeny, bude znenáhla odstraňovati. Podobně mluvil i Mitmánek. Oba se nyní domnívali, že budou míti v obecném roztrpčení evangelíků silnou oporu.

Když však nadešel den vážné zkoušky, klesla rychle odvaha administrátora Mystopola, který nejraději vysílal do nejprudší seče za sebe lidi jiné. Blížil se den zasvěcený od kališníků památce Husově (6. července). V ten den mínili Mystopol s Mitmánkem pominouti obvyklé slavné procesí. Hodila se jim ta chvíle k tiché demonstraci proti rozkazům královským velmi dobře. Král sice povšechně nařizoval obvyklá procesí, ale zdaž jako katolík bude vyžadovati se vší rozhodností, aby byla konána slavnost, zavržená od římské církve? Mystopol tedy doufal, že jeho opominutí přejde král mlčením a že jásající starověrci strží morální ránu. Před evange-

líky pak se bude moci chlubný administrátor honositi, jak vyvzdoroval králi. Pražské katolictvo bude spokojeno, protože o slavnostech Husových vždy dochází k potupným demonstracím proti katolickým kněžím a mnichům, k zpívání bouřlivých textů.*) Mystopol se tedy domníval, že jeho úmysl jest dobře pojištěn na všechny strany.

Králi se doneslo, co Mystopol zamýšlí. Bystrý panovník seznal, jak se snaží Mystopol způsobem laciným provésti svůj vzdor, aby pak průlomem učiněným proklouzly i jiné akce novotářské. Ferdinand domyslil se lehce, že by v případě mlčení byl pokládán od evangelíků za poraženého; znal dobře chlubivost Mystopolovu. Proto před slavnostním dnem byl vyslán od krále purkrabí Pražský Jan Byšický k administrátorovi a konšelům s přísným nařízením, aby byl svátek Husův slaven způsobem starodávným. Zručný diplomat věděl, jak by dovedli v pozdějším vyjednávání chytří evangelíci namítati, že ve svých rozkazech nebyl důsledný, že neposkytoval staroutrakvismu takové podpory, jakou byl sliboval. Král věděl, jak by zvláště staroutrakvisté byli zaraženi a rozmrzeni, až by mlčením pominul protestantské zrušení procesí husitského.

Po přísném vystoupení královĕ ztratil Mystopol smělost ihned. Vřel v něm však veliký hněv, že Ferdinand jeho léčku důkladně prohlédl. Protože však sám vzdorovati si netroufal, běhal k svým přátelům

*) Oslavy Husovy opravdu byly spíše protikatolickou provokací, než ctěním upáleného mistra. Zpíváno na př.: „Nedajte se svoditi těm falešným prorokuom, kardinaluom, biskupuom“ atd. Zpívány písně oplzlé, mniši honěni a vlečeni blátem. Páchány jiné výtržnosti. Již doktor Žídek domlouval králi Jiřímu, aby zapověděl štvavé zpívání o papeži a biskupech, neboť prý to není k rozmnožení lásky, ale k rozličným svárům. (Srv. Winter: Život 26, 72. Manualník mistra Václava Korandy 3, 4.)

s dotazy, zda ho budou v případě vzdoru podporovati. Všude krčili rameny, nikdo ho nechtěl vyzývati, aby se králi protivil. Tudíž Mystopol nařídil všem farářům, aby procesí konali. Smluvil se však s Mitmánkem, aby se jejich dvě procesí setkala a spojila na Staroměstském náměstí a kráčela společně do kaple Betlemské, kamž také jiní kněží měli s velikými průvody se ubírati. Mystopol tedy vyšel se svým procesím ze svého kostela sv. Mikuláše, Mitmánek z Týnského chrámu. Spojené průvody pak se ubíraly k místu vytčenému, kam vedli veliké davy kněží pod obojí skoro z celé Prahy, mezi nimi opat Slovanský a farář Svatohavelský. Sešly se tak obrovské zástupy, že kaple sotva mohla pojmouti duchovenstvo.

Po vykonaných slavnostech přišla kýžená chvíle mstivého Mystopola. Administrátor vystoupil na kazatelnu, aby se vybouřil jak proti staroutrakvistům, tak katolíkům. Pravil, že Hus se stal světcem netoliko svou smrtí, ale i svým učením. Přirovnal ho k duchovenstvu jeho doby, které prý se dobru protivilo. Pak přešel na duchovenstvo současné. Tupil neomaleně kněze jak starokališné, tak katolické, nazýval je lháři, modláři a svůdci. Dále tvrdil, že mše obětí není, mluvil o vystavování svátosti a jiných starobylých obřadech proti názorům staroutrakvistickým. Docela zjevně Pražany vyzýval, aby se k takovému modlářství nedávali sváděti kněžími bludnými. Svou stranu však Mystopol přirovnával k Husovi.

Takovým způsobem tedy administrátor zneužil opatření králova k opačnému cíli, než jaký měl Ferdinand na mysli. Štvavá řeč byla netoliko velikým urážením kněží konservativních, ale znamenala též veliký vzdor proti jasně vysloveným královským zákazům.

VI. Královský soud nad Mystopolem a Mitmánkem.

Zprávy o bouřlivém kázání rychle se všude po Praze roznesly, vášně soků znova se silně jitřily. Když se dověděl o smělosti Mystopolově panovník, byl velice pohněván. Rozkázal, aby se k němu dostavili zástupcové protivných stran. Mystopol přišel s Mitmánkem a s několika jinými duchovními. Čekal však marně na udělení audience do pozdního odpoledne, nepochybně pro nahodilé naléhavější zaneprázdnění královo. Konečně dán Mystopolovi pokyn, aby znovu přišel druhého dne. Když se tedy Mystopol dostavil se svými stoupenci po druhé, byli všichni předpuštěni před krále ihned; zastali v audienční síni místokancléře Žabku, opata Slovanského a faráře Svatohavelského jako žalobce.

Nejprve promluvil farář Svatohavelský; žaloval, že byli on a jeho přátelé nazváni v kapli Betlemské od Mystopola bludaři, ignoranty, modláři a lháři. Pak připojil poznámky o Mitmánkovi: tento doktor byl dříve několik let mezi Pikarty, u nichž byl vychován; pak přišel mezi lutherské, před nějakým časem přistoupil k utrakvismu a nyní drží s administrátorem. Král přikývl hlavou na souhlas a řekl, že to ví dobře.

Mitmánek přiznal, že byl u Bratří i lutherských, nyní však jest jinak. Vždyť prý sv. Pavel byl velikým nepřítelem pravdy a přece se stal potom apoštolem Kristovým; když seznal, co jest lepšího, zanechal horšího — podobně prý učinil Mitmánek.

Ovšem že tato omluva byla naprosto neupřímná, vždyť Mitmánek lstivě předstíral, jakoby se byl stal utrakvistou i svým smýšlením — ač skutky jeho a pevný spolek s evangelíky mluvily tak hlasitě! Sv.

Pavel přidal se k té náboženské společnosti, jejíž všecka dogmata přijal s nejupřímnějším zápalem. Bylo tedy vyloženou nechutností, jestliže k obrácení sv. Pavla přirovnával své cesty muž, jenž vstoupil do církve, kterou chtěl zničiti. Mitmánek přece hrál v utrakvismu takovou úlohu jako kokotice v jeteli. Kdyby se byl formálně nepřihlašoval k husitismu, jehož dogmata přece znal, byl by se při svém novotaření zbavil alespoň výtky potměšilosti. I když připustíme tvrzení některých, že cíle Mitmánkova radikalismu byly ideální, dlužno konstatovati, že tento muž se snažil posvětit účelem prostředky nevybírané.

Po Mitmánkovi chystal se mluviti Mystopol, leč Žabka překazil jeho pokus velikou obžalobou ve jménu uraženého krále. Místokancléř předně řekl, že Mystopol jistě zná dobře příčinu svého předvolání. Vždyť v den památky Husovy v Betlemské kapli kázal bouřlivě a zlolajně; k tomu se odvážil proti starým zemským řádům, proti zákazu královu. Jest předvolán proto, že potupil římskou církev, duchovenstvo, starobylé obřady. Proto se mu předloží několik artikulů, z nichž ho viní král a z nichž se má ospravedlniti.

Pak Mystopolovi byl podán list, na němž zaznamenáno šest stížných artikulů. Bylo v nich administrátorovi vytýkáno, že vedl tyto řeči: 1. Kněží (jeho odpůrci) jsou svůdcové, lháři a modláři, již nemluví pravdy jako Hus, jelikož tento hlásal, že papež jest Antikristem. 2. Nikdy nebyl hoden člověk, aby opakoval obět, kterou Kristus na kříži přinesl. 3. Vystavování těla Páně vymyslil opilec a blázen. 4. Mystopol urazil konservativní klanění se Nejsvětější svátosti. 5. Svěcení vody a jiné konservativní obřady jsou zbytečností. 6. Papež se svým duchovenstvem tvrdí, že jsou vznešenější než Panna Maria, protože tato jen jednou Krista porodila.

Mystopolovi uloženo bez dalšího slyšení, aby k těmto obviněním odpověděl do třetího dne. Klesla mu mysl zcela. Ačkoli projevil velikou smělost ke kázání potupnému, kacířskému, neměl odvahy, svá vlastní slova hájiti. Hledal zastání u rozličných laiků, ale nikdo se k tomu neodvážil. Protestanté sice rádi prováděli proti katolíkům jízlivosti, ale pevnost a hrdinná obětavost Českých bratří jim scházela. Sám Jan z Pernštejna, hlavní opěrný pilíř Mystopolův, se zviklal. Nechtěl znovu konati funkce „defensora fidei“ (obránce víry) a v rozmrzelosti opustil Prahu. S Pernštejnským z Prahy zmizeli také jiní protestanté stavu rytířského a městského, poněvadž bylo již po sněmu. V této nesnázi Mystopolovi alespoň někteří radili, aby své kázání dle paměti sepsal a tak předložil Ferdinandovi k svému ospravedlnění. Takový návrh byl však pro tonoucího pouhým stéblem, protože bez překrucování skutečného smyslu řeči bylo marno napsané kázání předkládati a — převraceti tendenci útočných vět do očí tolika svědkům bylo těžko.

Ke všemu stihla novotáře nová rána. Dne 17. července (již druhý den po onom slyšení) obnovil král — dřív než měl posud ve zvyku — radu na Starém a Novém Městě, při čemž vyloučil posavadní konšely, kteří drželi se stranou Mystopolovou; dosadil na jejich místa staroutrakvisty. Na Starém Městě na místo tehdejšího primasa Šimona z Tišňova povýšil bývalého primasa Jakuba Fikara z Vratu, který byl od r. 1538 hofrychtéřem a v úřadě tom řídil se v záležitostech náboženských v královských městech zcela vůlí královou. (Z 18 dosavadních konšelů staroměstských bylo vyloučeno 8.) Na Novém Městě zůstal i na dále primasem Jan Srna z Karlovy Hory, poněvadž byl králi oddaný; z osmnácti pak míst v radě toliko pět předáno novým osobám. Neobyčejným činem bylo, že tři z někdejších konšelů staroměstských byli vyloučeni i ze sboru obecních starších. Byli to: Václav Jaroš z Kapíhory, Petr Veliký, soukeník, a Sixt z Ottersdorfa.

Touto přísností byli zaraženi radikálové tak, že dne 19. července, kdy se měl Mystopol dostaviti k zodpovídání, nechtěl ho nikdo z vynikajících laiků doprovázeti. S administrátorem šel na hrad pouze Mitmánek s několika mladými duchovními a rytíř Melichar Rut ze Slezska, který se k tomu odhodlal se zvláštní horlivostí.

I tentokráte evangelíci setkali se na hradě s opatem Slovanským a farářem Svatohavelským. Protivné strany byly uvedeny ke králi společně. Když řečník evangelíků (mistr neznámého jména) se pokusil pronésti uctivý proslov, přikázal mu král, aby mlčel a obrátil se na administrátora s upozorněním, že má s sebou svého doktora (Mitmánka); tento prý může za administrátora mluviti. Mitmánek byl poněkud zmaten přímou výzvou královou, ale chopil se přece slova na obranu obviněného; řekl, že artikule, předložené proti Mystopolovi, nesrovnávají se s pravdou. Prý jest tu jen jistá podobnost některých slov, smysl však jiný. Důkazem proto jest prý spis, obsahující ono kázání, jejž po paměti složil Mystopol dle svého nejlepšího vědomí a svědomí. List, předložený nyní od Mitmánka, byl ovšem sepsán velice opatrně, ale přece jenom v podstatě přiznával oprávněnost výtek, obsažených v prvém, druhém a v pátém artikulu. Spis ten ukončen žádostí, aby král rozeznání mezi Mystopolem a žalobci ponechal stavům pod obojí; jako byl Mystopol od nich zvolen za administrátora, rovněž tak nechť jsou zvoleny osoby, které by společně s konsistoří spor rozsoudily; uznají-li nějakou vinu, ať trestají.

Ovšem návrh tento byl chytrý. U takového tribunálu by byl Mystopol rozhodně prohlášen za nevinného, i kdyby se přiznal ke všem svým štvavým výpadům. Ti, kteří Mystopola udržovali v čele konsistoře právě k vůli zavádění novot, neodsoudili by muže, který byl nástrojem jejich radikalismu. Mezi stavy drželi novotáři většinu. Mohlo dojíti k prudkým bojům novým mezi laiky evangelickými a starověrci.

Když Mitmánek podal Mystopolův spis, vyprosil si ještě slovo. Promluvil chlubně a málo upřímně: „Jsou mnozí takoví, milostivý králi, kteříž ze zlosti mnoho snad mohou na nás před Vaší Kr. M. mluviti k naší zkáze, i to, čehož při nás není, na nás žalovati, protože my se chceme čistého slova Božího držeti a to, což jest na odpor slovu Božímu, že hledíme opouštěti a z lidí vyvoditi. A pravdu Boží bohda čistou podle zákona Páně v jich srdce uroditi hledíme, pro kteroužto pravdu všickni, kteříž ji milovali, v nenávisti od mnohého lidu bývali jsou, jakož se i nám to děje, takže žaloby i před mocnými v světě až i před králi činívali jsou na svaté. Což i podnes musí se díti, neb svět lásky pravdy nemůže přijíti, ale ji vyhladiti usiluje, kudy jediné může, užívaje k tomu i mocných a povýšených v světě. A protož, milostivý králi, potřebí jest Vaší Kr. Milosti takovým rozuměti, a poněvadž křesťanský král býti ráčíte, tedy křesťanův a zemí Vaší M. Kr. poddaných sluší před pohany a domácími nesvornostmi obhajovati, aby v svém řádu a pokoji a všeliké časné spravedlnosti všecka království i knížectví se chovala a s tím dosti ráčíte míti pracovati, to spraviti až nepostačíte; než v spravování náboženství a věcí církevních Vaší Milosti Kr. nesluší se dávati, zvláště na zprávu lidí postranných, neb k tomu od Boha povoláni neráčíte býti, abyste duchovní

věci spravovali. Než v spravování věcí světských Bůh jest Vaši Milost Kr. postaviti ráčil, v nichžto hojně dosti co ráčíte míti spravovati.“ *)

Bombastická řeč Mitmánkova již proto nemohla míti úspěchu, že jednak zastírala, jednak křiklavě přebarvovala skutečný stav věcí před panovníkem tolik bystrým. Mitmánek mluvil o lásce k čistému slovu Božímu, ačkoli se přece v této chvíli jednalo o kritiku zcela nekřesťanských potup Mystopolových. „Čisté slovo Boží“ nevyžadovalo, aby Mystopol představoval veřejnosti konservativní kněze jako veliké podvodníky, aby zlehčoval tak bezuzdně náboženské zásady, k nimž se znal i král. Mitmánek svým velebením novotářství, svou zmínkou o žalobách před králi na svaté citelně se krále dotýkal.

Řečník se stavěl, jakoby byl neznal, jak splétají protestantští velmožové svůj vlastní zisk a panovačné snahy se záležitostmi náboženskými a jak absolutisticky rozkazují netoliko věřícím, ale i pastorům. V protestantismu přecházela vláda církevní do rukou pyšných, sobeckých šlechticů způsobem násilným, křiklavým. To všecko Mitmánek pominul, ale přál si, aby král sám nesměl chrániti proti dravému proudu lutherskému svých poddaných ani ve městech královských. Každý šlechtic měl míti v náboženských otázkách mocnější slovo než sám monarcha. Jak těsně tehdy souvisely otázky náboženské s politikou, věděli právě nejlépe ti mocní protestanté, kteří živel konservativní bezohledně pronásledovali. Tedy právě protestantům „mocným a povýšeným v světě“ bylo potřebí mnoho vytýkati. Mitmánek měl poraditi, jak měl král před „domácími nesvornostmi“ své poddané obhajovati, jestliže právě sekty

*) Gindely: Geschichte der Böhm. Brüder I., 508—509. Tomek: Děj. P. XI., 243—245.

protestantské působily zmatku a nesvornosti nejvíce. Chtěl-li král vládnouti alespoň trochu pokojně, věděl, že jest nejnutnější potřebou, aby se v jeho zemích předně zjednodušily náboženské poměry. A v tom právě byly množící se sekty největší překážkou.

Když Mitmánek domluvil, král nijak na tu řeč nereagoval. Vyslyšel všecko mlčky, odkládaje odpověď k době příhodnější. Přikázal však Mystopolovi, aby se dostavil jiný den pro odpověď toliko se stoupenci vlastní strany, zvláště s těmi, kteří byli právě přítomni.

Mystopol přišel 4. srpna pouze v průvodu duchovních. Jiří Žabka oslovil ve jménu králově jediného administrátora. Pravil, že panovník se nyní dostatečně přesvědčil, že Mystopol kázal tak, jak není dovoleno, protože napadl kompaktáta a stará zřízení. (Hanění jedné náboženské strany od druhé bylo porušováním kompaktát.) Také vedl administrátor proti všemu napomenutí řeči darebné. Proto král za trest ustanovuje, aby se administrátor zdržel nadále kázání v kostele, v domě a vůbec všude, pokud mu nebude dáno zvláštní dovolení. Neuposlechnutí by bylo pokutováno ztrátou cti, hrdla a statkův.

„Při tom J. M. Kr. témuž administrátorovi k spravování úřadu administrátorství čtyry osoby přidávati ráčí, aby on administrátor bez vědomí, vůle a rady těch osob nic strany toho úřadu neřídil a nepůsobil.“ Poněvadž pře jest velice důležitá a král jest zaneprázdněn věcmi válečnými, pronese konečný rozsudek až po svém návratu z války.*)

Doktor Václav Mitmánek chtěl něco proti tomu namítati, leč král pokusu tomu se opřel a přistoupiv rozčileně k Mystopolovi a Václavovi, řekl jim: „Víme, jak se vy oba dva i jiní někteří z vás chováte a

*) Landtagsverhandlungen 575.

jaké neřády působíte po kvasích a hodech; i po frejích chodíte, ožíráte se a s tím se vším nad jiné lepší býti a je potupovati chcete.“ Prudká byla gestikulace králova; kdykoli se některý pokoušel mluviti, hned jej král okřikoval a dále oběma „tuže domlouval“. Připomněl znovu důrazně administrátorovi, aby se tak choval, jak mu uloženo. Prohlásiv, že již nemá času k dalšímu s nimi jednání, rozkázal, aby odešli.*)

V málo dnech však zvěděl král o bouřlivých řečech Mitmánkových v Týně. Patrno, že Václav chtěl po všech domluvách králových nahraditi vrchovatou měrou nucené mlčení Mystopolovo. Tak se účel královského zákazu mařil. Král poznával stále určitěji, že hlavním a nejobratnějším duchem radikalismu jest sám Václav, že tento sám ukazuje administrátorovi obmyslné cesty. Proto rozhodl, že nepokojného muže učiní neškodným podobným způsobem, jako dříve Caheru. Dne 13. srpna vydal novým konšelům na Starém městě rozkaz, aby oznámili Mitmánkovi vypovědění ze všech zemí královských, tak aby z nich vyšel do sedmi dnů.

Primas Jakub Fikar z Vratu, který toho času zastával úřad purkmistra, zachoval se poslušně dle rozkazu; obeslal Václava před konšely ještě toho dne. Mitmánkovi nebylo odpověděno na dotazy po příčině tak náhlého soudu. Téhož dne opustil svůj byt ve faře týnské a třetí den na to odejel z Prahy branou Poříčskou do Pardubic k panu Janu z Pernštejna. Velmož mu poskytl na některý čas útulek. Pak se obrátil Václav do Slezska a potom do Míšně.

*) Gindely: Geschichte der Böhm. B. I., 509. Jeden z protivníků doktora Václava pravil, že prý si oblíbil „více svobodu těla pode jménem a zástěrkou svobody křesťanské“ Denis-Vančura: Konec sam. čes. 385.

Mystopol tak přišel o pomocníka, který nad něho učeností a bystrostí velice vynikal. Příliš radikální postup Mitmánkův nemohl toho času triumfovati, třebaže mezi Pražany pod obojí měli již protestanté a jiní sektáři většinu.*)

*) O Mitmánkovi tvrdili Čeští bratří, že se chtěl státi voleným biskupem. Jevili proti němu odpor až upřílišený. Mitmánek jako muž zkušený dobře mohl věděti, že svým počínáním v Praze nezavádí tolerance; jeho úmyslem bylo staroutrakvisty zdrtiti. S Českými bratry byl by navázal i jako protestant užší styky ihned, poněvadž Jednoty k úspěšnějšímu svému postupu proti konservativcům silně potřeboval. Proto také, pokud si myslil, že by mohl míti z Bratří prospěch, dovedl před nimi mluviti o snášelivosti velice lákavě. Psalť na př. 19. října 1542 Bratrovi panu Bohuši Kostkovi s politováním, že v Ml. Boleslavi vystupují Bratří nepřátelsky proti kněžím pod obojí, a dodával: „Považte toho u sebe, můj milý pane švagře, chýlí-li se to k lásce a pokoji, kterým se Jednota vaše velmi chlubí. Pak co takoví způsobové dobrého přinésti mohou, toho při rozvážení vašem nechávám; než já toho nerad vidím v pravdě tak mnoho pro Jednotu vaši jak pro stranu naši, neb bych rád viděl, aby všude láska a svornost byla. Neb těch rozdílů, kteří jsou mezi námi, za víru nemám (!) a za víru nedržím, než o všech věřím, kteříž v Kristu věří, že jsou křesťané; a protož pro ty rozdíly, kteříž jsou mezi lidmi, tak držím, že Pán Bůh ráčí všudy své míti, kteří se jeho svaté milosti líbí, tak jak jest Petr pověděl, že u Pána Boha není přijímání osob.“ (Český Časopis Historický XVII., 186—187.) Slova tak lichotivá málo si zadají s řečí moderního liberála. Leč při lepší úvaze o těch slovech seznáme brzy nesrovnalosti. Víra českobratrská svými názory na praktický život se lišila od protestantské kardinálně; proto rozdíly Mitmánek podceňoval zúmyslně. Věřil-li, že všude jsou křesťané od Boha milovaní, kde se v Krista věří, proč se choval tak urputně k staroutrakvistům, proč podporoval řádění Mystopolovo tak houževnatě? Citátu ze sv. Petra podstrkával Mitmánek velice odvážlivě nepravý smysl. Nikdy sv. Petr nenapsal, že jsou Bohu křesťané orthodoxní tak milí jako sektáři a že stejně vede k spasení kterákoli víra křesťanská. Naopak, v Novém zákoně jsou napsána proti kacířům slova velice přísná.

VII. Malomocná reakce. Omilostnění novověrců.

Král obrátil svou pozornost také na venkov. Mnozí kněží vpluli do proudů protestantských jednoduše tím, že se oženili. Kněžský sňatek byl skoro vždycky určitou známkou smýšlení protestantského; pokud se knězi trpěl život manželský, potud mu také bylo dovoleno zaváděti novoty. Ženatých kněží bylo zvláště mnoho v kraji chrudimském. Tu vyšel královský mandát, aby tací kněží nebyli trpěni.

Celkem vzato: král vyvíjel proti postupujícímu protestantismu činnost hlavně negativní, překážel různým způsobem evangelíkům v pokusech o pevnou organisaci. Pro války turecké však se neodvažoval vystoupiti positivně na jejich zničení.

Čím více však starověrný utrakvismus jásal nad posledními událostmi, tím silněji vzrůstalo roztrpčení mezi protestanty, kteří dali svému rozmrzení průchod způsobem nepřímým. Ferdinand požádal Pražany Starého a Nového města, aby mu k vůli umenšení válečných útrat zapůjčili do války proti Turkům svoje děla. Svolili k tomu sice konšelé obou měst, ale mnoho obecních starších hlasitě tomu odporovalo. Na Starém městě obecní starší a cechmistři reptali proti králi pro potrestání administrátora a vypovědění doktora Václava. Mimo to byli popuzeni rozličným obtěžováním lidí pro náboženství od primasa Fikara, který se chtěl králi svým jednáním zavděčiti. Odpor proti povolení konšelů byl veliký v lidu i na Novém městě. Po dva dni panovalo v Praze veliké zděšení, protože protestanté vyhrožovali krvavými skutky, budou-li děla půjčena proti vůli obcí. Král sám zmírnil veliké pohnutí tím, že od své žádosti upustil, oznamuje, že již děl nepotřebuje.

Leč nespokojenost, která jednou již vznikla z důvodů náboženských a jež propukala tak živě v oněch dvou dnech, vířila dále jiným směrem. Ozývaly se hrozby, že po odjezdu královĕ bude vzata pomsta na těch, kteří dávají králi rady zlé, nebude-li do té doby zase povoleno Mystopolovi kázati.

Jako král vystoupil svým mandátem proti luthersým, tak chtěl vydati nové mandáty proti Bratřím. Hofrychtéř žaloval králi, že se v Praze objevují všude českobratrští kazatelé, kteří lid svádějí. Pan Vladislav Popel si stěžoval, že Bratr Jan Černý, starší Českých bratří v Brandýse n. L., přibyl tajně do Prahy, kdež konal se svými schůze; byl prý ve spojení s Nymburkem, Kolínem, Slaným a Berounem. Na základě těchto zpráv předložil panovník své radě otázky: 1. Zda má vypuditi z Prahy, Kutné Hory, Žatce, Litoměřic a vůbec z celé země duchovní, kteří se hlásí ke straně Pernštejnského. 2. Zda se mají zakázati všecka shromáždění Bratří až do králova návratu z vojny a jeho konečného rozhodnutí. Jedni (dle vlastních církevních názorů) radili k ráznému potlačení mystopolovcův i Českých bratří, druzí se ujímali jenom protestantů, třetí část rady se zastávala i Bratří a zavrhovala každé násilí v náboženských záležitostech. Králi bylo připomínáno, že v té těžké době přísné vystupování proti sektářům by zavinilo oslabení podpory proti Turkům. Rada se rozešla bez určitého rozhodnutí.

Král však, jsa rozmrzen odporem novotářů proti půjčení děl, ještě jednou předložil své radě k uvážení, jak by se měla Jednota českobratrská potlačiti, jak by Bratří měli býti přinuceni k návštěvě kostelů a jak by bylo možno vypuditi kněze Mystopolovy. Rada byla ovšem zase nesvorná. Jedni navrhovali, aby trestuhodní kněží byli pohnáni před konsistoř a

tam aby byli odsouzeni. Jiní chtěli, aby byli ti kněží vzati do královské vazby a po vyšetření potrestáni. Většina rady konečně za veliké oposice některých novotářů rozhodla, aby byl sepsán proti Bratřím mandát, který se má uveřejniti tiskem. Mandát sice stylisován, ale nebyl publikován.

Pak jednáno, kteří kněží mají býti vsazeni do žaláře. Předně vysloveno jméno Jana Černého z Brandýsa. Když však král dával hofrychtéři zatýkací rozkaz, byl již Černý zpraven o hrozícím trestu, takže rychle se utekl do bezpečného místa.

Hofrychtéř pátral bez výsledku v Brandýse a učinil pak po Čechách okružní cestu inspekční. Ve Stříbře, Domažlicích a Klatovech nalezl některé, již se chovali poněkud vzdorně. Udal je, že jeho vážnost jako královského úředníka urazili. Král nařídil, aby se obvinění dostavili do Prahy k zodpovídání a soud nad nimi svěřil nejvyššímu hofmistrovi, komořímu, kancléři a podkomořímu.

Soudcové obžalované osvobodili. Odebrali se ke králi, kdež sdělili, že vina pohnaných občanů jest skrovná; jsou prý ovšem Bratří, ale jinak zcela pokojní lidé, kteří platí daně jako každý jiný.

Král však odpověděl, že ta záležitost se nesmí bráti na lehkou váhu, že má velice určitou zprávu o jejich neposlušném duchu.

Kancléř činil námitky: prý král vždy rád říká, že jest určitě informován. Leč také soudcové podávají neklamné svědectví o tom, co dle rozkazu královského vyšetřili. Protože radikálně smýšlející soudcové stále důrazněji vytýkali, že bylo udání hofrychtéřovo lehkomyslné, stával se rozhovor rozčilenější; král ne bezdůvodně zdráhal se zcela uvěřiti. Leč Ferdinand přece nechtěl proti dobrozdání soudců postupovati; obžalovaní byli propuštěni na výslovný králův příkaz, ale bylo jim uloženo, aby v krátké

lhůtě pod pokutou vyhnanství z královských měst přinesli vysvědčení o svém pravověří od utrakvistických farářů. Vysvědčení skutečně do Prahy dodána — na důkaz, jak i v královských městech bylo možno Bratřím opatřiti si dokument nepravdivý.*)

Když se ještě ta záležitost projednávala, někdejší primas Šimon z Tišňova chtěl se vlichotiti znovu do královy přízně udáním sektářů; obvinil z pikartství tři bývalé konšely: Václava Jaroše z Kapíhory, Petra Velikého a Sixta z Ottersdorfa; prý za svého úřadování v Praze Pikartům nadržovali a věci obecní škodlivě zanedbávali. Jaroš a Sixt prý navštěvovali českobratrské schůze. Leč o Sixtovi možno určitě tvrditi, že s Bratry ve spojení nebyl; o dvou druhých nevědělo se nic určitého. Král přikládal tomu udání tolik důležitosti, že všecky tři předvolal před svou osobu a žalobu jim předložil. Leč všichni se ohražovali proti takovému podezření. Jaroš pravil, že se jednou odebral do Brandýsa k panu Krajířovi, když byl pozván na honbu a k pohoštění, leč ve sboru bratrském že nebyl nikdy. Sixt sdělil, že byl v Brandýse k vůli myslivosti dvakrát; šel sice také s panem Krajířem do sboru, ale jen aby viděl způsob českobratrské pobožnosti. Petr Veliký řekl, že nebyl v Brandýse nikdy a že vůbec v žádném bratrském sboru se neukázal. Všichni tři téměř plačky dávali výraz své lítosti, proč pojal král proti nim podezření tak nezdůvodněné; naříkali, jaká se jim křivda stala vyloučením ze sboru obecních starších, což jest trestem velice potupným.

Král byl jejich žalostěním tak pohnut, že zaměnil úlohu soudce ihned za roli laskavého otce. Srdečnými slovy je klidnil, že jim nemá za zlé jízdy do Brandýsa k panu Krajířovi. Prý k jeho synovi

*) Gindely: Geschichte der Böhm. B. I., 276—278.

Arnoštovi (Konrád Krajíř zemřel již 10. května 1542) sám rád jezdí, Krajíř pak zase rád vidí Ferdinanda. Prý jest to člověk dobrý, jemuž by rád něco dobrého učinil, kdyby byl o to žádán. Domlouval jim, aby již déle svého vyloučení ze sboru obecních starších těžce nenesli; prý se to stalo z nedopatření a omylu, může se také státi náprava. Zároveň král osvědčoval své vlastní názory o věcech náboženských: nechť se nedomnívají, že by chtěl překážeti kázání slova Božího; vždyť také miluje slovo Boží více než některé lidské ceremonie, ale staví se na odpor těm, kteří vymýšlejí nové věci. — Třetí den po té rozpravě všichni tři obesláni čestným způsobem na radnici a přijati zase mezi obecní starší, Sixta jmenoval panovník docela kancléřem Starého města.

Krátce na to předložil Ferdinand své radě otázku, jak by se v zemi dal učiniti konec nesjednocenosti. Nejvyšší komoří Jaroslav z Šelnberka prohlásil, že v Čechách nedojde k pokoji, pokud bude král potlačovati Jednotu; prý proti Bratřím jako poddaným nelze ani nejmenšího namítati. Nejvyšší kancléř Hendrych z Plavna, nejvyšší hofmistr Zdislav Berka z Dubé, pan Rosenberk a pan Jilemnický k tomuto vyjádření přisvědčovali. Král tedy prohlásil, že v době, kdy zbrojí proti Turku, již dále náboženské záležitosti projednávati nechce.

Mystopol pokoušel se několikrát o dovolení, aby směl znovu kázati. Administrátorovi a jeho přímluvčím dodalo odvahy zvláště omilostnění tří jmenovaných sousedů. Za Mystopola prosili zvláště někteří měšťané staroměstští a pan Jan z Valdštejna na Peruci. Mystopol sám dostavil se před krále několikrát osobně; vypravovalo se v Praze docela, že i poklekl, zavazuje se nejvyšší přísahou, že jakživ nebude již kázati proti králi ani proti straně pod jednou. Král se obměkčil, přijal sklíčeného rebelanta

na milost a zápověď vydanou proti kázání administrátorovu zase zrušil.

Toho času král projevil též velikou laskavost k mistrům učení Pražského, třebaže dobře věděl, jak vládne na universitě duch novotářský. V srpnu při své obvyklé slavnosti studenti a bakaláři provedli v koleji Rečkově divadelní hru o Susanně. Královští dvořané, kteří se slavnosti zúčastnili, provedení hry před králem chválili. Ferdinand si vyžádal, aby hra byla opakována před ním na hradě Pražském. S králem byla přítomna při novém provedení jeho choť, královské dítky a jiné urozené osoby. Král pak učinil universitě zvláštní dobrodiní tím, že jí slevil část berně, která na ni dle svolení sněmu připadala.

Dříve než se odebral král z Prahy do Uher, za přítomnosti mnoha pánů poznamenal, že se trousí pověsti, jako by chtěl schůzím Pikartů překážeti a tyto, jakož i jiné, v jejich náboženství znepokojovati; leč prohlašuje, že neměl nikdy takového úmyslu, nechtěl násilně na některou náboženskou společnost sáhnouti; pouze nehodlal trpěti některé výstřednosti.

Král odjížděl 25. srpna do války smuten, protože byl pro německé náboženské spory a pro válku císaře s Francií odkázán skoro jenom na nedostatečné síly vlastní. Ke všemu české čety scházely se liknavě, někteří šlechtici přes usnesení sněmovní se s lidem svým nedostavili. Dříve než české vojsko se dostalo přes hranice království Uherského, dobyli Turci Bělehradu královského (2. září), čímž dokonány výboje, jež pro ten rok sultán Soliman zamýšlel. Když se král 25. září v Prešpurku dověděl, že sultán s hlavním vojskem odtáhl z Uher, chtěl se pokusiti o zpětné dobytí Ostřihoma. Čeští páni však se vymlouvali na deště, rychle se blížící zimu; radili, aby se odložilo další válčení na příští rok. A tak již za prvých dní měsíce října se vraceli vojíni různými cestami k svým

domovům. Účel výpravy zmařen pozdním shromážděním vojska, nebezpečenství vpádů tureckých do Rakous a Moravy velice vážně vzrostlo. Ferdinand pak žádal na sněmu pomoc novou, těše se, že obdrží tentokrát značnou podporu od říše Německé a od papeže. Protože však na sněmu pro prudké hádky nedošlo ke kýženému výsledku, rozepsán sněm na 7. ledna 1544.*)

Mitmánek snad právě proto, že uslyšel o nové veliké různici sněmovní, kterou odvrácena pozornost od náboženské krise, osmělil se v tom čase přijíti do Prahy. Skrýval se některý čas mezi svými známými, čekaje na svůj den po příkladu Mystopolově. Když se však panovník dověděl o smělosti doktora Václava, dal po něm pátrati. Shledáno, že přebýval u souseda Jana Koukola, bakaláře svobodných umění; v domě tom bydlil také impresor Barta, který byl odpadlíkem od Jednoty jako Václav. Z toho asi také vzniklo podezření, že Koukol s impresorem byli původci hanlivých listů, přibíjených ty dni v Praze proti Jakubu Fikarovi; v těch „cedulích mečem se pohrůžky na bezhrdlí“ činily. Listiny zkrátka byly považovány za známky jakéhosi spiknutí pro náboženské nesrovnalosti, k čemuž ovšem lákala tehdy doba příhodná. Jakmile se tedy král dověděl o úkrytu doktora Mitmánka, rozkázal zatknouti jeho i Koukola a impresora u večer 3. ledna. Všichni byli odvedeni na Staroměstskou radnici; doktor Václav později ještě týž večer odtud na hrad Pražský, kdež byl na králův rozkaz uvězněn ve věži Mihulce. Druhý den Ferdinand nařídil pro ony potupné listy, aby byl tázán Koukol právem útrpným. Nedbal námitek a opětoval svůj rozkaz zvláště proto, že se výpovědi

*) Tomek: Děj. P. XI, 248—254. Gindely l. c., 279 Landtagsverhandlungen, 575—582.

Koukolovy nesrovnávaly s Mitmánkovými. Koukol byl skutečně 5. ledna zmučen; ačkoli však nebylo na něm mučením vynuceno očekávané doznání, přece byl podržen s druhými ve vězení.

Od 7. ledna počalo jednání na sněmu a protáhlo se na tři neděle. Takový čas byl pro pražské novotáře velice příznivý, protože v branách města mohli uvítati veliký počet svých vynikajících stoupenců. Na ten sněm dostavili se i poslové z Moravy, Slezska a z obojí Lužice. Této příležitosti chopili se novotáři k naléhavým přímluvám za propuštění doktora Václava. Páni, rytíři i zástupci měst dílem ústně, dílem písemně prosili snažně. Dne 19. ledna předstoupili před krále všichni tři stavové pod obojí s panem Janem z Pernštejna v čele i s některým počtem duchovních; pravili, že žádají ve jménu uvězněného nikoliv o milost, ale toliko za pořádné slyšení jeho s žalobníky.

Král však dobře postřehl chytrost prosebníků. Nové přelíčení by se začalo konati pod silnou morální podporou přítomných stavů radikálních, při obratných výmluvách a odpovědech dra Václava za takých okolností bylo velice obtížno vysloviti rozsudek nepříznivý přímo před očima četných protestantů. Snad obmýšlel Pernštejnský znovu doby tak příhodné užíti k hromadným manifestacím náboženským, které mohly zmařiti zcela účel sjezdu politického, ale za to dokonati to, co bylo obmýšleno roku předešlého. Po králově důrazném napomenutí, aby se sjezdy náboženské nepořádaly bez jeho výslovného svolení, bylo těžko odhodlati se znovu k formě útoku, jaká byla provedena r. 1543. A kdyby i král k náboženskému sjezdu svolil, jmenoval by takový den, na nějž by se mohl se svými co nejlépe k odražení odpůrců připraviti. Proto tedy Mitmánek sám měl

rozvinouti první nit, kterou chtěli pak protestanté dále soukati v okamžiku nejpříznivějším.

Král tedy, poznav léčku, hněvivě odmítl žádost strany Pernštejnovy. Jiného dne však přišlo do půl třetího sta osob z Pražanů novoměstských prositi za Václava; také mnoho pražských měštek, jimž se podařilo pohnouti k přímluvě i královnu Annu. Král však oslyšel i prosbu své choti a všecky ujišťoval, že doktora nedrží u vězení pro víru, ale pro jiné věci; takovou obratnou odpovědí snažil se svésti otázku tu do kolejí mimocírkevních a ulomiti celé aféře nejostřejší hrot.

Přes to, že byl v té příčině král neoblomný, splnil sněm v podstatě jeho žádosti o větší pomoc proti Turkům, protože šlo o naléhavou potřebu koruny České.

Jan z Pernštejna však byl houževnatý. Předpokládaje, že král cítí veliké uspokojení nad ochotou stavů, doufal alespoň nyní Ferdinanda obměkčiti. Dřív než odjel z Prahy, šel ke králi alespoň sám přimlouvat se, aby byl Václav propuštěn z vězení na rukojmě. Leč dána mu odpověď nemilostivá. Král dotkl se zásady protestantských velmožů „Čí kraj, toho i náboženství“ a připomněl, jak sám prosebník tuto zásadu provádí. Král řekl, jak se jednou přimlouval u Pernštejnského za jednu zemanku, žádaje ho, aby jí dopřál pobytu v městě Kladsku, jež držel v zástavě od krále; ale Pernštejnský svému panovníkovi toho odepřel. Jestliže tedy prosebník chce býti v městě pouze sobě zapsaném tak mocným, nechť nemá totéž za zlé králi v jeho městech vlastních. Odbyv takto Pernštejnského, odešel od něho do vedlejšího pokoje.

Naproti tomu však v málo dnech byl obměkčen král prosbami své choti a mnoha jiných osob, přimlouvajících se za Jana Koukola a Bartoše impre-

sora; svolil, aby byli propuštěni na rukojmě z vězení na radnici Staroměstské ve 2000 kopách grošů. Příslušné nařízení o tom dal konšelům 15. února.*)

Tímto skutkem byli povzbuzeni kněží radikální k opětování své akce ve prospěch doktora Václava. Z nařízení králova všichni faráři pražští měli 20. února v koleji Karlově synodu, které se zúčastnili i všichni mistři učení Pražského. Jednáno tam o sektě Valdenských (vlastně Českobratrské Jednotě) a jejích „pohoršlivých, bludných a rouhavých" spisech. Dále mělo se státi nějaké určité usnesení, aby se v ceremoniích zachovával nějaký jednotný řád. Poněvadž lutherští Jednotu nenáviděli, snadno bylo rozhodnuto ve smyslu Bratřím nepříznivém. Usneseno, aby se „těm lidem nepokojným" odpovědělo protispisy. V příčině ceremonií a věrouky rozhodnuto, aby se podržely artikule z r. 1539, schválené na straně stavů pod obojí za administrátora Martina Klatovského. Poněvadž články ty se nesly více v duchu konservativním než protestantském, doufali farářové, že to postačí k uspokojení krále, od něhož hodlali žádati milost pro Mitmánka. (Nechť prý ty články se zachovávají až do doby synody větší a reformace důkladnější.) Schváleno, aby druhý den ráno všichni šli ke králi prosit za udělení milosti doktoru Mitmánkovi. **)

Neví se, zda skutečně usnesení v příčině přímluvy za Mitmánka bylo řádně vykonáno. Ale právě toho dne (21. února) večer poručil král Václava vyvésti z věže Mihulky a v noci dovézti na hrad Křivoklát do jiného tuhého vězení. Vězeň vsazen do vozu tak zv. komorního, úplně uzavřeného, maje ruce sevřeny palečnicemi. Okolo něho jelo 20 stráž-

*) Tomek: D. P. XI., 254—255. Gindely I., 279—280.
**) Borový: Akta I., 190—191.

ných, kteří ani nevěděli, kdo ve voze jest skryt; domnívali se, že jsou to nějaké peníze nebo klenoty. Někteří z těch „harcířů" byli zemané a cizozemci, kteří po dokonání jízdy na Křivoklát velice se horšili, že jich bylo užito k službě nezvyklé a vystoupili ze služby královy.

Toho času konal již král přípravy k odjezdu k říšskému sněmu do Špýru. Snad proto, že ve Špýru měl býti přítomen také papežský nuncius, požádali ho Pražané Starého a Nového města v dorozumění s konsistoří kališnou, aby za té příležitosti se konečně vynasnažil zjednati biskupa pro stranu pod obojí, aby tak měli žáci kališní od koho své svěcení a úřady přijímati. Jest pozoruhodno, že se Pražané ve své žádosti nezmiňovali o tom, že by strana pod obojí sama biskupa volila.*) Král odpověděl na žádost právě 21. února dopisem, jímž sliboval svou péči o to, aby byli zbaveni přijímající pod obojí obtíží spojených se svěcením na kněžství. Oznamoval zároveň, že již mezi tím alespoň odstranil překážky, které měli do této chvíle kandidáti ve Vlaších. Proto také konsistoř brzy potom se rozhodla obrátiti se opět se žádostí o svěcení žáků k témuž biskupu Divišovi (Dionysiovi) de Franciscis, rodilému Řeku, kterému dříve bylo svěcení zakázáno. Nyní byla překážka odstraněna. Proto na př. čteme, že již 21. března posláni tři kališní bohoslovci do Vlach. 13. září vrátilo se z Vlach sedm jiných posvěcených bohoslovců. Následovaly výpravy další. **)

Jak tím znovu dokumentována nesrovnalost a nedůslednost tehdejších poměrů! Protestantská konsistoř, nemohouc provésti samostatnou organisaci společnosti evangelické, žádala o svěcení římské, aby

*) Český Časopis Historický XVII., 188.
**) Borový: Akta I., 191, 193, 195, 197.

jí kněžstvo nevymřelo! Jak asi osvědčovali před biskupem kandidáti, naplnění duchem lutherským, svoji orthodoxii? Byli duchem od Říma dále než jejich předchůdci starokališní.

Zatím co ještě král meškal ve Špýru, vypravil se dle svolení sněmovního vojenský lid z Čech a Moravy do Uher, ale se značným opozděním. Král musil několikráte rozesílati upomínky, aby byly odeslány peníze, povolené od sněmu na vydržování vojska a na opevnění Komárna. Sám zápasil tehdy s velice značným nedostatkem důchodů i na potřeby vlastního dvora. Protože potřeboval v takové době býti s protestanty v poměru příznivém, za svého dalšího pobytu v Praze (od 21. června) zdržel se všelikého přísnějšího naléhání na potlačení novotářství jak lutherského tak českobratrského. Protestanté vypozorovali již z dřívějších častějších případů, kdy král před jejich snahami ochotněji ustupuje. Proto v onom kritickém čase dodali si znovu odvahy. Rozliční přímluvčí ze stavu panského i městského pohnuli krále k omilostnění Mitmánka, Koukola i Bartoše. Ačkoli Bartoš byl propuštěn na rukojemství zároveň s Koukolem, zůstával posud ve vězení na radnici staroměstské, snad že nemohl jako člověk méně zámožný zjednati značnou peněžitou záruku, jakou vyžadoval královský list. Nyní však panovník listem vydaným dne 27. července propustil z rukojemství jak Koukola tak Bartoše, takže Bartoš mohl okamžitě vězení opustiti. Téhož dne dána milost i Mitmánkovi, ale pod přísnou podmínkou: Václav musil podepsati zápis, kterým se zavázal opustiti Čechy i ostatní země královy pod ztracením hrdla průběhem tří dní. Mitmánkovi nebylo ani dovoleno zastaviti se v Praze, musil se dáti na cestu do vyhnanství hned z Křivoklátu.

VIII. Reformační artikule sněmu.

Král se pak vydal do Rakous, aby opatřil osobní intervencí peněžité prostředky pro udržení ozbrojeného lidu; docházely znovu o Turcích zprávy poplašné. Peníze i nyní byly sbírány obtížně, ale potěšila zpráva, že král francouzský po své porážce zavázal se k značnější pomoci proti Turkům. Tak se mohlo počíti proti Turecku s velikým tažením, na němž by brala lví podíl říše Německá dle usnesení ve Špýru.

Po některém cestování přibyl král do Prahy počátkem ledna r. 1545 a zahájil 7. ledna sněm, který měl jednati o potřebách zemských a o tom, jakým podílem se zúčastní Čechové na společné veliké výpravě. Ochota stavů byla malá, jednání se protahovalo.

Proto král v druhém svém proslovu poukazoval na to, že by stavové němečtí ochabli ve své horlivosti, až by zpozorovali, že se mají Čechové liknavě k obraně své vlasti. Až by Uhři, jsouce opuštěni ode všech, byli podmaněni, přibylo by veliké nebezpečenství hranicím českým. Ferdinand poznamenal též, že by od stavů pomoci nežádal, kdyby jeho vlastní prostředky stačily. Ale z vlastních peněz již se vydal, a to nikoli hýřením, nýbrž podporou potřeb obecných. Výlohy své vlastní vzhledem k naléhavostem obecným tak uskrovnil, že co jiný panovník vydá ročně na hony, jemu s celým dvorem stačí. Upozornil, že by byli nuceni stavové sami celý náklad na svou obranu nésti, kdyby neměli panovníka; jinak by přišli konečně ke zkáze jako Řekové a Uhři dlouhými odklady.

Tomek k tomu dodává: „Byla to skutečně základní chyba při stavích českých toho času, že když staří králové čeští ovšem z velkého komorního jmění

svého zapravovali největší část vydání zemských a jen výjimkou požadovali berně, nemohli dlouho obvyknouti jinému stavu věcí, který nastal, když korunní jmění žádným způsobem k tomu nepostačovalo, dostavši se právě do jejich rukou.“ *) — A k tomu všemu jak šlechta tak města tolik se obohatily konfiskací jmění duchovenského! Byl-li k tomu všemu sedlák od těchto stavů nemilosrdně vyssáván, pak zajisté při nedostatečných důchodech královských mohli stavové poskytnouti pomoc značnou, aniž se byli ochudili. Lakota však se jen průběhem let stupňovala, až se konečně hrozně vymstila Bílou horou, kdy šlechta váhala platit v nejkrajnějším nebezpečenství.

Dojemná připomenutí králova však měla jen malý účinek. A jestliže se takto při praktické zkoušce osvědčovalo, co se také kryje pod heslem reformace, přiznali stavové sami s hlediska jiného, jak ta lesklá hesla reformační málo duchovního obrození v lidu přinesla. Sami stavové do artikulů sněmovních vložili slova žalobná, volající po nápravě široce rozvětvené mravní korrupce. **)

Mimo jiné zapsáno: „Jakož jest na předešlých sněmích... takové snesení a srovnání se stalo, kterak by jeden každý zjevných hříchuov a oplzlostí, kteréž proti Pánu Bohu jsú, přestati a ctnostný i šlechetný život vésti a jej chovati měl, ... avšak poněvadž se uznává, že takových hříchuov se neumenšuje, nýbrž den ode dne jich více přibývá, a protož toto jsme přidali a na tomto se snesli, aby to předešlé i nynější zapsání tím stáleji a skutečněji držáno a zachováno bylo, aby jeden

*) Tomek: D. P. XI., 269.

**) Jednání tehdejšího sněmu a odpověď králova v „Landtagsverhandlungen“, 610—626.

každý ze všech tří stavuov při svém dobrém svědomí i při poddaných svých to tak opatřil, aby takoví zjevní hříchové, cizoložstva, ožralství i jiné všeliké nestydatosti ... skutečně přetrhováni býti mohli, a toho žádný, sám se dobře chovaje, na gruntech svých aby nedopouštěl, ale takového každého, kdož by z toho vystoupil a takového čeho proti Pánu Bohu se dopustil, skutečně trestal, jakž týmiž předešlými sněmy o tom šíře vyměřeno jest.

Pak-li by kdo v městech Pražských aneb v jiných královských, jsa napomenut od úřadu, aby od takové neřádné věci ihned přestal a on přes to vždy v svém takovém zlém zpuosobu trval a přestati nechtěl, tehdy ouřad kteréhožkoli města skrze psaní neb osobu jednu nebo dvě budou moci na J. M. Kr., ač byl-li by J. M. Kr. v královstvie, aneb na soud zemský bez přítomnosti J. M. Kr. to vznésti, a J. M. Kr. a bez přítomnosti J. M. soud zemský takovou neřádnou věc zastaviti a skutečně přetrhnouti mají.

Což se pak kněžstva neřádného dotýče, též také aby při nich zachováno bylo, a jestliže by který, jsa napomenut od pána poddacího (kolátora), přes to jakou nepořádnou a podezřelou ženu sobě choval aneb co jiného nepořádného k zlému příkladu jiným puosobil a tak jakž na ctnostného a příkladného kněze náleží, se nechoval, aby od pána poddacího vzat byl a pán aby ho administrátorovi, kterýž by pod kterého náležel, podal, a on aby ho skutečně trestal, tak aby takový neřád při takových kněžích zastaven a přetržen byl; však mimo trestání administrátoruov žádný pán, rytířský člověk, Pražané a jiná města, aby na statek takového kněze vejstupného žádným obyčejem nesahali a jemu ho neodjímali.

Což se pak lidí sedlských obecních dotýče, kteříž majíc manželky, také s kuběnami přebývají a mnozí

z nich utekouc od ženy a majíc je živé, jinde sobě jiné pojímají, tolikéž i ženy se téhož proti mužuom dopouštějí; a protož každý pán, rytířský člověk, města Pražská i jiná, aby to na gruntech svých a v městech skutečně opatrovali a v tom obzvláštní pilnost měli a takového hříchu netrpěli. Tak byl-li by který z takových na gruntech jeho, ježto by, majíc manželku, s kuběnú přebýval, nalezen, aby takového z toho skutečně trestali; a též byl-li by ten, majíc manželku živú, prvé oddávanú a sobě jinú pojal a s ní se oddal, na číchžkoli gruntech nalezen a postižen, má vzat od toho pána býti a u pranýře aby jemu šilink dán a cajch přiložen byl. A kteráž by se žena, majíc prvé muže živého, téhož dopustila a muže sobě jiného pojala aneb vědouc, že muž prvé ženu má, by pak i svobodná byla a jeho pojala, též tímž trestáním u pranýře trestána býti má.

Což se pak nesmírného a zbytečného pití a ožírání dotýče, poněvadž svrchu oznámenými a předešlými sněmy za hanebnost položeno a zapsáno jest, to aby ode všech stavuov skutečně držáno a zachováno bylo a takového pití a ožírání více se nedálo, i tolikéž při lidech a poddaných aby to opatřeno a dokonce přetrženo bylo, tak aby takové svolení a dobrý a chvalitebný skutek, poněvadž deskami zemskými zapsán a od nás svolen jest, v své stálosti držán a zachován byl.

Item, posvícení sedlská aby zastavena byla, aby žádný pán, rytířský člověk, ani Pražané a jiná města ve vsech, aby poddaným svým jich nedopouštěli, než do kosteluov ke mšem svatým a náboženstvie aby se scházeli, to se nezapovídá a v toto nepojímá.

Též také koledni piva neboližto obecní, kteráž sobě, složíc mezi sebou peníze v větších neb v menších počtech, lidé sedlští kupují, aby jim dopouštěna nebyla, poněvadž skrz posvícení a takové jich sňatky

neb schůze mnozí a častí svárové, mordové a jiní mnozí neřádové a hříchové proti Pánu Bohu se páší a tudy lid sedlský v rozpustilosti k outratám, záhubě a chudobě přicházejí. Jestliže by se pak kdo ze všech stavuov tak, jakž se svrchu píše, nezachoval a takových posvícení aneboližto společných piv braní dopustil, takového každého, kdož by chtěl, bude moci tolikrát, kolikrátž by se toho dopustil, z pokuty z desíti kop grošuov českých před úředníky pražské menší desk zemských pohnati a toho se na něm dosúditi."

Také se mají překaziti i „přástky a hry, na kteréž se scházejí a při nich téměř více nežli při jiných artikulích oplzlosti a hříchy páchají".

Protože lidé selští chodí v šatech příliš nádherných, kupujíce si „šňury zlaté, košile kmentové se zlatem vyšívané, peří pštrosové, sukně lindišové," má se tomu učiniti přítrž.

Sněmovní artikule tedy samy dosvědčují, že podobná rozhodnutí sněmů ze dvou let předešlých byla marná a že nevázaného života ve všech vrstvách přibývalo. Proč jen vrchnosti všech tří stavů neučinily již po předešlých sněmovních resolucích pořádek? Vždyť měly zvláště nad selským lidem tak velikou moc!*) To však bylo nejhorší, že zkáza šla shora. Vrchnosti trestaly přečiny poddaných potud, pokud výstřednosti poškozovaly jejich hmotné zájmy

*) Pro neopatrné slovo dal pán sedlákovi jazyk týlem vytáhnouti, sázel je do klády, až jim nohy zmrzačil. Nelidské bití sedláků bylo velice časté. Kladeny jim též na krk za trest železné obojky jako otrokům. Sedlák nesměl o své vůli kšaft učiniti, musil si vymoci dovolení jak k svatbě tak k stěhování, byl nucen prodávati na těch trzích, které mu pán povolil, mlýti v jeho mlýně; patřil-li pod vrchnost šlechtickou, pivem panským směl se opiti, pivem městským nikoliv. Na krádež malou bylo bití, na větší provaz, na svatokrádež „muky kola". Srv. Winter: Kulturní obraz českých měst I., 102, II., 540, 545, 810.

a pokud byla těmi přečiny dotčena jejich pýcha a samolibost. Jinak však byly shovívavy, protože v bezuzdném životě samy předcházely lid hromadně příklady odstrašujícími. Zrovna tak hleděly vrchnosti na reformu kněžskou! Jestliže duchovní svému kolátorovi pochleboval, byl-li jeho byzantinským sluhou, měl výsadu na život zlořádný také. Tak se tedy plnil odkaz Husův, aby se velmoži ujali církevní kázně!

Páni chtěli artikul o trestání kněžstva stylisovati tak, aby měli sami kolátoři moc kněze zlořádné trestati. Vskutku stávaly se v té příčině veliké přehmaty světské moci, která dovedla z bujnosti trestati krutě i kněze nevinné. Ferdinand však věděl, že by zvýšení panské pravomoci nad kněžstvem vedlo k dalšímu ujařmení stavu duchovenského a že by tak nedošlo k žádné reformě; proto na žádost královu dodáno, aby trestání kněží bylo přenecháno dle církevní příslušnosti buď administrátorovi katolickému anebo kališnému.

Jak potřebovali nápravy předně sami šlechtici, o tom výmluvně svědčí jiný artikul, vepsaný do oněch sněmovních usnesení: „Což se mladých lidí stavuov panského a rytířského dotýče, kteříž by statky své zbytečně, marně a hanebně utráceti chtěli aneb utráceli, aby takové zlé přetrženo bylo a svého pruochodu nemělo. A při statcích a dědictvie svém aby zuostaveni býti mohli, takto jsme se o to snesli: kterýž by koli z mladých lidí z těch stavuov tak marně statek svuoj utrácel a od přátel svých jsúc napomenut, toho přestati nechtěl, takový každý bude moci skrze přátele neb přítele J. M. Kr. aneb před soudem zemským oznámen býti, a J. M. Kr. a soudcové zemští mají takového po témž oznámení hned před se obeslati a pokud od přátel neb přítele toho jistého porozuměti ráčí, jak se takový v statku

mrhání, utrácení aneb jak v jiné rozpustilosti zachovává, má J. M. Kr. neb páni soudcové zemští to rozvážiti, a pokudž jemu o tom vyměřeno bude, tak se ten povinen bude zachovati. Pražané i jiná města, ti se v tom při svých právích a privilejích zachovati mají. A jakož také při mnohých mladých lidech to se nachází, majíc otce své živé i také poručníky, že se mimo jich vuole dluží a tudy také, nežli statku a díluov svých dojdou, je takovým zadlužením utrácejí a zavozují; i tolikéž na tom jsme se snesli, puojčí-li kdo takovému mladému člověku bez vuole otce a poručníkuov jeho jakých peněz aneb cožkoli jiného, že takovému buď otec, poručníci neb on sám nic zase oplatiti a navrátiti povinen nebude.“

O Novokřtěncích rozhodnuto, aby jich „žádný nefedroval a jich na panství svém netrpěl, ani jim jakého bytu přál“. Každý Novokřtěnec má býti hnán ze země.

Žádáno, aby král povolil sjezd strany pod obojí i pod jednou, aby se sjeli ti, „kteříž puovoduov starobylých Čechuov jsme a kněžími řádnými, od biskupuov řádně svěcenými se spravujem a pod poslušenstvím kněžstva pod jednou i pod oběma jsme a zákon Boží a ustanovení svaté církve držíme, poněvadž se mezi kněžími i jinými mnohými osobami ledajacís rozdílové nacházejí, aby to zase k nápravě a dobrému pořádku, jakž potvrzení některých privilegií k tomu ukazují, přivedeno bylo“.

Tato žádost ovšem vyšla předem z kruhův evangelických. Zajímavo, jak protestanté chytře svůj apel stylisovali, jak poukazovali na starodávné Čechy, svěcení vlastních kněží od biskupů římských, na věrnost k ustanovením církve obecné! Tu se jednalo o vychytralou taktiku těch, kteří se v srdci již rozešli s církví dávno! Evangeličtí stavové rozhodně ne-

chtěli rozdíly napraviti nějakým ústupem, spíše měli v úmyslu strhnouti staroutrakvisty do novotářství.

Král sjezdy povolil, ale dodal, že jim ještě oznámí, v který čas se mohou strany sejíti.

Tehdy také po prvé od doby krále Vladislava se pomýšlelo na zvelebení učení Pražského. Leč uzavřeno, aby se věc odložila; nechť povolané osoby uváží způsoby a prostředky k tomu cíli vhodné. — Lutherští dovedli se sice university zmocniti, ale nechávali ji živořiti zrovna jako staroutrakvisté.

IX. Nová žádost za biskupa. Protest Bratří proti mandátu Vladislavovu z r. 1508.

Dne 13. dubna komise, zvolená ze všech tří stavů, uvažovala v Praze o některých naléhavých potřebách. Usnesla se též, aby stavové poprosili krále, by kandidáti strany pod jednou i pod obojí mohli přijímati svěcení v zemi samé*).

Na sněmu pak, který byl otevřen za přítomnosti krále 17. srpna, zapsána jménem všech stavů do artikulů žádost ke králi, „aby biskupa, kterýž by kněžstvo pod jednú i pod obojí zpuosobú v tomto království jsúc světil, zpuosobiti, což nejspíš možné jest, ráčil, tak aby kněžstvo tím snazeji k svěcení, poněvadž se jich nedostává, přicházeti mohli, a při knězi Janovi Hazmburgovi, kterýž jest praeceptorem u J. M. Kr. dědicuov Jich M. arciknížat, aby to k sobě přijal i takový úřad biskupský aby mu dán byl, jednati ráčil, poněvadž týž kněz Jan skrze držení probošství litoměřického dobrou beneficií, anebližto vychováním opatřen jest; a ten biskup, kterýž tak volen bude, nemá se na více potahovati než toliko

*) Landtagsverhandlungen, 629.

kněží pod jednou i pod obojí zpuosobú světiti a neposlušné kněží trestati, však kteráž by koli osoba buď pod jednou nebo pod obojí zpuosobú čeho se takového dopustila, aby každá při přítomnosti a s rozvážením konsistoře té od biskupa trestána byla buď pod jednú nebo pod dvěma.“*)

Stavové dobře věděli, že český arcibiskup i na nejnutnější representaci potřebuje značnějších důchodů. Jelikož však rozhodně nechtěli ničeho z uloupených statků arcibiskupských vrátiti, a král arcibiskupovi platiti nemohl, vybrali stavové k hodnosti osobu takovou, jež měla již značnější příjmy pod titulem jiným, z majetku proboštského. Z příčin hmotných ustoupili kališníci králi značně. Ještě roku 1543 chtěla si strana pod obojí zvoliti biskupa své strany, jehož pravomoc by se vztahovala také na Bratří; tenkrát obmýšlela smělý převrat, samostatnou organisaci, ostře odlišenou od církve římské. Nyní však stavové se srovnali tak, že žádali za biskupa společného pro stranu pod jednou i pod obojí a že docela navrhovali příslušníka strany katolické. I strana pod obojí místo vlastního volení ponechávala formální ustanovení toho hodnostáře králi. Palčivou otázkou ovšem byl poměr budoucího arcipastýře ke konsistoři pod obojí, která vlastně byla protestantská. Jaká pravomoc bude v té příčině hodnostáři ponechána? Zda Řím svolí k velikému ustupování jeho před požadavky strany pod obojí? Však také v žádosti ani nebylo zmíněno, jaký vliv by měl míti biskup na osazování duchovních úřadů. Strana pod obojí si ovšem nepřála, aby biskup měl tak veliký vliv ve straně pod obojí; pokud evangelíci neměli pevného ústrojí samostatného, mohl biskup rušiti další jejich postup stíháním a sesazováním kněží, kteří se neřídili kompaktáty.

*) Landtagsverhandlungen, 633.

Kněz Jan Horák, jinak Hasenberger z Milešovky, jako učitel netoliko synů, ale i dcer králových byl jistě katolíkem nejrozhodnějším. Králi zajisté lichotilo, že stavové nabízejí hodnost tak vysokou jeho intimnímu příteli; proto také slíbil, že se dle možnosti přičiní, aby se dostalo Janovi od papeže hodnosti biskupské, „aby oboje kněžstvo v království Českém světil a v řádu držal".

V příčině Pražského učení král slíbil, že osobám hodným a učeným nařídí, aby nahlédli do statut a důchodů mistrů; až oznámí přítomný stav university, pak s radou stavů nedostatky nalezené napraví a universitu zvelebí*).

Protože r. 1541 požárem desky zemské vzaly za své, shledávány a registrovány pracně dokumenty k novému sestavení nejdůležitější právní sbírky království Českého. Při registrování a srovnávání privilejí zemských přišlo se také na privilej Karla IV., dle které stavům zemským příslušela volba nového krále teprve po vymření mužského i ženského potomstva panovnické rodiny. Na základě toho král na přítomném sněmu dosáhl od stavův určitějšího stvrzení dědičnosti trůnu ve vlastním potomstvu. Král poukázal na práva své choti, stavové pak přes reptání mnohých přijali od něho 2. září nový revers, utvrzující práva dynastie nad královstvím.

Při registrování zemských privilejí však se také přišlo na důležitý mandát Vladislavův proti Pikartům, který byl vložen do zemských desk o sv. Jakubě r. 1508. Již na předešlém sněmu páni a rytíři z Jednoty protestovali proti opětnému vložení mandátu do zemských desk; leč komise zřízená k registrování potom přece tak učinila. Proti tomu českobratrští

*) Tamtéž, 633. Srv. J. W. Zimmermann: Příběhové království Českého I, 108.

členové sněmu mínili se znova ohraditi a také hned na počátku sněmu se radili, jak zakročiti proti mandátu, který by se mohl státi v příštích letech Jednotě jako právní dokument velice osudným. Usnesli se žádati od sněmu i krále, aby mandát ten jakožto na ně vztahovaný byl z desk vymazán a k tomu ještě připojiti některé stížnosti. Z těch se jedna týkala předního duchovního Jednoty, Jana Augusty, staršího sboru Litomyšlského. Augusta roku 1544 hanlivým spisem popudil proti sobě zemana Jiřího Sadovského ze Sloupna, úředníka pana Jana z Pernštejna na jeho zámku Pernštejně. Byv obeslán k žalobě úředníkově před krále a jeho radu, nedostavil se; proto Sadovský vymohl si proti Augustovi královský list ze dne 1. března 1545, oprávňující k zatknutí, kdekoli by se Augusta skrýval. Šlechta z Jednoty chtěla se Augusty zastati proti zatykači. Mimo to stěžovala si na rozličné potupy kněží i laiků, kteří zvláště popírají řádnost českobratrského manželství, tvrdíce, že duchovenstvo bratrské nemá práva k udílení svátostí.

Za řečníka byl zvolen pan Vilém Křinecký z Ronova. Dne 27. srpna obdrželi Bratří slyšení před sněmem a pak hned téhož dne u krále. Panovník řekl, aby mu předložili svou žádost písemně, prý jim dá odpověď, jakmile mu bude při jiném zaneprázdnění možno.

Stavové dali 29. srpna Bratřím odpověď zápornou; prohlásili, že neuznávají za slušné vymazání mandátu Vladislavova, který již jednou byl do desk zemských vložen. V příčině různých pohan odkazovali členy Jednoty na obyčejnou cestu soudní dle zemského zřízení. Slovy na oko přátelskými je vybízeli, aby zanechajíce svých zvláštností přistoupili buď ke straně pod jednou nebo pod obojí.

Odpověď ta ovšem vzbudila mezi Bratřími veliké

roztrpčení. Nabízel se jim pojednou výběr mezi dvěma opačnými póly, jako by bylo jedno změniti víru dle zásad přísně konservativních anebo velice radikálních. A jako by takový dalekosáhlý přestup byl snadný, aniž by přední duchovní vůdcové Jednoty napřed o takovém kroku měli poradu. Českobratrští členové sněmu přece nenáleželi vesměs k předním uznaným autoritám Jednoty.

Pohněvaní Bratří sešli se druhý den (30. srpna) ráno v domě Bohuslava Kostky v Celetné ulici k poradě. Nejsmělejší z nich radili, aby se žádal ještě jednou výmaz ze zemských desk; nebude-li k tomu svoleno, nechť Bratří ze sněmu vystoupí a oznámí, že k ničemu dále nechtějí svolovati a že se nezúčastní tohoto ani jiného sněmu; nechť Bratří z Prahy odjedou a nepřijíždějí na žádné obeslání od stavův a krále, leda pod glejtem.

Návrh tento ovšem nebyl politicky uvážen, protože menšina, jakou představovali Bratří, nemohla tímto způsobem zvítěziti nad třemi jinými náboženskými společnostmi. Proto také jiní navrhovali, aby se odpovědělo, že tu záležitost vznesou na větší počet, že se dorozumějí se svými stoupenci na Moravě, ve Slezsku a jinde. Již také skládány spisy dle různých návrhů, ale za celý den se nesjednotili. V následující schůzi (31. srpna) již uvažováno střízlivěji a důkladněji. Po některém modlení přijat návrh pana Kostky, aby ostří mandátu ulomili osvědčením, že v něm není řeči o Jednotě, ale o Pikartech, držících bludné věci proti víře křesťanské, rouhajících se Panně Marii a svatým Božím; tedy že mandát nevztahuje se na České bratří, kteří pravou víru ve všech dvanácti článcích drží a věří se všemi křesťany jinými; z té příčiny tedy že od výmazu mandátu upouštějí; není jim též zapotřebí, aby se dle vyzvání stavů přihlásili ke straně pod obojí, protože

se k ní vždycky znali, přijímajíce svátost pod obojí způsobou.

Ujednán tedy velice účelný diplomatický tah, ale Bratří sami cítili, že to jest východ z nouze, prozrazující nedůslednost. Věděli přece dobře, že mandát byl vydán proti Jednotě, ať tato v něm jakkoli pojmenována, že právě tento mandát způsobil Bratřím veliké útisky; zkrátka historie potvrzovala jedině správný výklad mandátu, v ní se zrcadlil duch královského výnosu. Poukaz na přijímání pod obojí byl vytáčkou a nikoli dokumentem skutečné příslušnosti Bratří k té náboženské straně, jež byla v Čechách zákonem chráněna.

Znovu byl požádán pan Vilém Křinecký, aby přednesl odhlasované osvědčení ve jménu všech. Učinil tak ještě téhož dne v sezení sněmu. Odpověď odložena, až se jiné věci vyřídí. Dne 3. září na to dána ústy nejvyššího hofmistra Zdislava Berky ve jménu všech tří stavů odpověď, jejíž obsah napřed byl oznámen králi. Byla stručná; prý stavové trvají při své odpovědi předešlé. Václav Křinecký na to prohlásil, že i Bratří zůstávají při svém osvědčení, dle něhož mandát o Pikartech na ně se nevztahuje.

Nejvyšší hofmistr neodporoval. Bratří však netrpělivě ještě čekali na odpověď královu v příčině své druhé žádosti. Král odkládal do času příhodnějšího. Konečně 11. září dal Bratřím odpověď písemnou. Jelikož Bratří popírali, že by se Augusta ukrýval před právem, král dopouštěl odvolání zatýkacího listu pod podmínkou, že Bratří sami zajistí, aby se na obeslání k soudu dostavil. V příčině osobních urážek odpověděl král podobně jako sněm: ať Bratří hledají proti tupitelům své právo u příslušných soudů.

Dopis králův adresován „pánům, rytířům a vladykám, kteříž se Jednoty bratrské v království Če-

ském jmenují". Neobsahoval žádné narážky na pikarství, také o mandátu Vladislavově nebylo v odpovědi žádné zmínky; tak seznáno, že král nyní nechce (zrovna jako stavové) nic nepřátelského proti Jednotě předsevzíti.

Tedy Bratřím dána odpověď tak milostivá, jaké ani neočekávali. Protože tehdy již mnoho českobratrské šlechty z Prahy se vzdálilo, shromáždili se Bratři nyní v Brandýse n. Lab. a odtud vypravili Viléma Křineckého a Jindřicha Domausického ke králi s poděkováním; zároveň byla Ferdinandovi předložena žádost, aby byli zproštěni ujištění s Janem Augustou proti ubezpečení, že k soudu se dostaví, bude-li příslušná obsílka dodána v domu bratrském či sboru v Pardubicích. Na přímluvu nejvyššího hofmistra a nejv. kancléře Zdislava Berky, o kterou požádali Bratří předem, král žádosti vyhověl a 1. října odvolal zatýkací list, daný Jiřímu Sadovskému.*)

Laskavé chování královo vyvolalo v kruzích českobratrských veliký jásot; Bratří všude se chlubili, jak se prý těší zvláštní ochraně královĕ — až katolického panovníka ta veliká chvála mrzela, zvláště když jeho slovům dávali Bratří výklad až příliš přátelský. Ferdinand tedy poručil, aby se k němu dostavili všichni ti českobratrští šlechtici, kteří posud v Praze prodlévali. Vytýkal, jak českobratrští kněží zneužívají jeho laskavé odpovědi k hanění a vzdorům proti utrakvistům, že všude násilně křtí, sňatky žehnají a hanopisy tisknou. Po úradě předvolaných pánů a rytířů odpověděl Vilém Křinecký, že odpověď králova mnoha českobratrským duchovním není ani známa, svátostmi přisluhují jenom na požádání; polemické spisy Čeští bratří tisknou jen jako obranné odpovědi na spisy protivníků.

*) Tomek: D. P. XI., 277—281.

Protivníci Jednoty namáhali se na sněmě zmíněném různým způsobem České bratry ke zdi přitisknouti. Agitací Mystopolovou a Pernštejnovou došlo k návrhu, aby Vladislavův mandát byl ve sněmu předčítán. Po prudké oposici členů Jednoty většina sněmu se vyslovila proti čtení. Ale pan z Pernštejna alespoň dal návrh, aby bylo dovoleno vstoupiti do sněmu Mystopolovi, který prý chce přednésti jistou prosbu. Sněm přivolil. Mystopol předstoupil s velikým počtem duchovenstva a žaloval na rozmnožení sektářů, od nichž prý utrakvisté mnoho snášejí. Mínil tak popuditi členy sněmu proti Bratřím. A nedávno projevoval o Jednotu starost tolik otcovskou! Leč sněm, který právě rozhodl ve smyslu příznivém Jednotě, pokročil touž cestou. Administrátorovi odpověděno, že sněm pro jiné důležité věci žalobou tou nyní se zabývati nemůže. Při tom ještě mnozí členové sněmu poukazovali se smíchem, jací zavalití kněží naříkají na utiskování.

Když ke konci sněmovního zasedání mnoho členů bratrské šlechty z Prahy se vzdálilo, naskytla se utrakvistům vhodná příležitost k novému pokusu proti Bratřím. Vznesli na stavy návrh, aby se v krajích prostřednictvím komisařů a schůzí učinila přítrž všem náboženským nepořádkům a všichni neřádní kněží aby byli odstraněni. Bratří hned zpozorovali, že hrot návrhu, o němž se začalo vážně přemýšleti, jest namířen proti Jednotě. Když král vyslechl stížnost Viléma Křineckého na tu akci, uklidnil ho ubezpečením, že krajská shromáždění duchovenstva nemají nijak Bratřím škoditi a že jejich akci má býti podřízeno pouze duchovenstvo katolické a utrakvistické.*)

*) Gindely I., 280—285.

X. Ferdinandova péče o universitu. Mystopolův osobní spor.

Před svým odjezdem do Vídně král 18. září obnovil osobně rady na Starém i Novém městě. V obou městech zůstavil posavadní primasy, kteří jsouce smýšlení konservativního, byli mu oddáni. Mezi novými konšely na Starém městě byl jmenován Sixt z Ottersdorfa, jemuž tak král znova jako přede dvěma roky chtěl tím podati důkaz své náboženské tolerance.

Dne 26. září ustanovil panovník osoby ke zkontrolování statut a nadání učení Pražského, aby se dle referátu znalců mohlo přikročiti k potřebné reformě. Jmenoval k tomu po jedné osobě ze stavů panského a rytířského (Arnošta Jilemnického z Oujezda a Petra Bechyni z Lažan) a dva pražské konšely, kteří byli mistry svobodných umění (Tomáše z Javořice a Václava Medka z Krymlova). Mimo tyto měli také zasednouti k spolupráci oba dva administrátoři, katolický i utrakvistický.*)

V témž měsíci projednáván v konsistoři kališné velice mrzutý spor mezi Mystopolem a jeho odvážlivým kritikem, farářem Šmohelem od sv. Michala z Opatovic.

Mystopol, obeslav svého soka na den 4. září, promluvil k němu před právem: „Kněže Václave, viním tebe podle práva najprv z toho, že jsi kněze Martina ke mně odeslal, abych tobě pokoj dal, neb nevím, jaký bych tobě nepokoj činiti měl. Druhé, jakž mne zpráva došla, že jsi mne nazval a nazýváš jmenuje čarodějníkem, svatokrádcem a pitomým zlodějem. Znáš-li se k tomu ke všemu, či neznáš, aby teď zřejmě a přede všemi a právem oznámil.“

**) Tomek: D. P. XI., 281—282.

Šmohel se vytáčel dlouhou řečí, prý se poradí o odpovědi dříve s přáteli, dotýkal se „zbytečně a lehkomyslně mnohými a důtklivými slovy“ práva. Leč na Šmohela doléhalo, aby se buď přiznal anebo dovodil, že tak nemluvil. Mystopol mu vyčetl, jak mu již jednou odpustil, načež Šmohel slíbil, že se k němu chce chovati poslušně a uctivě jako syn. Ale Šmohel dopustil se urážek nových. Mystopol prohlásil: „Já to pravím, že jsem jak živ žádnému člověku lépe neučinil jako tobě, a žádný o mou poctivost tak hanebně se a nedůvodně i nespravedlivě nenutkal a nepokoušel jako ty. Protož já toho potřebuji, abys mi světlou odpověď dal, máš-li mě za takového či nemáš?“

Šmohel směle přisvědčil, že má a míti bude.

Mystopol tedy žádal, aby mu na ono troje obvinění Šmohel podal důkazy. Při tom ironicky poznamenal: „Co jest to svatokrádce? Nemyslím toho o tobě, aby ty tomu rozuměl, neb jsi v právích duchovních nikdá nečítal, ani se jak živ mnoho učil.“

Šmohel snažil se uváděti ihned některá fakta, kterých prý byl sám svědkem. Mystopol však vysvětloval vše k svému prospěchu. Přelíčení odloženo. V aktech konsistoře zaznamenáno o tom případu a dalším řízení rozhorleně: „Uznamenavše páni mistři, páni konsistoriánové nevážnost velikou kněze Václava Šmohele a zbytečnou svývolnost, nářek (nařknutí) velmi vysoký a veliký a příčiny dětinské, poněvadž kněz Václav Šmohel nechtěl se v své všetečnosti poznati, ale ještě se na všecku konsistoř důtklivě a velmi nevážně domlouval, tak že páni konsistoriánové vstoupili mezi pány Pražany a jich za radu jsou žádali. Tehdy přední osoby z obojího města rady do konsistoře jsou přišli a tu před nimi pan administrátor vždy na právo volal a žádal podle práva za opatření podle takových vysokých a nepravých

nářků. Tu kněz Václav Šmohel stoje dal se před pány i přede vší konsistoří panu administrátoru na milost."

Šmohel odvolal. Tu „ihned jsou se v to vložili páni mistři, páni konsistoriánové, páni Pražané a panu administrátoru předkládají, což má na něm víc vzíti, že to chtějí dostatečně". Ačkoli se jednalo o velikou potupu administrátora tolik podporovaného od valné většiny kruhů interesovaných, přece rychle přimlouváno, aby spor se smělým útočníkem byl skoncován mírně, mimo řádnou cestu soudní, výrokem mimosoudních kněžských ubrmanů (rozhodčích). Páni se báli, aby se nerozmazovaly při té příležitosti jiné křehkosti Mystopolovy, strachovali se trestati odvážného kněze dle zasloužení.

Tedy došlo ještě k třetímu závěrečnému aktu 19. listopadu. Zapsáno v ten den: „Znamenajíce to duchovní i světští lidé, že taková pře, kdyby se měla soudem konati, že by veliká věc při straně pod obojí vznikla, kteráž jest nikdá prvé na administrátora žádného nepřišla, aby takovým nářkem kdy který naříkán býti měl, a opatrujíce to, aby se úřadu administrátorskému i osobě žádnou lehkomyslností neubližovalo, vložili jsou se v to napřed páni mistři a konsistoriánové, připojivše k sobě z rady Starého i Nového měst Pražských osoby, aby tato věc s obou stran ubrmanským právem slyšána i vykonána byla."

Po vyslyšení obou stran rozsouzeno, že obvinění byla křivá. Protože Šmohel sáhl nespravedlivě na úřad administrátorský i na jeho representanta, jest povinen dáti zadostiučinění těmito slovy: „Pane administrátor milý, jakož jest koli nevole ode mne vám dána a ublížení jsem úřadu i poctivosti vaší učinil slovy nedůvodnými, prosím vás, odpusťte mi

to. Mám vás za dobrého a ctného člověka a nevím na vás nic zlého."

Byl vzat do kázně od mistrův a konsistoře. Kázeň byla jistě mírná, protože hned po několika nedělích Šmohel byl pohnán k zodpovědnosti za své chování na faře. Žalováno, že má u sebe za kuchařku ženu živého muže, který zase jinou ženu drží. „Pokojně k němu bylo promluveno, ale on že nevážně a hanlivě proti všemu úřadu jest mluvil, vzat do trestání a z toho trestání jest propuštěn na jisté artikule." Šmohel přinucen vlastní rukou zapsati, že se k svým starším poslušně a uctivě nechoval, ale že se v tom napraví; dále že kuchařku onu navždycky propustí, že přijme štaci, kterákoli mu bude od administrátora vykázána, z níž se bez dovolení úřadu administrátorského nehne. „Třetí, kdož by se mne koli optal, starý neb mladý, světský neb duchovní, proč jsem seděl na rathouze a trestán byl, chci oznámiti, že pro svůj vejstupek a spravedlivě mi se to stalo, abych byl potom lepší." *) Tedy kněz zkorumpovaný vedl spor s konsistoří okázale, urputně — a po skrovných trestech byl duchovním správcem dále.

XI. Počátky tuhého boje mezi konservativci a novotáři.

Dne 17. října 1545 byl již Ferdinand ve Vídni. Před koncem roku došla krále zpráva, že se podařilo uzavříti se sultánem příměří na půl druhého roku. Králi ponechána ta část Uher, kterou měl dosud ve své moci, nad to však se musil podvoliti poplatku 10.000 dukátů. Leč měl-li klid zbraní trvati

*) Borový: Akta I, 198—201, 202—204.

delší čas, bylo potřebí projednati ještě jiné podmínky, jež se od Turků kladly. Turkům se hodilo příměří velmi dobře, protože v Asii se strojili Peršané proti říši Osmanské k zjevné válce; ke všemu tomu v říši sultánově bujely povážlivé nepokoje vnitřní. Ačkoli tedy byla velmi vhodná doba k udeření na tureckou moc, Karel V. a Ferdinand I. ustali v zápase jednak pro malou ochotu stavů protestantských, jednak proto, aby nabrali dostatečných sil k zdolání odpůrců vnitřních a k důležitým reformám, jež se mohly dařiti jen v míru. Ferdinand pro ten čas, kdy nemusil na sněmech vyžadovati nepříjemnou berni pro zbrojení proti Turku, mohl míti ruku volnější ve vnitřní správě zemské.

Události r. 1546 vzaly na sebe v Německu takovou tvářnost, že císaři nezbylo než buď energicky proti lutherským zakročiti anebo se poděkovati. Když 10. dubna 1546 Karel V. přišel na říšský sněm do Řezna, nenalezl tam žádného knížete. Na opětné rozepsání sněmu sešlo se sice několik knížat, ale Šmalkaldští dali se zastupovati posly, zamítnuvše před tím na svém sjezdu ve Frankfurtě sněm Tridentský, který započal 13. prosince 1545. Karel nyní na sněmu Řezenském projevil velikou nelibost nad zmarem tolika svých prací. Katoličtí knížata žádali, aby císař ponechal po zmaru poslední disputace náboženské věci církevní koncilu a pohnul protestantské stavy, aby se Tridentu podrobili.

Když císař vytkl protestantům jejich veliké protikatolické násilnosti, odpověděli mu tito, že nic nespravedlivého a proti evangeliu nespáchali; vždyť prý Duch sv. v Písmě káže trestati pohanství a modlářství. Za takých okolností ovšem naprosto nebylo možno docíliti úmluvy pokojné. Císař umínil si rozhodnouti vleklý zápas zbraní. Vyžádal si značnou hmotnou podporu papeže Pavla III., sháněl jiné

spojence a usiloval o rozštěpení Šmalkaldské jednoty. Ve chvílích velikého nebezpečenství skutečně nastávalo mezi protestantskými velmoži rozdělení. Někteří z nich, jsouce buď postrašeni anebo získáni sliby císařské diplomacie, prohlásili se neutrálními anebo přestoupili dokonce na stranu císařovu. Energický Saský kníže Moric byl právě v tuhých rozepřích s hlavou jednoty Šmalkaldské Janem Fridrichem, kurfiřtem Saským. Podařilo se tedy snadno odlouditi Morice od jeho mocných souvěrců; Moric začal vyhledávati své prospěchy osobní ve spojení se stranou císařovou. Státní rada španělská co nejdůtklivěji vybízela císaře, aby proti lutherským k vůli zachování císařské vážnosti co nejdříve rázně zakročil. Karel V. tedy zbrojil.

Císařovy přípravy nezůstaly tajny Šmalkaldských. Vyslovili nad nimi své podivení; císař však odpověděl, že ukáže poslušným svou milost, neposlušným však svou moc. Šmalkaldští viděli v tomto prohlášení výpověď války a strojili se usilovně k boji. Augsburští a Ulmští pospíšili do Tyrol a obsadili 10. července r. 1546 Ehrenberský průsmyk, aby zamezili pochod vojska italského. Spolkový vůdce Heydeck počal pustošiti dunajské krajiny. Dne 20. července vydal Karel V. říšskou klatbu na kurfiřta Jana Fridricha a lantkraběte Filipa, kteří nyní vypověděli válku. Papež vybízel knížata, aby přistoupili ke spolku s císařem.

Bylo přirozeno, že Ferdinand jako král Římský a jeden z předních knížat německých se hotovil na pomoc svému bratrovi. Nepokojné protestanty měli v říších svých panovníci oba, úspěch jednoho prospíval druhému. Naopak zase protestanté v obou soustátích řadili se k odporu ve svorný šik. Nastalo-li r. 1546 veliké rozčilení nad akcí císařovou mezi protestanty německými, zavládlo veliké vzru-

šení a reptání protestantů českých, když Ferdinand zakazoval Čechům vstupování do zahraniční služby vojenské, a když pak učinil výjimku, jen ve prospěch diplomatických spojenců v Německé říši. V červnu totiž povoleno najímání do služby vojenské pro Albrechta Braniborského a Morice Saského. Nařízení ta způsobila veliké rozčilení jmenovitě v pomezních místech Loketska, zvláště v Jáchymově, kdež bylo mnoho obyvatel rodilých ze Saska. Již se tam rozšířila zvěst, že císař míní potlačiti v Německu lutherské náboženství a že oni k tomu pomáhati nebudou.

Šmalkaldští, vidouce horlivé Karlovo zbrojení, připravovali se k tuhému odporu, hledajíce spojence též v zemi té, odkud měla přijíti pomoc Karlovi V., totiž v Čechách. Kníže Jan Fridrich Saský a Filip lantkrabě Hesenský agitovali v Čechách netoliko tajným jednáním se stavy a s náčelníky Jednoty, ale i pamflety českými, tištěnými v Sasích a rozšiřovanými v Čechách. Ovšem pravopis jest v hanopisech již proto hrozný, že v německých tiskárnách se nedostávalo liter pro specielní české hlásky. Uvádíme zde názvy některých pamfletů, vynechávajíce přílišné pravopisné nestvůrnosti. Ve Vittenberku vytištěn hanopis: „Věčného Božského majestátu deklarací na acht (klatbu) proti papeži Pavlovi Třetímu, ďáb(elsk)ému náměstku v Římě i jeho všem spuntovaným zastavačóm a fedrovníkóm.“ Nadpis jiného pamfletu: „Pašquillus: Noviny o čertu a papeži, ... a jejich o nynějších příbězích společném rozmlouvání. Milí křesťané, kupujte a čtěte mne důvěrně; shledáte, že těch peněz za mne nedáte marně. Jestliže v této věci nebudu pravdy vypravovati, můžete mne z toho třebas před papežem obžalovati.“ Jinde zrovna tak dryáčnický název: „Zjevné rozepsání korfirsta Saského. Purkrabí v Magdeburce.

A Filipa lantkrabí v Hesích. Vejstraha k přiznávajícím stavům augšpurského vyznání a jich poddaným z strany papeže, kterejž způsobil, aby jedem nakaženy byly vody, studnice, rybníky a pastvy na škodu lidem i hovadóm.“ *)

Bratří, kterým již před tím vytýkáno tištění a rozšiřování hanopisů, rozvinuli nyní v tom směru činnost velice úsilnou. Českobratrský biskup Mach Sion měl český překlad tragedie „Pammachius“, ohyzdného to a surového pamfletu, jejž sepsal v latinské řeči Tomáš Naogeorgus ze Štraubinku. Není známo, zda Mach ten hanopis přeložil sám, ale okolnosti svědčí alespoň o tom, že překlad vyšel z kruhů českobratrských. Překlad ten vyžádal si impresor Vaněk a dal jej tisknouti v Norimberku. Hanopis uvádí na scénu vymyšleného papeže Pammachia z doby Juliánovy, jejž již mrzí strádání, které nesl jako nástupce sv. Petra, a touží po světské moci. Té se mu dostane smlouvou s ďáblem. Jeho nástupcové dědí tuto moc proto, že udržují spojení s ďáblem, v jehož službách jsou kardinálové, mniši, kanovníci atd., a to až do času Martina Luthera, s nímž se křísí pravda, která byla dříve zdeptána. Spisek opatřen výsměšnými obrázky na potupu papežství. V témž čase byly vytištěny v Norimberku dva listy Kalvínovy, namířené proti Římu, jež byly též majetkem Machovým.

Ovšem, že podle možnosti byly r. 1546 horlivě zaměstnány tištěním ohlupujících hanopisů i tiskárny české. Na př. vytištěn u nás překlad německého spisu o rozdílech mezi „římským modlářstvím“ a evangelickou vírou. V jiném, doma vytištěném spise, vybízí Ježíš věřící k hájení svého evangelia. Také bylo mezi Bratry usilováno o to, aby byla vytištěna

*) Musejník 1875, 95—96.

v Olomouci celá korespondence s lutherskými a Kalvínem. Neví se však, zda k tomu došlo.*)

Obsah pamfletů tištěných doma i za hranicemi nepřispíval k zušlechtění mysli a k uvědomění. Naopak byly to rafinované prostředky ohlupující, které fanatisovaly a zesurovovaly. Láska k bližnímu byla deptána v prach zavilými útoky. A k takovému nekřesťanskému řádění zneužíváno jména Kristova, Nejsvětější Trojice, slov Písma sv.! Ale právě proto, že pamflety propleteny citáty z bible a že sepsány formou velice přístupnou, natropily mnoho zla mezi prostým lidem, jemuž nedána příležitost přesvědčiti se o pravém opaku. Protestanté chápali se v nynější krisi prostředků zcela bezcharakterních, jen aby nabyli dostatečné fysické síly ke zdolání zbrojícího soka. A Bratří pomáhali horlivě, ačkoli mohli a měli uvažovati o neblahých následcích. Protestanté čeští, kteří pomoci českobratrské velice potřebovali, dovedli v tom roce předstírati tak vřelé přátelství k Jednotě, že se tato dala oslepiti.

Za poměrů velice vzrušených Ferdinand se namáhal, aby poskytl bratrovi co největší vojenskou pomoc; budou-li na hlavu poraženi protestanté němečtí, pak jistě klesne útočnost protestantů českých. Spojí-li se docela čeští novotáři s protestanty zahraničními k vůli provedení zjevného odboje proti králi, stoupne moc obou bratří v případě vítězství tím více.

Bližší úradu o vzájemné pomoci vykonali bratři v Řezně, kamž spěchal Ferdinand tak, že docela odjel před započetím sněmu, jejž byl rozepsal na den 2. června. Protože malý počet účastníků nechtěl zahájiti jednání bez přítomnosti královy, odložil panovník z Řezna stavům sněm na 7. června, vypraviv

*) Gindely I., 291—292.

k němu za sebe svého syna Maxmiliána. Leč pro reptání účastníků nic se vážného neprojednalo.

Konečně se vrátil král rychlou jízdou do Prahy, aby zde osobně řídil sněm rozepsaný nově k 27. červenci. Záleželo mu velice na upokojení stavů a na jejich ochotě k povolení další berně. Přednešení královské k sněmu vykládalo takto: „Ačkoliv J. M. Kr. při císaři Tureckém to stání a příměří do roka zjednal, avšak jest se z předešlých způsobův pod stáním a příměřím v skutku shledalo, že nesluší na to spoléhati: neb Turek dotud, dokudž se jemu líbí, příměří drží a zvláště když zví a uhlídá čas příležitý, že se J. M. Kr. království, země a poddaní na příměří bezpečují, ničímž, což by proti nepříteli pro obranu jich s dostatek sloužilo, zásobeni nejsouc, když se neopatří a jeho na péči nemají, tehdy on času přiměřího nejvíce země křesťanské podmaňuje a kazí, o čemž všem vůbec jest vědomé. Jakož pak i nyní se stalo, že jest od Turkův drahně lidu v J. M. Kr. dědičných rakouských zemích zajato a k tomu některý počet Turkův s bašemi do Uher přijelo a tu na pomezí další škody činiti, některé zámky a místa hraničná, jestliže časně osazena a opatřena nebudou, zdobývati a opanovati budou... Proto musí hranice i místa pevná podle potřeby osazena a opatřena býti, aby těch nepřítel chytrostí svou váleční v moc svou nedostal: i může J. M. Kr. v pravdě stavům oznámiti, že jsou J. M. Kr. v pravdě Rakouské země roku minulého 1545, kromě letošní pomoci více než čtyrykrát sto tisíc k výš oznámeným potřebám válečným svolily a vyplnily.“ Tedy král žádá pomoc i od stavů českých, doufaje, „když stavové jako ti, kteříž nepříteli a nebezpečenství dosti blízko přísedí, sobě sami k dobrému retuňku a zachování svému pomoc dostatečnou svolí, že také jiné země tím chtivěji a náchylněji k obraně a k zacho-

vání pomezí a míst pevných a k dokonání potřebných stavení vyplní a pomoci své, znajíce potřebu znamenitou, dadí a vyřídí.“ Minulého roku stavové žádné pomoci nedali, takže král musil hájiti pomezí bez jejich podpory. Jestliže odeprou berni nyní, „mohou toho zdravě považiti, jakú by chuť a náchylnost císař Římský J. M. i stavové svaté říše, kteříž ne tak blízko nepříteli přísedí, nyní i napotom jim pomáhati a jich retovati měli.“ *)

Pak obrátil král pozornost stavů k říši Německé. Vyložil, co starostí a velikých nesnází oba panovníci přetrpěli, aby křesťanstvo bylo chráněno před hrozným násilnictvím sveřepých Turků. „Však přes to všecko tomu na odpor některých málo stavův svaté říše svévolně a zoumyslna jsou se postavili a nad to výše proti jich vlastním povinnostem, kterýmiž jsou J. M. C. a svaté říši zavázáni, některé jiné stavy říšské po sobě potáhli, s nimi se nenáležitě spuntovali, v smlouvu vešli a k tomu s jinými cizími potentáty srozumění své majíce, vše pod způsobem víry k užitku a forteli svému, ale císaři J. M. a J. M. důstojenství a vrchnosti na protiv a k znamenité újmě, z čehož jest pošlo, že dosti dlouhý čas až posavád soud císařský komorní v svaté říši průchodu svého neměl a nemá a ti pak, kteříž jsou i soudem spravedlivým výpovědi dosáhli, žádného dopomožení práva dojíti nemohou, a tak podle toho ani to rozdvojení strany víry k žádnému křesťanskému srovnání nepřišlo, nébrž to rozmlouvání a collegium, kteréž z té příčiny víry v Řezně se drželo, prvé než J. M. C. do Řezna přijeti ráčil, jest se rozešlo, zrušilo a tak bez odpovědi jsou se rozjeli. A zvláště pak ani ta pomoc a valné tažení proti Turku... k žádnému užitečnému a konečnému

*) Sněmy české II., 6—12.

vyřízení a vykonání přijíti nemohla... I poněvadž císaři J. M. k dostiučinění ouřadu císařského takovému neposlušenství déle se dívati a trpěti žádnou měrou se neslušelo a nesluší, nýbrž J. M. C. dle ouřadu svého všem vůbec v svaté říši práva, řádu a spravedlnosti skutečně dopomáhati povinen býti ráčí,“ proto a zároveň z té příčiny, aby se mohlo proti Turku rázněji vystoupiti, prohlásil Karel V., že „kteří se podle neposlušných stavů nezasadí ani jim pomáhati nebudou, že ti všickni u pokoji býti mají“. Přes to však nepokojní velmoži začali zjevnou válku bez odpovědi, nečekajíce ani, až by císař sám proti jejich výstřednostem přísně zakročil. Prý není úmyslem Karla V., „aby koho pro víru válkou trestati aneb mečem utiskati ráčil, nébrž J. M. C. milostivě k tomu náchylen býti ráčí, což se víry dotýče, aby to skrze slušné, spravedlivé a křesťanské cesty a prostředky, jakož pak až dosavád při J. M. C. to jináče shledáno nebylo, k srovnání přivedeno a takové u víře rozdvojení, kteréž od dávného času trvá, tudy uspokojeno bylo.“ Vždyť prý ostatně „někteří knížata a stavové svaté říše, kteříž se nové víry přidrží, císaři J. M., aby ti neposlušní trestáni byli, v poli vojensky slouží a těm, kteříž neposlušni jsou, ničímž nepomáhají ani se jich nepřidrží.“

Nechť tedy čeští stavové nevěří zprávám roztrušovaným od nepokojných německých velmožů! Vpád do hrabství Tyrolského stal se bez opovědi, král k tomu nedal žádné příčiny. A protože by takový nenadálý vpád byl možný i do území koruny České, král zavčas upozornil stavy české, „aby v hotovosti veřejné byli a království České tudy před nenadálými vpády neb škodami se zachovalo“. Nechť se nyní stavové jednomyslně usnesou, „jestliže by J. M. Kr. a stavové království Českého neb země k němu příslušející jakými vpády neb válkami od kohožkoli

utiskáni byli, jaké by tažení neb retuňk z té veřejné hotovosti neb jinak pomoc, aby budoucí škody, záhuby i vpádů se uvarovati a předejíti šťastně mohli, učiniti chtěli". *)

Na královském přednesení bylo mnoho pravdy. Turecká lstivost dala se držeti v určitých mezích pouze připravením silného odporu fysického. Nebezpečenství vpádu protestantských velmožů německých nebylo jen předstírané. Ačkoli protestanté němečtí dovedli obratně dávati svým sobeckým, světským snahám nátěr zájmů náboženských, přece mohl každý nestranný politik seznati, že velmožové silně porušují politické a sociální řády, zvláště na škodu katolíků. Strana císařská, žádajíc, aby se její svobody nezkracovaly, byla v defensivě, hájila bašty, jež jí od staletí náležely. Jestliže protestanté olupování a znásilnění katolictva chytře dovedli nazývati bojem za evangelium, jestliže pod záminkou zápasu evangelického moc soudu komorního byla tolik potlačena i v záležitostech světských, těžko bylo kárati konservativní protitlak. Pro pouhé náboženství novotářské rozhodně silný vojenský odpor domu Habsburského nevznikl. Také opravdu dle dosavadních zkušeností nebylo možno čekati na veliké potření moci turecké, dokud prováděli v říši tak smělé rejdy nepřátelé vnitřní. Ovšem, Ferdinand neřekl jasně a otevřeně, jaká bude hlavní příčina jeho zbrojení pro chvíle přítomné. Nevyznal, že k vůli zavedení trochu snesitelného pořádku jest hotov přikročiti i k oktrojování politického stavu, k ubrání moci těm, kteří jeho plánům značně překáželi.

Protestanté a Bratří byli jednáním Ferdinandovým v druhé polovici roku 1545 dosti uspokojeni. Král ostatně žádal hlavně o svolení oné berně, která

*) Tamtéž, 15—19.

byla sice povolena již roku předešlého, ale posud se neodvedla, protože s velkého vojenského tažení sešlo. Nečekal tedy Ferdinand přílišného odporu proti svému předložení, třebaže věděl, jak protestanté jsou proti němu zaujati. Konečně bylo též z časté váhavosti a rychlého couvání protestantů ve chvílích kritických patrno, že v protestantech nekoluje krev starých husitských předků, kteří se nerozpakovali zdvihnouti i odboj vyžadující velikých obětí. Celkem postavení Ferdinandovo bylo dosti příznivé i proto, že za protestantskými šlechtici nestál lid tak věrně a oddaně, jako v minulém století za husitskou šlechtou.

Denis o té době kritické praví: „V každém případě bylo patrno, že všickni stavové a všecky strany náboženské nepřilnou k oposici s touž oddaností a týmž nadšením. Stav panský byl dosti málo bojovný... v něm bylo drahně katolíkův a nejvyšších úředníků, základní práva jeho nebyla ohrožena, alespoň ne bezprostředně, i nechtěl vrhnouti se v odvážnou válku občanskou, aby zamezil nebezpečenství vzdálené a pochybné. — Stav rytířský, rychlejší k rozhodnutím smělým a velmi nespokojený, částečně byl zdržován odvěkým spojením svým s panstvem a ochromen potlačením sjezdů krajských, jímž znesnadněno bylo všeliké spolčování. Naopak města, kteráž od mnoha let byla v tajném, ale neustálém boji proti představitelům moci královské, s nadšením přijala záminku naskytující se k svržení ohavného jha. Ovšem jde tu jen o obecné roztřídění, neboť okolnostmi, povahou, zvláště náboženskými poměry pozměňována v tom neb onom smyslu rozhodnutí jednotlivá. Jádro starých utrakvistů podporovalo krále: jejich snaha přestávala na zachování kompaktát, a přesvědčeni jsouce vším právem, že Ferdinand nemíní zakázati kalich, v papežencích viděli pomocníky a nikoli nepřátele. Pokročilí utrakvisté, roze-

chvění ještě polemikou svou s Jednotou, nevěděli, jak se rozhodnouti, kolísajíce mezi sympatiemi svými k Vittenberku a mezi strachem možných následků revoluce, jejímž potlačením byli by vydáni katolíkům, kdežto vítězství její bylo by snad prospělo jen Bratřím. Mezi těmito konečně šlechta... vroucně vyzývala k boji za volnost a víru; vzmach způsobený nemohl již býti zastaven, ale jádro věřících počalo shlížeti propast, na jejíž kraj byli dovedeni, i šli za vůdci svými jen s nedůvěrou a zármutkem... Od první chvíle bylo na jevě, že Čechové, zděšení uprostřed těchto zápletek vnitřních a zevnějších, nedovedou ani odhodlati se k nečinnosti ani nebudou bojovati statečně.“*)

Za trvání přítomného sněmu rozpačití stavové vskutku dle očekávání Ferdinandova projevili ke královské předloze dosti ochoty. Hned druhý den po předložení králově (30. července) došel sněmu dopis kurfiřta Jana Fridricha a lantkrabí Filipa, který byl zaslán již více dní před tím z pole u Ichtershausenu (nedaleko Erfurtu), kdež oba velmožové shromažďovali vojsko k zamýšlenému tažení proti císaři. Oznamovali, že se musili vypraviti do pole se svým lidem proti císaři pro zachování náboženství evangelického. Žádali, aby se k nim stavové čeští při té válce zachovali jako „spoluúdové křesťanští, přátelsky a sousedsky“. Při tom kurfiřt dovolával se dědičného přátelského spolku mezi Čechy a rodem knížat Saských, který byl uzavřen králem Jiřím r. 1459. Smlouva ujednaná mezi panovníky měla býti přeměněna ve spolek mezi jedním panovníkem a poddanými panovníka druhého.

Ferdinandovou snahou však bylo, aby Čechové uzavřeli přátelský spolek právě s Moricem, který

*) Denis-Vančura: Konec sam. čes., 399—400.

měl v případě vítězství císařova obdržeti země Fridrichovy. Král domlouval stavům horlivě, aby dali odpověď zápornou. Prý jest jeho úkolem, aby vtrhl s Moricem do území Fridrichova; kdyby se tito dva zpěčovali, císař pověří tou úlohou velmože jiné, ale tu by nastalo nebezpečenství, že by se dostala léna česká, v Sasích položená, do cizích rukou. Však prý Fridrich sám již opanováním kláštera Dobroluckého v Dolní Lužici sáhl na území koruny České a tak přátelské smlouvy porušil.

Konečně zdolán na sněmě i silný odpor stavu městského a rytířského, takže ve jménu všech tří stavů na sněmě shromážděných odpověděno 9. srpna zcela dle královy vůle. Stavové odpověděli, že neradi uslyšeli o zápasu kurfiřta s císařem. Raději by slyšeli, že Fridrich osvědčuje vůči přirozenému pánovi a vrchnosti od Boha řádně zřízené všecku poslušnost. Král Ferdinand podal stavům odůvodněné sdělení, že císař nepostupuje proti kurfiřtovi pro náboženství, ale k zachování náležité poslušnosti, míru a práva. Jestliže by protestantští knížata něco předsevzali proti Ferdinandovi a jejich zemi, nemohou a nemíní jej opouštěti. Staré přátelské smlouvy stavové povždy zachovávali, za to však je porušil kurfiřt zabráním kláštera Dobroluckého. Žádají jej, aby lup se vším příslušenstvím vrátil*).

*) „(Wir) geben darauf... zu erkennen, das wir nicht gern angehort haben, dass sich ein Widerwillen oder Irrungen zwischen hochgedachter kais. Mt. und E. chur. und f. G. halten wollen, sondern weren begierig zu hören, dass sich E. chur. und f. G. gegen der kais. Mt. als ihren rechten naturlichen Herrn und von Gott ordentlich furgesetzten Obrigkeit alles Gehorsams, dergleichen und hinwieder Ihr kais. Mt. gegen E. chur. und f. G. mit Gnaden theten erzeigen. Dann wir von der romischen, ungerischen und beheimischen ken. Mt. unserem allergnedigsten Herren glaubwürdig und mit gutem Grund bericht, dass der kais. Mt. Fuhrhaben gegen

Sněmem svolena i všeobecná zemská hotovost. V příčině placení ustanoveno, „aby jeden každý z stavu panského, rytířského, z Pražan i jiná města, preláti, opatové, proboštové, jeptišky, kněží, farářové, kteříž na farách jsú i jiní klášterové, mistři, kolegiátové, kteřížkoli statky pozemské aneb platy komorní mají, též statky pozemské i městské šosovní, a kdož by z stavu panského neb rytířského pod šosem městským měl, ten aby se z toho podle toho města přiznal a šacoval, kromě těch farářuov, kteříž by na platích komorních aneb platu na statcích pozemských neměli a kteříž by toho roku pohořalí byli, ti z toho, což jim shořalo, šacovati se nemají, než což jim jiného statku zuostalo, z toho se též šacovati povinni jsú.“ Konečně tedy vzpomenuto vážněji na velikou bídu duchovenstva!

„Taková veřejná hotovost má hned nařízena býti a trvati do svatého Martina nejprv příštího, tak jestliže by v tom času J. M. Kr. aneb najvyšší hajtman polní královstvie Českého s těmi hajtmany krajskými, kteříž k tomu voleni budou, toho potřebu uznati ráčil a uznali, že by pro dobré tohoto království Českého a zemí k němu příslušejících strany Turka, nepřítele víry svaté křesťanské, aneb kohokoli jiného, ježto by na toto království a země k němu příslušející byl sáhl aneb sáhli a škodu činiti chtěl neb chtěli, aby hned tou hotovostí tak nařízenou hnuto a v ta místa, kdež by toho potřeba ukazovala, obráceno a taženo bylo k dobrému a užitečnému tomuto královstvie a zemím k němu příslušejícím a jinám nic.“ Slova napsaná o kterémkoli škůdci koruny České mohl ovšem Ferdinand vy-

E. chur. und f. G. oder anderen nicht von wegen des Glaubens oder Religion, sonder zu Erhaltung geburlichs Gehorsambs, Friedes, Gerichts und Rechts im heiligen Reich geschicht.“ Sněmy české II, 19—20.

kládati dle vlastní potřeby, až by císař potřeboval jeho pomoci proti protestantům zahraničním.

Veliký strach zachvátil protestantské zástupce měst, když vláda jednala o to, aby politická smlouva přátelská byla obnovena pouze s Moricem, ježto Jan Fridrich ji porušil. Stav panský a rytířský svolily, aby byli jmenováni plnomocníci k vyjednávání podmínek s Moricem.

Tomu však se opřel stav městský s rozčilením tím větším, že zvolení plnomocníci byli vesměs vůli královské naprosto oddáni. Měšťané prohlásili před králem i přede všemi přítomnými 14. srpna, že tomu artikulu o přátelskou smlouvu s Moricem místa nedávají a na něj relace (k zemským deskám) učiniti nemíní a nemohou; a protož což by tu koliv tak bez nich potom s knížetem Moricem jednáno a zavíráno bylo, tím že oni povinni a zavázáni žádnému býti nechtějí, prosíce při tom krále v té věci za opatření.

Leč páni a rytíři prohlásili, že zavírání takových mezinárodních smluv jest jejich privilejí. Král pak prohlásil vyhýbavě, že otázka takového práva v jiném čase bude projednána.

Zapsáno tedy v artikulech: „Což se erbanuňku obnovení mezi královstvím Českým a knížetem Mauricím Saským J. M. dotýče, aby takový obnoven a pokud by najužitečněji království tomuto býti mohlo, nařízen a stvrzen byl, stavové k tomu osoby volí a vydávají ... tak aby s radami knížete Mauricího J. M. se sjely, a což tak strany téhož erbanuňku nařídí, narovnají a smluví, to má od království Českého též také od knížete Maurice a poddaných jeho všech na časy budúcí pevně, stále a neporušitedlně držáno a zachováno býti.“ *)

*) Sněmy české II., 21—26. K. Tieftrunk: Odpor stavů českých proti Ferdinandovi I. l. 1547, 28—30.

Zástupci měst však, majíce na paměti, že třetí stav byl vyloučen z rozhodnutí důležitého pro celé království a že královské přednesení týkalo se sněmu celého, neuznávali pro sebe platnosti onoho rozhodnutí a odmítali za sebe jakékoli závazky plynoucí ze smlouvy učiněné s Moricem. Odstrčením třetího stavu při tom jednání stupňovala se velice nechuť k dalším krokům královým proti protestantům zahraničním.

Již za prvních dní jednání sněmovního Jan Fridrich a Filip dali se na pochod do jižního Německa, aby se spojili s tamějšími společníky. Císař, maje málo vojska, couvl k Landshutu, kdež ho došly některé posily z Čech a Moravy a později větší vojsko ze Španěl a Italie, tak že Karel V. vrátil se 15. srpna k Řeznu s velikou armádou, čítající bez mála 40.000 bojovníků.

XII. Odpor stavů proti akci králově moh tní.

Za takového stavu, kdy císařská moc byla již dobře opatřena, kul Ferdinand železo v pravý čas. Třetí den po skončení sněmu (17. srpna) dal přibiti na vratech hradu Pražského, na radnicích a branách městských zvláštní patent, oznamující císařský acht. Doloženo, že císař chce se o to přičiniti, aby království České a jiné země, které jsou v nebezpečenství za příčinou oněch různic v říši, byly z toho vysvobozeny; k tomu chce dle možnosti napomáhati i Ferdinand. Z té příčiny patent stavům přísně nařizoval, aby Čechové Jana Fridricha a Filipa proti císaři ničím nezastávali, aby ani jim ani jejich pomocníkům žádné podpory buď posíláním lidu nebo proviantu aneb jakýmkoli vymyšleným obyčejem

zjevně ani tajně nečinili a jiným činiti nedopouštěli a to pod uvarováním hněvu a nemilosti královské, pod propadením všech statkův, lén a manství i ztracením hrdel.

Po této vyhlášce však došlo stavů českých nové psaní Jana Fridricha a Filipa ze dne 23. srpna, v němž tito odbojníci způsobem zcela neupřímným hleděli se vytáčeti a své politické cíle předstíráním náboženských zájmů zakrývati. Velmoži, kteří se napáchali tolik násilností proti katolíkům, psali, že chtěli „podle nejvyšší možnosti“ setrvati v poddanosti. Ale nemohli dosíci pokoje se spolunásledovníky „dle slova Božího a pro způsob pravého křesťanského náboženství“. Prý by protestanté byli nejraději viděli, aby „v pokoji a lásce křesťanské, jsouce pravého toho náboženství evangelického, učení to v čisté svobodě přijímati mohli“. Král Ferdinand praví, že císař se strojí proti protestantům nikoli pro víru, ale pro nějaké neposlušenství. Leč prý velmoži z neposlušenství „nikda viněni nebyli“. (!) Císařova akce se děje „pro potlačení slova Božího a pro zkažení a vykořenění pravého křesťanského náboženství a svaté říše svobod, výsad a obdarování, k tomu také k zkažení a vykořenění a zahubení nás všech i našich všech následovníků“. Velmožové poukázali na papežskou spoluakci a dokládali: „Protož té milostivé naděje a důvěrnosti k vám jsme, že vy se podle předešlého našeho psaní i tohoto k nám pokojně, přátelsky a sousedsky zachováte a proti nám i našim následovníkům, zemím, lidem a poddaným našim nic škodného předsebráti nebudete a vašemu králi ani žádnému jinému v tom se namluviti nedáte, že by se tu co od vašich protivníků a nepřátel předsebráti mělo, nic než pro samé slovo Boží. To když učiníte, my zase i všickni následovníci naši ke koruně České i všem obyvatelům v ní všecko přátelství a sou-

sedství zachovati připovídáme.“ Dále vykládáno, že klášter Dobrolucký osazen od kurfiřta proto, že měl tam jistá práva, kterým nebylo učiněno od Ferdinanda zadost. Saští kurfiřti měli nad klášterem již ode dávna jakési ochranné právo, které později bylo rozmnoženo jistým způsobem práva zástavního.*)

Císaři přibylo na pomoc vojsko nizozemské, a došlo k některým šarvátkám při Dunaji. Ačkoli válečné jeviště bylo od Čech dosti vzdáleno, docházely Ferdinanda zprávy, dle nichž bylo se obávati nepřátelských vpádů do Českého království. Dne 27. srpna část nepřátelského vojska přiblížila se k Řeznu, o něco později bylo zvěstováno, že kurfiřt zbrojí ve své zemi nedaleko Jáchymova. Již tehdy vybízel Ferdinand k vykonání obranných příprav. V září přikročil k mohutnější akci. Nejvyšším úředníkům a všem polním hejtmanům vykládal, že kurfiřt Saský jest odpovědníkem všech těch, kteří drží s císařem, a tedy i Ferdinanda a země České, že jest se obávati útoku na Jáchymov, že kurfiřt nechce klášter Dobrolucký navrátiti. Nechť se tedy přikročí k válečnému tažení proti Janu Fridrichovi na základě svolení sněmovního, dle něhož má býti nařízena hotovost, jestliže toho potřebu uznají král nebo nejvyšší polní hejtman s hejtmany krajskými! Král musil při rokování vyslechnouti řadu námitek, ale konečně 10. září došlo k jistému dorozumění: nechť od hejtmanů v každém kraji jest ustanoven den a místo, kde by se voje shromažďovaly. Nechť pak vojsko ze všech krajů se spojí ke dni sv. Václava u Kadaně; z toho místa se potáhne, kam bude potřebí. Vojsko setrvá v poli až do sv. Martina (11. listopadu).

Hotovost však sbírala se velice loudavě. Někde se ozýval zřejmý odpor; vždyť prý nemá země žád-

*) K. Tieftrunk: Odpor stavů českých, 33—34.

ného nepřítele. Leč válečná vyhláška Saského kurfiřta a Filipa výslovně se dotýkala i všech těch, kteří byli spojeni s císařem, tedy i Ferdinanda a jeho zemí. V krajích, kde byli Bratří hojně osedlí, byla oposice nejsmělejší. Četní šlechtici kraje Boleslavského uspořádali si 14. září bez povolení královského sjezd, z něhož poslali králi své námitky, zpěčujíce se táhnouti do pole. Král 17. září jim nařizoval znova, aby se zachovali poslušně, odvolávaje se na snesení sněmu a na ujednání ve schůzi hejtmanův krajských.

Leč agitace Bratří a kurfiřta Saského zapustila v Čechách silné kořeny. Odepřeno válečné tažení jak v kraji Boleslavském, tak Hradeckém, Kouřimském, Chrudimském, Čáslavském a Vltavském. I některá města (jako Hradec a Chrudim) odpírala rozmnožiti hotovost. Král přísně znovu svůj rozkaz opakoval. Pan Jan z Pernštejna žádal Ferdinanda, aby směl místo vypravení branného lidu poskytnouti příslušný peněžitý obnos, ale král k tomu nesvolil. Pražané vypravili svůj lid teprve po častém královu napomínání.

Ke všemu někteří hejtmani, kteří se s lidem vojenským ke Kadani hnuli, dávali na jevo velikou nespokojenost. Ačkoli ke Kadani přibyly některé čety žoldnéřů najatých v Čechách, Moravě a Uhrách, přece sešlo se vojska málo přes všecku horečnou agitaci královu.

Zatím Moric Saský s mladším bratrem Augustem navštívili Ferdinanda v Praze, kdež spolu s pány a rytíři, ustanovenými k obnovení dědičných smluv, uzavřena 15. října smlouva.

Král v dorozumění s Moricem vydal rozkaz, aby polní hejtmani, ležící u Kadaně, udeřili na Jana Fridricha k vůli vybavení lén, která držel od koruny České. Tu nejvyšší polní hejtman Šebestian z Veit-

mile 20. října poslal Janu Fridrichovi a jeho poddaným odpovědný list a dal se na pochod za hranice. Ale s jakými nesnázemi se setkal! Při rozkazu k pochodu mnozí se zpěčovali táhnouti s ním za hranice, ano odešli od vojska. Učinili tak i hejtmani některých měst se svým lidem, jako táborští, lounští, slanští, mostečtí, litoměřičtí. Král napomínal k věrnosti, hrozil. Protestantští emisaři dovedli vojákům namlouvati, že král neohrožuje Saska, nýbrž Čechy, vybízeli je, aby vlastníma rukama nehubili svobody své vlasti. Králi se podařilo s nadlidskou námahou udržeti většinu lidu sebraného u vojenských praporů a s odvoláním na sněmovní snesení prodloužil vojenskou službu těm, kteří se značně opozdili. V samém pražském lidu ozývala se veliká nespokojenost dále.

Leč přes tyto velice nepříznivé okolnosti dobylo vojsko české za hranicemi některých úspěchů. Král však, aby poněkud uklidnil vlny pobouření, svolil k návratu českých vojů. Moric, k jehož pomoci zůstavil Ferdinand pouze placené žoldnéře, vedl si tak čile, že opanoval větší část území Jana Fridricha. Když se čeští bojovníci v listopadu rozptýlili u velikém chvatu a v značném nepořádku do svých domovů, přikročil král k potrestání některých příliš zpurných oposičníků. Většina osob k soudu pohnaných však každému trestu různým způsobem unikla. Král nechtěl roztrpčenost obyvatelstva stupňovati velikou přísností.

XIII. Zřejmá vzpoura.

V jižním Německu dále docházelo jen k malým nájezdům mezi vojsky císařskými a spolku Šmalkaldského, obě strany se vyhýbaly bitvě rozhodné. Když však docházely Jana Fridricha zlé zprávy z jeho území, obrátil se s celou značnou svou mocí do

Sas. Kurfiřt opanoval proti Moricovi netoliko celou svou vlastní zemi, ale vtrhl s velikými záhubami i do území Moricova a 7. ledna r. 1547 dobyl Lipska. Když vítězné voje kurfiřtovy vpadly i do Dolní Lužice, byl nucen Ferdinand sháněti na naléhavé prosby Moricovy válečnou hotovost znovu. Nyní se již jednalo nesporně o obranu území koruny České. Pokud skrovné důchody panovníkovy stačily, byly vydány na najímání žoldnéřů; to však daleko nestačilo. Král tedy počátkem ledna pokoušel se o získání dobrovolných pomocí od pánův a měst. Na prudký odpor však narazili královští komisaři v samé Praze. Konšelům králi oddaným již nyní bylo ostře vytýkáno od pražského lidu, že minulého listopadu ponechali ozbrojený lid v poli o 14 dní déle, než jak bylo původně určeno. Konšelé ocitli se u velkých rozpacích, protože lid nechtěl táhnouti proti kurfiřtovi, který s „poddanými svými pod obojí způsobou přijímá a tudíž s Čechy v náboženství nemálo se srovnává a toho učení obhajuje". Pražané prohlásili pro mocný odpor v obci komisařům královským přímo, že král žádá od nich věci nemožné. Prý ti, „kteří na ouřadě konšelském jsou, nic před jinými sousedy nepředčí, než samým toliko ouřadem, a podle toho, že jim možno není, sobě rovným rozkazovati, aby kdo na vojnu vytáhl". Vždyť prý „by jim i každý odpověděti mohl, že nepotáhne, ano odměnně na ně to podati, aby ten, kdož tak rozkazuje, sám tak učinil a na vojnu táhl".*)

Nevalně pochodil král s žádostí o dobrovolnou pomoc i na místech jiných. Události kvapily, nestačil již čas k svolání a rokování sněmu obecného, který by stejně kladl značné překážky. Proto král rozkázal pořádati dne 13. ledna sjezdy krajské za při-

*) Tieftrunk: Odpor stavů českých, 61—62.

činou válečné pomoci. Leč již před tím obeslal všecky nejvyšší úředníky zemské do Prahy na den 10. ledna k poradě, jakých důraznějších prostředků by se mělo použíti, jestliže by naděje vkládaná do krajských sjezdů byla zklamána. Nepochybně předmětem té porady bylo vydání mandátu, který vzbudil pro svou nezvyklost velikou bouři odporu. *)

V mandátu vydaném 12. ledna král vyložil, jak Jan Fridrich knížeti Moricovi v jeho zemi nadělal mnoho škod, mnohá místa v Lužici vzal, zemi tuto i dále pustoší, ano obmýšlí docela nové vpády do Lužic, Slezska a království Českého. Proto mandát bez ohledu na jednání sjezdů krajských ukládal všem třem stavům válečnou výpravu k zemské obraně. Král odvolával se k přátelské smlouvě s Moricem, jíž však města neuznávala, a přidržel se onoho článku zřízení zemského, který zněl: „Chtěl-li by kdo mocí vtrhnouti, aneb že by vtrhl do koruny České, chtě tudy království obdržeti, proti tomu aby všickni sobě vždycky pomocni byli pod pokutou, aby takový, kdo by tak neučinil, čest, hrdlo i statek ztratil a z země vyhnán byl. A kdož by takového zastávati chtěl aneb jej fedroval, ten aby v touž pokutu upadl.“ Tato povinnost, která byla dle starého řádu v zemi obecná, byla posledně pojata i do tištěného zřízení zemského krále Vladislava.

Tomek poznamenává: „Nebylo psaného zákona, že by král v žádném případě nesměl hotovost nařiditi bez zvláštního svolení sněmovního; nýbrž musilo se rozuměti samo sebou, že moc k tomu měl, když se nejednalo o útok, nýbrž o obranu, ač za posledních časů bylo obyčejné, že se i v takovém případě na sněmích jednalo o vyměření počtu lidu neb příspěvku peněžitého, kolik na koho přišlo, dle

*) Tomek: D. P. XI, 311.

uznané potřeby. Tentokrát, když se již útok nepřátelský stal a bylo se dalšího nebezpečenství obávati, byl čas patrně příliš krátký k svolání sněmu; protož král jednal o své ujmě, a míru povinnosti ustanovil sám, lehčí než by byla mohla býti dle celé přísnosti zákona.“ *)

Takový mandát lze vysvětliti největší tísní královou. Jestliže po předešlém snesení sněmovním české voje se scházely tak loudavě a neúplně, zdaž by nový sněm učinil obstojnou nápravu v době ještě většího novotářského kvašení? Moric učinil při svém zbědovaném postavení pohrůžky; jestliže bude králem nyní opuštěn, nedá se pak vzájemnou smlouvou vázati, naopak bude přinucen i k tomu, aby se s odpůrcem svým Fridrichem nějak smluvil a snesl. Jaké budou důsledky, jestliže i pro malé váhání královo branná síla Moricova bude celá potřena? Jestliže nehrozilo veliké nebezpečenství protestantům českým, tož rozhodně právům staroutrakvistů a katolíků jak českých tak německých.

Mandát přikazoval, aby se shromáždila vojska u Litoměřic, a to z krajů bližších do 24. ledna a ze vzdálenějších do 2. února. Stavům kraje Boleslavského však se nařizovalo, aby táhli přímo k Žitavě ku pomoci stavům hornolužickým, kteří již vytáhli do obranného boje.

Královský rozkaz byl zaslán hned 13. ledna komisařům na krajských sjezdech a sice s instrukcí, aby napřed vyjednávali dle předešlého nařízení králova o dobrovolné svolení k válečné pomoci. Stavům shromážděným nechť se oznámí královský mandát teprve tehdy, až by přítomní žádost královu o dobrovolnou pomoc zamítli. Na sjezdech krajských nebylo celkem příkrého odporu proti královské vůli,

*) Tamtéž 311—312.

král pokládal odpovědi většího jich počtu za jakés takés povolení.

Leč zjevný, vášnivý odboj propukl ve městech Pražských, kdež lutheráni ničím si nedali vymluviti, že válka zdvižená proti Šmalkaldskému spolku se vede pouze pro potlačení evangelického náboženství. K tomu se připojil poplach, že chce král zřízení zemské porušiti. Mandát byl doručen konšelům 14. ledna. Když byl jeho obsah sdělen obecním starším, nastalo veřejné reptání. Konšelé tedy králi oznámili, že většina starších na pouhý mandát a bez svolení obecního sněmu povoliti nemůže. Král dal odpověď velice přísnou, na výklady konšelů o nepoddajnosti obcí pronesl výtku, že se neujímali jeho věci dosti pilně.

Na prosbu konšelů vysláni k seznání a potvrzení chmurné situace do Pražských měst podkomoří Jiří z Gerštorfu a hejtman hradu Pražského Volf z Vřesovic. Ale ani domluvy králových plnomocníků neměly úspěchu. Naopak obce podaly na mandát velmi ostrou odpověď, v níž napsáno též, že kníže Fridrich se svými poddanými přijímá pod obojí způsobou a že se tudíž s Čechy nemálo v náboženství srovnává a to učení hájí. Prý se tedy Pražané bojí, aby je nestihla hrozná pomsta Boží pro takové vylévání krve svých milých bratří u víře, jimž jsou povinni všeho dobrého přáti tak, jako sami sobě. Však prý jim také po všecky časy pomáhali protestanté proti Turkům. Prohlásili též, že by se snadno vyvedli uposlechnutím mandátu ze svých svobod a privilejí a učinili tak nebezpečný příklad pro budoucnost. Nechť nejsou potahováni v takové věci, které jsou proti jejich víře a svobodám.*)

Prohlášení toto vybavuje vzpomínky na jiné

*) Tieftrunk: Odpor stavův českých, 67.

skutky protestantské. Kalich lutherský, jejž Pražané nyní chválili, rozhodně nebyl kalichem staroutrakvistickým. A zřízení zemské velelo králi chrániti pouze kalich husitský. Zdaž neprotrhovali protestanté zřízení zemské sami uváděním víry nové, podloudným zneužíváním starobylé organisace církevní k náboženským novotám? Do této chvíle církev lutherská nebyla v Čechách společností zákonem dovolenou. Ale čeští evangelíci právě ve své hořejší odpovědi zcela zřetelně se hlásili k zahraničním „milým bratřím u víře“. Když nastupoval Ferdinand na český trůn, proč čeští protestanté, jichž byl zde již počet veliký, nediktovali zavčas, že jej přijímají za panovníka jen pod podmínkou tolerance k protestantům?

Korunovace králova se svolením jak utrakvistů tak protestantů a Bratří byla ryze katolická; Ferdinand přísahal, že se chce starati o zákony a mír církve, chce prokazovati biskupům náležitou úctu; co bylo na účely církevní dáno, chce neporušené zachovati, opatům i šlechtě příslušnou čest vzdávati. Již před tím, než byl Ferdinand korunován, stavové se usnesli žádati od zvoleného krále, aby nedovoloval sňatků kněžských, rouhání proti svátostem a světcům, porušování dosavadních postů; požadovali, aby bděl nad svěcením svátků. Dávali králi právo, aby se svými rádci trestal ty, kteří by se provinili proti zmíněným starobylým tradicím. Nuže — král jenom pokračoval v duchu oněch výhrad a svolení. Jestliže tedy pojednou rozhněvaní protestanté tak poplašeně provolávali, že král svým mandátem porušil zemské zřízení, měli rovněž tak z důvodů státoprávních uvažovati o častěji opakovaných králových slovech: „Učinil jsem přísahu pouze těm, kteří jsou pod obojí způsobou a pod jednou, jiným nikoli.“ Utiskoval král staroutrakvisty? Ještě r. 1556 píše Be-

dřich z Valdštejna, že „pacholata při dvoru starého i mladého krále nesmějí býti ve víře utiskována; kdo pod obojí přijímal, na dále toho užiti může.“ *)

Před korunovací Ferdinandovou vyslovili stavové přání, aby náboženské rozdíly „skrze řádné sjití k vyhledání přišly a k spravedlivému křesťanskému srovnání i k nápravě aby přivedeny býti mohly.“ To měli umožniti dle žádosti stavů Ferdinand, Karel V. a jiní králové křesťanští. Ale nyní proti Ferdinandovi a císaři podporovali Čechové fanatické odbojníky, kteří křesťanské „řádné sjití“ v Tridentě rušili, a nehoráznými pamflety mrskali křesťany toužící po církevní jednotě.

Byla-li úzkostlivost státoprávní pražských evangelíků tak veliká, že viděli v mandátu nejsmělejší útok na svobodu země, proč tak lehce nesli krvavý vpád cizinců do území České koruny? Kurfiřtovy voje neznamenaly žádného nebezpečenství pro svobodu české politiky a českých práv? Vření pražských kruhů fakticky mělo daleko spíše charakter pobouření církevního než státoprávního. České katolíky a staroutrakvisty by byli pražští evangelíci připravili dle možnosti o svobody hned, za to však projevovali úzkostlivou starost, aby nestihla katastrofa protestantského velmože německého, který se dopouštěl brutálních násilností na občanech smýšlení konservativního.

Každá obec (Starého i Nového města) předložila zamítavou onu odpověď purkmistru a radám svým zvláště; staroměstští ještě přidali žádost k svým konšelům: aby purkmistr, soudcové a starší obecní nedávali jednati o všech věcech v nějakých postranních schůzích, nýbrž by se vždycky svolala obec všecka na radnici zvoněním na veliký zvon; nechť

*) Winter: Život, 100.

se o všem jedná podle starého způsobu v plné obci, aby pak nikdo nevytýkal, že se něco jednalo bez vůle obce. Připojená žádost jen zřejmý odboj přiostřila, protože směřovala proti královskému rozkazu z r. 1528, dle něhož se nemělo odbývati žádné shromáždění obce veliké bez králova povolení.

Ferdinand přijal odpověď Pražanů velmi nemilostivě; řekl, že všecko, co z válečných běhů pojde, jen na obce Pražské padne; Bůh sám je potrestá a pro všeliká pohoršení své oko od nich odvrátí. Ačkoli byl panovník velice podrážděn, přece ještě se pokusil prostřednictvím zvláštních komisařů znovu navázati jednání. Komisaři přednesli 26. ledna na Staroměstské radnici, jak pro krajní nebezpečenství nestačí čas k odbývání obecného sněmu. Žádáno znovu naléhavě, aby konšelé přiměli obce k poslušnosti. Komisaři ve jménu krále také velice obratně přednesli: „A předešle, když do tohoto království jací vpádové od Němcův se dáli a nejmenší ves neb městečko zebrali, tu jsou předkové vaši hned vzhůru byli a všickni toho bránili; neb o Češích to slyšáno, že se jich všickni co čertův báli. Ale vás se již žádný nebojí; nebo vy co baby bojíte se těch, jichžto není se co báti; a majíce vy přední býti, zůstanete-li doma, jaká vaše poctivost bude, když byste předkem pána svého a potom jiné v tom opustili, toho zdravě u sebe považte.“ — Ano, šlo-li měšťanům tolik o svobody státu Českého, proč neměli ani té zmužilosti, aby německého souvěrce manifestačně vyzvali k vyklizení území koruny České?

Ku konci ještě komisaři sdělili, že král od toho tažení neupustí, ať se Pražané rozhodnou jakkoliv. Potáhnou-li s králem, obdrží od něho milost; nezachovají-li se dle jeho žádosti, nechť zlé následky přičtou jen sami sobě.*)

*) Tieftrunk: Odpor stavův českých, 68—69.

Příklad Pražanů působil velice nakažlivě na jiná města královská a brzy na to i na dva druhé stavy. Po krajích odpovídali stavové komisařům, že bez svolení sněmovního žádné pomoci učiniti nemohou, anebo prohlašovali, že se budou říditi dle jednání krajů jiných.

V tomto kritickém čase zdržel se králův odjezd na válečné pole hořkou ztrátou jemnocitné choti Anny, která proslula netoliko velikou dobročinností, ale i snažnými přímluvami za novotářské provinilce. Královna zemřela po těžkém porodu 27. ledna. Želel její ztráty velice těžce netoliko král, ale i všechen lid. Ferdinand vyhlásil, že za příčinou bolestné ztráty odebéře se do Litoměřic ke dni 4. února. Před odjezdem však ještě jednou pokusil se nakloniti Pražany k ochotě. Vydal 1. února list k Pražanům, v němž dovozoval, že Fridrich všecku lenní povinnost králi a království Českému vypověděl; v příčině smlouvy s Moricem král vykládal, že prý při starých smlouvách dědičných města nikdy osob stavu svého neměla a pečetí svých jim nepřikládala. Naprosto odmítal, že by se tato válka vedla jen k vůli útisku náboženství evangelického; vždyť prý jest známo, že Fridrich svým vyznáním vlastně se ani se stranou pod obojí nesrovnává. Král jest povinen království chrániti proti tomu, kdo by chtěl něco od něho odtrhnouti anebo je sobě osvojiti.

Nic všecky domluvy neprospěly; měšťané při vzpomínce na předchozí kroky královy proti protestantům a Jednotě chvěli se bázní, co bude s nimi, až Fridrich se svými novotáři bude poražen. Poznámka králova o tom, že Fridrich se nesrovnává svým náboženstvím se stranou pod obojí, vzbudila znovu mínění, že Ferdinand chce chrániti i napříště pouze staroutrakvisty. Pražané tedy setrvali v oposici i při odjezdu královĕ, ku kterému došlo 5. února.

V Litoměřicích rozpředly se zase tuhé spory mezi králem a šlechtici, kteří se již v počtu dosti značném dostavili. Když mělo dojíti k popisu, kolik kdo přivedl lidu zbrojného, stavové protestovali. Někteří se dostavili sami a proto se vzpírali kontrole, jež by vedla k ohlášeným trestům. Bez svolení sněmu obecného nechť prý k popisu nedojde. Král domlouval oběma vyšším stavům, aby se nezapomínali nad svou poctivostí a věrou. Vždyť právě oni schválili smlouvu s Moricem, nikoli stav městský. Znovu apeloval na hrdost národní: vždycky to bylo slýcháno a mluveno o slavném národu a jazyku českém, nežli by nejmenší část od království Českého odděliti dopustili, že mnohem raději na to hrdel svých nasadili a svou šlechetnou krev vylévali. Jestliže král hned po žalostné ztrátě své choti chce tu výpravu podniknouti, nechť se také oni zachovají jako staří a stálí Čechové. Domnívají-li se, že by byl mandát proti privilejím a svobodám zemským, chce jim opatřiti dostatečný revers.

Šlechtici uvažovali spolu se zástupci měst, kteří se byli zatím do Litoměřic dostavili. Nové vyjednávání, nové výzvy královy. Nejvyšší purkrabí spolu s druhými úředníky zemskými přemlouvali oposičníky horlivě k povolnosti. Leč následovaly celkem odpovědi, které svědčily o pramalé ochotě. Po žadonění, prosbách, slibech a hrozbách prohlásili stavové, že se nedají v další vyjednávání o věcech, které se mají projednati na sněmu. Zároveň však ponechávají na dobré vůli každého jednotlivce, chce-li s králem táhnouti a nějakou pomoc mu učiniti. Ale ochota má se králi prokázati nikoli na potvrzení smluv učiněných s Moricem, ale jenom pro ochranu osoby královy.

Někteří oposičníci zatím Litoměřice opustili, jiní k důtklivému napomenutí Ferdinandovu skutečně se

rozmyslili a 11. února králi oznámili, že pod výminkou přednesenou buď s králem potáhnou anebo mu přispějí penězi.

Za tuto povolnost jim král poděkoval; připojil však pohrůžku, že bude věděti, jak se zachovati proti těm, kteří táhnouti nechtěli. *)

Po ukončeném jednání v Litoměřicích vydal se král 17. února s věrnými katolíky, staroutrakvisty, povolnějšími novotáři a nově přibylou pomocí na pochod do Ústí n. L., kdež se sjel s knížetem Moricem a kurfiřtem Braniborským.

Zatím vlny vzpoury v městech českých široce se valily.

Hned druhý den po odjezdu královĕ (7. února) přijeli do Prahy poslové z několika měst královských, zejména z Nymburka, Kolína, Kouřimě, Čáslavě a z Čes. Brodu, tážíce se Pražanů, zda mají ve smyslu mandátu králova vytáhnouti do pole. Konšelé staroměstští dali odpověď vyhýbavou: prý jim v tom radu dávati nenáleží. Poslové reptali, ale u konšelů novoměstských nepochodili lépe. Začalo silné kvašení proti konšelům v pražském lidu; hned druhý den konala se řada schůzí obecného lidu a také shromáždění některých cechů, v nichž se ozvaly hlasy, aby byly svolány obce. Purkmistr staroměstský (tehdy mistr Tomáš z Javořice, někdejší kancléř městský) obeslal k sobě na poradu některé konšely do úřadu šestipanského v radním domě. Tam po poledni se dostavil velký počet sousedů z obou měst se žádostí, aby byla k zítřejšímu dni obeslána všecka obec do zadního domu a aby k tomu bylo dle starého zvyku zvoněno na velký zvon na radnici, protože toho vyžadují důležité příčiny; bude tak

*) Tieftrunk: Odpor stavův českých, 83—87. Zimmermann: Příběhové království Českého I, 201—205.

prý žádáno i na konšelích novoměstských. Přítomní konšelé byli zaraženi, žádali za odklad, aby se mohli dorozuměti s novoměstskými. Proti této žádosti se zdvihl odpor. Konšelé snažili se uklidniti rozjitřený dav poukazem na zápověď královu o svolávání obcí, prý také (pro nějakou vadu) se nemůže zvoniti na zvon v radním domě. Odpověděno, že předešlí králové nikdy toho nezapovídali; nemůže-li se použíti zvonu v radním domě, nechť se zvoní na věži Týnské — a to hned dnes, aby obec byla obeslána na ráno zítřejšího dne.

Konšelé ze strachu se poddali; druhý den ráno tedy udeřeno na zvon věže Týnské. Když veliký počet shromážděných sousedů byl tázán od konšelů na svá přání, přišlo poselství od novoměstských, jež žádalo, aby se obě obce sešly společně v koleji Karlově. Hned k tomu svoleno a rozvinul se průvod zpívající: „Přijď, svatý Duše“ a jiné pobožné písně. V koleji uzavřeno, aby se napsal pamětní spis v příčině odpovědi, kterou dal Ferdinand 1. února na žádost obou obcí. Hovořeno, že jest obcím za zlou pokládána a že se považuje za porušení řádu. Vzata z toho příčina k uzavření jednoty mezi oběma městy k obraně společné. Zvoleny toho dne také některé osoby, aby složíce takový spis, hned zítra (10. února) jej v koleji oběma obcím předložily.

Památný spis, který byl 10. února schválen, prohlašoval, že nesvorností měst Pražských „právům, svobodám, privilegiím a dobrým starobylým řádům a zvyklostem znamenité ublížení jest se stalo“. Proto učinily obce rozhodnutí o nápravě. Tedy hned v prvém artikulu memorandum praví, že předloženy králi slušné příčiny k svolání obecného sněmu. Jestliže by někdo chtěl proto Pražanům ubližovati, slibují si „proti tomu každému do hrdel i statkův svých s pomocí Pána Boha všemohoucího do nej-

vyšší možnosti podle sebe státi a dostáti a sebe žádným vymyšleným způsobem v ničemž neopouštěti". Dále prohlášeno, že budou obce Pražské státi za jedno s druhými městy na sněmě, až by byl svolán a že budou držeti další společné shromáždění obcí, kdykoli by potřeba nastala. Kromě toho usneseno zachovávati mezi oběma městy ve všem svornost; jestliže by mezi nimi vznikly nějaké nevole a nesnáze, nemají jedni druhých poháněti k žádnému soudu, nýbrž srovnati se přátelsky prostřednictvím mužů rozumných a spravedlivost milujících. *)

Zápis ten byl zhotoven dvojnásob a vložen do knih obojího města; usneseno, aby se pro pamět předčítal při každém obnovení rad. Pražané sice v manifestační té listině prohlašovali, že pevná jednota obou měst, která takto byla uzavřena, nečelí proti králi. Ale na takové prázdné, nic neznamenající formule byli Čechové dávno zvyklí. Vždyť na př. sám Pašek dovedl při svém okázalém přestupování rozkazů krále Ludvíka stále osvědčovati svoji loyalitu. Každý poměrů znalý člověk seznal dobře, že se tu jedná o zřejmou vzpouru, proto pravé úmysly byly slohovou zdvořilůstkou velmi špatně ukrývány.

Pražský pamětní spis měl dalekosáhlé účinky na rozhodnutí jiných měst a mnoha šlechticů. Dala-li se v odboj hlava, chvěla revoluční horečka snadno všemi údy.

Již dva dni po uzavření jednoty mezi městy Pražskými sjelo se v Praze 300 až 400 pánů a rytířů z desíti krajů (12. února) a vyžádali si, aby druhý den měly s nimi obce Pražské společný sjezd v koleji Karlově. Svoleno. 14. února za veliké slávy připravena společná schůze za obrovské účasti. Hosté oznámili, že přijeli, aby společně žádali krále za

*) Tieftrunk: Odpor, 91—92.

spěšné svolání sněmu; dověděvše se pak, že se stalo mezi městy Pražskými nějaké usnesení, vyslovují přání, aby po případě též k němu byli připuštěni. Ještě téhož dne s jednomyslným schválením všech napsána žádost ke králi o svolání sněmu.

Žádost stavů nesla známky veliké přetvářky. Psali, jakoby byli ještě den před tím nevěděli, co se vlastně děje: „Slyšíce o tom, kterak pro znamenité a velké potřeby, kteréž v sobě mandát V. Kr. M. obsahuje a zavírá, drahný počet z jiných krajuov, ze všech tří stavuov království tohoto, za položení sněmu obecního V. Kr. M. sou prosili... mnozí z nás souce té naděje, že V. Kr. M. z Litoměřic na hrad Pražský již navrátiti ste se ráčili (!), protož sme k stolici V. Kr. M. do Prahy přijeli, souce toho oumyslu, abychom spolu s jinými stavy království tohoto Českého za položení takového obecního sněmu V. Kr. M. žádali i prosili." Protože však panovníka nenalezli, prosí jej dopisem „jakožto pána svého milostivého se vší poddaností a ponížeností", aby rozepsal co možno nejdříve sněm, na němž by se rokovalo o potřebách samého panovníka i všech obyvatel tohoto království. „Neb, milostivý králi, na jiném nejsme nežli na tom, abychom ve vší náležité povinnosti i poddanosti (!) k V. Kr. M., jakožto ku pánu svému milostivému, všelijak*) se chovali; než aby takové vojenské vytažení bez snesení sněmu obecního dobře se nám trefiti mohlo, toho jsme nijakž u sebe najíti ani vyrozuměti nemohli." Proto nepřestávají „poníženě za to prositi," aby sněm byl svolán nejdéle do středopostí (17. března). Jestliže král žádosti nevyhoví, nechť jim za zlé nepokládá, jestliže by se sami sjeli a o potřebách obecných způsobem sněmovním jednali. Ohlašujíce tedy zřejmě,

*) Totiž: úplně řádně (v německém textu: alweg).

že jsou odhodláni sněmovati i proti vůli královské, dodávali jako nejvěrnější poddaní: „Věříme i také poddaně prosíme, že to V. Kr. M. proti nám na těžkosti a protimyslnosti žádné nebude.“ *)

Kdyby skutečně král snesl chladně takovou vzdornou odvahu, pak by přestávala jeho moc, zástupcům tří stavů by se otevřela cesta k největší bezuzdnosti. Podobným způsobem začala veliká revoluce francouzská. R. 1789 na královský rozkaz, aby sněm se rozešel, prohlásil Mirabeau, že přítomní ustoupí jen moci bodáků. Tenkrát zvěděl Ludvík XVI. jasně, že vlastně jeho moc přestává. V Čechách však r. 1547 ti stavové, kteří nepřestávali vytýkati, že král porušil zřízení zemské, dovedli se tvářiti zcela nevinně, když ohlašovali, že sami do zemského práva učiní veliký průlom. Lhůta ke svolání sněmu určena králi schválně tak krátká, aby byl postaven v čase válečném před úkol těžko splnitelný. Bylo zřejmou lží tvrzení stavův, že se domnívali, jakoby se byl král vrátil do Prahy. V celých Čechách přece se tehdy sledoval každý krok panovníkův s největší bdělostí právě od radikálův. Zprávy o situaci roznášeny do všech krajů i mimo chvíle válečné s velikou rychlostí. Stavové, kteří krále v Litoměřicích opustili, jistě co nejspěšněji sami zpravili své přátele o pevné vůli králově k dalšímu vojenskému pochodu. Jak se zprávy o vážných akcích rychle šířily, věděli nejlépe skladatelé žádosti. Což se stalo jen nějakým omylem, že se sjelo do Prahy z desíti krajů tak najednou třetí den po odbojné resoluci pražské tolik vynikajících radikálů? Ale stavové dovedli se vyjádřiti ve svém dopise tak, jakoby bývalo pro ně překvapením, že krále na Pražském hradě nenalezli.

*) Sněmy české II., 118—120. Zimmermann: Příběhové I., 213—215.

Mohl vůbec král opustiti své skrovné voje ve chvílích tolik pohnutých, kdy visel osud dalekosáhlé akce na niti? A teď, kdy hořela střecha nad hlavou, měl král dle přání protestantův a Českých bratří všeho nechati a svolávati teprve sněm, aby se ujednalo, má-li vůbec k řádné výpravě válečné dojíti. To by bývalo tak účelné, jako kdyby při náhlém požáru začala dlouhá porada na radnici, má-li se hasiti vůbec a jakým způsobem se má k záchranné práci přikročiti. Falešná hra špatně byla tajena, spojenectví českých radikálů s Janem Fridrichem bylo stále zřejmější; hledány však pracně omluvné záminky.

Žádost uvedenou podepsali přítomní páni a rytíři, zástupcové Pražských obcí (i Menšího města), poslové jiných měst, jako Čáslavě, Čes. Brodu, Kolína, Kouřimě, Nymburka a j. Žádost poslána králi do Ústí n. Lab.

15. února na to prohlásili přítomní stavové, že přistupují k snesení obcí Pražských ze dne 10. února. V příslušném zápisu se praví, že České království se nachýlilo k snížení a velikému pádu „z mnohých příčin a naposledy teď i skrze mandát od J. M. Kr., pána našeho milostivého, léta tohoto vydaný“. V mnohomluvném kárání mandátu se praví, že se takové nařízení nemálo dotklo cti občanstva, jsouc porušením privilejí a dobrých starobylých zvyklostí. „Kdyby všemohúcí Pán Buoh z své přesvaté a nesmírné milosti lidských myslí jako z nějakého hlubokého sna k tomu byl probuditi neráčil, příčinou takového mandátu království toto České a my všickni království téhož obyvatelé o všecky a všelijaké naše svobody byli bychom přijíti musili.“ Proto stavové proti mandátu protestují. „Protož jestliže by kdožkoli za takovou příčinou, aneb za jakouž pak koli jinou, buď nám všem společně, osobě neb osobám

všelikého stavu a povolání jakýmž pak koli způsobem ubližovati a škoditi chtěl, že proti tomu každému do hrdel i statkův našich s pomocí Pána Boha všemohúcího do naší nejvyšší možnosti slibujem za sebe i za své budoucí podle sebe státi i dostáti a sebe žádným vymyšleným způsobem v ničemž a nikterakž neopouštěti."

Jestliže brali stavové způsobem tak bombastickým jméno Boží nadarmo, předpovídali dále smělými slovy, jak případnou obranu zařídí. Kdo by měl za věrnost k tomu zápisu trpěti, „psaním svým nám do krajuov výš jmenovaných i měst bude moci o tom oznámiti a o takové své těžkosti zprávu učiniti, aneb přátelé na místě jeho, buď psaním aneb jakžkoli: a my nemeškajíce máme a slibujeme v tom jeho zastati."

Jak si představovali shromáždění vlastně české státní právo? Jestliže zde nemluvili za stavy všecky, jestliže nečekali, až co rozhodne požadovaný sněm 17. března, odvažovali se zaváděti předčasným usnešením do národa rozkol. Kdo jim stál za to, že také ostatní města a jiná šlechta půjde s nimi ruku v ruce proti královu mandátu? V tom byl právě diplomatický trik, že se nyní konala schůze notorických novotářů. Tento náhlý slet všech čelnějších radikálů byl pečlivě smluven a připraven, rozhodnutí jeho mělo protivníky ohromiti a nerozhodné připoutati k odboji. Konservativci měli býti zastrašeni kombinovaným útokem.

Nedávno v témže měsíci titíž oposičníci chápali se k provedení svého vzdoru taktiky opačné. Když jim v Litoměřicích panovník nabízel revers na zabezpečení politických privilejí a svobod, oznámili, že jim nenáleží aniž v moci jejich jest, přijímati od krále nějaký revers, protože o tom žádné povolení ani poručení ode vší země a stavů království Českého

jakožto pánův a přátel svých nemají.*) Jak se náhle změnila státoprávní úzkostlivost průběhem osmi dní!

A hned po řádcích, prozrazujících nezkrotný odboj, předstírá se v zápise „znamenitá výhrada" loyální: „Co se J. M. Kr., pána nás všech milostivého dotýče, jakou J. Kr. M. spravedlivost a k čemu míti ráčí, v tom ve všem my, jakožto věrní poddaní, k J. Kr. M., pánu našemu milostivému, bez všelijakého J. M. duostojenství ubližování, věrně a poddaně, jako bohdá upřímní poddaní se vší náležitou povinností máme a chcem se chovati; věříce zase J. Kr. M., jakožto pánu našemu milostivému, že J. M. Kr. při všech našich svobodách a při všem tom, což nám také spravedlivě náleží, tolikéž odměně nás, jakožto své věrné poddané milostivě zachovati ráčí."

Hned na to oznamuje se propaganda: „A jestliže by nyní i na časy budoucí k tomuto našemu křesťanskému, spravedlivému i upřímnému bohdá jednání kdožkoli a kteříkoli ze všech tří stavuov království tohoto Českého přistoupiti a s námi se v tom jako za jednoho člověka snésti chtěl aneb chtěli, že toho jednomu každému příti a jeho k této naší smlouvě přátelské máme připustiti."

Také vyhotoven formulář, jaký mají nově přistupující členové jednoty podpisovati a pečetí opatřovati. **)

Po schválení tohoto zápisu ubírali se stavové v počtu obrovském z koleje Karlovy do Týna, zpívajíce „Věrní křesťané" a jiné písně náboženské. V této chvíli krátkého a laciného triumfu vystoupil na scénu Mystopol s obnovenou odvahou. Měl v Týnském chrámu k přítomným radikálům kázání na slova Písma: „Kdež dva neb tři ve jménu mém se sejdou . ."

*) Tieftrunk: Odpor stavův českých, 81.
**) Sněmy české II., 120—123.

Tedy nový obrat Mystopolův! Nyní již se na Bratří nehněval, ačkoli je nedávno denuncoval. Po té pobožnosti rozdávány od stavů mezi chudý lid a potřebné řemeslníky hojné almužny.*) Mělo to tentokráte jistě svůj politický účel. Vždyť zde byli pojednou velice štědrými lidé, kteří namnoze prstem nehnuli na zlepšení selského jařma a kteří klidně hleděli ve svých krajích na necitelné vyssávání chuďasů.

XIV. Potupné spisy a písně. Rozpačitost Pernštejnského.

Jak rozuměly širé davy radikálů projevům loyality, uloženým v obou zápisech, čili jak byl lid zpracován od pohlavárův odboje, o tom svědčí písně, kolující mezi lidem na potupu krále i císaře.

Na př. „Píseň o přátelském snešení všech tří stavův království Českého“ dotýká se královského mandátu a spolu vychvaluje odpor stavů způsobem zřejmě revolučním. V popěvku jsou slova:

Liška se k slepici líše,
lezouc po břiše k ní tiše,
pod tím hledí ji lapiti,
lačný život nasytiti...
však proto musí na jevo
to plemeno ještěrovo...
Na erbanuňk pamatujte,
v té jednotě věrně stůjte,
s Fridrichem kurfiřtem Saským,
s Filipem, landkrabím Heským.

Jiná píseň provolávala:

Kvílením vorlík lva zemdlil,
v jeho hnízdě když se zhnizdil.

*) Tieftrunk: Odpor 95.

Lve, jak blíkavé oči máš,
že mandáty se šáliti dáš!...
Lásku orla teprv poznáš,
když mu své tělo žráti dáš...
Řád protržen i staré právo
v Čechách, spravedlnosti málo.
Svaté desky privilegií
nazpátek po vlasku znějí.
Pán náš, ten je vertuje,
slova falešně formuje...
Již vysloužení otcovská
a mnohá svoboda zemská
nyní se odjímá zjevně.
Nač nám přišly naše berně?...
Veliký náklad na války,
nyní v Čechách hrubé zmatky...
V kraji Boleslavském páni
mnozí z předních zavázáni.
Lve, máš co vážiti těžce,
z tvé země zahnati tě chce.
Pravda má zamčeny ústa
a spravedlnost nemá místa;
kata, smrti čeká na se,
ukovaná sedíc pláče.
Prolévá se krev nevinná,
naše svatá země hojná
posměch, pohanění nese,
jedem římským ztrávila se.

Jiná píseň dotýká se vlády Ferdinandovy způsobem ještě drsnějším, potupnějším:

Radu satan markrabí dal,
kterak by lstivě panoval.
Umí satan poraditi,
kdo chce se jím spravovati.
Lhář jest, jenom lidi vadí;
rozvažtež to staří, mladí.

Kdo chce pravdu zahladiti
a spravedlnost potupiti,
nevaž v ničemž Boha svého,
buď smyslu převráceného;
zdělej soudce nepobožné,
ožralé, smilné i pyšné...
Kdož by nectnou ženu pojal,
hleď, abys z toho udělal
hofmistra, sudí, hejtmana;
nechejžť jest tvá přední rada...
Kdo z nich nejlehkomyslnější,
nechť jest písař nejvyšší....
Vezmi před sebe, jak chceš, zlé,
všecko od tvých rad schválené;
vylívej i krev nevinnou,
máš ke všemu radu volnou...
Když pak sněm obecný svoláš,
svými ho osaditi máš.
Což nejdél můž', ať se prodlí,
na tomť jest tvé vše pohodlí.
Kdo by se pak k obecnému
něco přimlouval k dobrému,
nechť jest okřiknut, omluven
a hněv tvůj nad ním proveden.
Chtěl-li by odporovati,
máš jej před se obeslati.
Omluvě se, úřad mu dáš,
učiníš ho němým hned zas.
Relatorův svých nadělej,
hned sněm dskami zapsati dej.
O čemž nebylo mluveno,
nechť jest v něm vše dostaveno.
By jim přísahu udělal,
proč bys v ní stál a ji držel?
Však jsou kacíři proklatí,
luteriáni, pikharti.

Pro ně se neboj nic Boha,
papež tě rozhřeší znova.
Císař, papež o ty nedbá;
škoda, kdo se z nich dobře má.
Pakli se budou bouřiti,
umíme my jim zhoditi.
Mandáty je přestrašíme,
císařem je uhrozíme.

Že taková hanlivá píseň obsahovala nepoctivá podezření a zúmyslné lži, to pohlaváři odboje dobře věděli. Kdo z nich však napomenul štvavé výtržníky? Kdo z nich vysvětlil, že takové nekřesťanské a zesurovující rejdy jsou v přímém odporu s loyálním osvědčením mandátu? Tak neomalené útoky rozhodně nevedly k větší ušlechtilosti mysli anebo k jakékoli reformaci; byly školou cynismu, formou k výbuchům hrubých vášní.

Popěvek jiného druhu v té době snaží se dovoditi, kterak země Česká druhdy za Husa se honosila čistým učením a zdravou věrou, kdežto nyní že se k Římu obrací, „a to skrz neřádné kněží, jichžto noha jde od Boha, slepě k Římu běží.“ *) Píseň ta prozrazuje velikou ignoranci. Ti lidé, kteří bojem proti staroutrakvistům učení Husovo podlamovali, ti, kteří přestupem k protestantství vzdalovali se od Husa mnohem dále než starohusité, měli dosti smělosti k braní jména Husova nadarmo. Byl to sice manévr velice chytrý, ale nepoctivý. Jestliže i v nynějším století mnoho horlivých chvalořečníků upáleného mistra nezná podstaty Husova učení, tím méně znaly širší vrstvy lidu spisy Husovy v XVI. století. Lidu se skutečný význam Husův nevysvětlil, ale za to se zneužilo lidového cítění k triumfům demagogie. Účel světil novotářům i prostředky ohlupující.

*) Tieftrunk: Odpor, 97—100.

Takových písní na soudce a kněze konservativní bylo skládáno mnoho; zpívány po ulicích i hospodách hromadně.

V té nepokojné době množily se dále v Čechách podvodné spisy a pamflety, které měly za účel poštvati lid český proti Ferdinandovi a připoutati přízeň našeho národa k Janu Fridrichovi.

Na př. Výstraha Lutherova z r. 1530 přeložena do češtiny pod titulem: „Vejstraha doktora Martina Luthera k svejm milejm Němcóm, před několika lety sepsaná na takovej konec, kdyby nepřátelé pravdy křesťanské na jejich církve a do jejich zemí .... válečně přitáhnouti a jich zkážce býti chtěli, jakého by v tom zpuosobu požiti měli. Též i předmluva anebo napomenutí vysoce učeného muže Filipa Melanchtona.“ Vydán také spis „O té nekřesťanské, tyranské a arciantikristské inkvisici (to jest výtazu) hispanské, kteráž se víry dotýče etc. vypsaná z Nydrlantu a tištěna v Vittemberce jazykem německým.“

Jiný časový tendenční spis: „Noviny z Vlach, z nichž každý člověk bude tomu světle moci vyrozuměti, že papež s svými duchovníky císaře k nynější válce pohnul, a že oni původ sou té války proti luterianským korfirštóm, knížatóm, městóm a stavóm říšským, a že dotčená válka některých od nich jmenovaných, korfirštuov, knížat, stavův (!) a měst, ale všechněch jich až tudíž i svobod všeho německého národu a všech knížat se dotýče. A netoliko knížat měst svrchu dotčených, ale také i slavného království Českého a obyvatelův v něm tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí zpuosobou přijímajících.“*)

Stavové však si potřebovali zaručiti v době velice kritické i věrnost ujařmeného lidu selského, který byl v tehdejším čase bez pomoci, snášeje drsná příkoří. Jestliže v potupných písních měšťané stýskali na veliké berně, na ochuzování obyvatelstva k vůli výdajům válečným, měli z lásky křesťanské nakloniti alespoň poněkud sluch k nářkům selských robotníků a chudé čeládky, a to již proto, že se tu jednalo o nejčetnější vrstvu národa, která svým počtem daleko převyšovala všecky tři stavy privilegované, které měly moc zákonodárnou. Jestliže sněm zakázal přísně přílišnou parádivost a marnotratnost lidí selských, měl také obrátiti svou pozornost k přečetným venkovským chudákům, kteří všelikých prostředků k marnotratnosti postrádali.

*) Musejník 1875, 96—97.

Ale jak postaráno o nejchudší? V usnesení sněmovním ze 17. srpna 1545 zaznamenáno: „Na tom sme se všickni tři stavové snesli, což se čeledi, dělníkův a nádenníkův dotýče, poněvadž krajové v živnostech rozdílní jsú a čeleď v jednom kraji dráže a v druhém laciněji se jedná, a skrze čeleď a dělníkuov nemírné nadsazování přílišná drahota povstává: k tomu jest J. M. Kr. své povolení dáti ráčil, takže se máme na den svatých Šimoniše a Judy, apoštoluov Božích, do měst tu, kdež se sjezdové obyčejně od starodávna v kterém kraji držívají, sjeti a tu na těch sjezdích aby obyvatelé krajští ze všech tří stavuov mezi sebou o to toliko snešení a narovnání učinili, co kterému čeledínu, jakožto šafáři, zápluhaři, pohoniči, skotákovi i jiné vší čeledi obojího pohlaví, též také nádeníkuom na kterém díle a při kterém času buď v létě neb v zimě dáváno a placeno býti má; a jakž se snešení stane, aby žádný nad to vejše a dráže neplatil pod pokutou, což se osob stavův panského, rytířského a městského dotýče, pěti kop grošuov českých a sedlského lidu dvou kop grošuov českých propadení, kdož by koli vejše kterému čeledínu neb nádeníkuom mimo krajské snešení služby dával a platil, tomu, kdož by statek jeho obstavě, jej z toho vinil a naň

to pokázal; a o takovou pokutu bude moci týmž právem stavným hledíno a dobýváno býti, totiž statky stavuov panského, rytířského a městského, aby stavovány do těch pěti kop grošuov českých byly, než po obžalování pánu jeho pro nedopomožení na sedlských lidech ty pokuty, tu budú moci jiné osoby a poddaní téhož pána, rytířského člověka aneb městského stavováni býti, na kterémžkoli právě se takový stavuňk by zběhl, ten aby konečně na tom právě v šesti nedělích pořád zběhlých se vykonal a svůj konec vzal bez dalšího odtahu.*)

Taková sociální reforma tedy schystána za bouřlivé éry protestantské a českobratrské! Privilegovaní stavové naléhali, aby se v zemi nic vážnějšího nekonalo bez jejich vědomí a svolení. Za to však jednáno beze všeho řádného vyslyšení těch, o jichž osudu rozhodováno. Uvážíme-li, že hmotné poměry těchto nejnižších proti dvěma stoletím minulým stejně se značně do r. 1545 zhoršily, bylo stavovské usnesení zcela bezohledné. Ve smyslu tohoto nařízení každý držitel půdy mohl od případu k případu čeládce platiti méně, než jak sjezdy krajské určí — ale nesměl platiti více nad mzdu stanovenou, jinak by musil složiti pokutu, která by se vymáhala se vší přísností.

Rozumí se, že takové rozhodnutí zjednalo stavům mezi chudým lidem pramálo sympatií. Aby tedy v čase nejvýš kritickém nevpadl případně prostý lid stavům do zad, aby třebas sami porobenci vyznání protestantského nezačali se mstíti svým protestantským vrchnostem, vyšel překlad Lutherova spisu (o němž již dříve zmíněno) proti revolučním sedlákům pod tímto titulem a vysvětlením: „Proti mordéřské a loupežné rotě sedláků. Martin Luther. Tyto knížky sou skrze jednu osobu dobrajm oumyslem, ke cti a chvále Pánu Bohu

*) Landtagsverhandlungen, 635.

(!) a k prospěchu německému národu v této nebezpečné válce, zase, jakž samy v sobě zní, k tištění vydány a tak předmluvou i křesťanským napomenutím vysvětleny M. D. XLVI. Z němčiny na češtinu vyloženo.“ Knížkou „bouřiči zahanbeni a odsouzeni sou“.*) Tedy pod záminkou náboženských zájmů a sociálního pořádku od novotářských stavů bylo udržováno rolnictvo v poddajnosti od těch, kteří si dovolovali vzpouru dalekosáhlou.

Ferdinand i Karel V. stavu selského se zastávali, ale i v té příčině musili před mocí privilegovaných stavů ustupovati.

Obecné nadšení radikálů kalila mrzutá záležitost. Pan Jan z Pernštejna, který si do nedávna hrál na neochvějného hrdinu a který se stavěl v čelo novotářů, opustil nyní prapor odboje. — Dne 7. února sjelo se mnoho pánův a rytířů z východních krajů v Pardubicích, kde bylo obvyklé sídlo Pernštejnského. Rozhlašovalo se, že tato schůze má účel zábavný, že se sešla šlechta k vůli t. zv. spouštce kohoutů. Jan z Pernštejna tentokráte se nacházel v Meziříčí na Moravě; v Pardubicích byl jen jeho osmnáctiletý syn Jaroslav. Když se v Pardubicích šlechta smluvila, že bude po příjezdu do Prahy žádati za spěšné svolání zemského sněmu, dopsáno také na Moravu Pernštejnskému, aby se s nimi sjednotil. Snad nevěděli, že Jan z Pernštejna již uposlechl královského mandátu a že si vyžádal napřed toliko prodlení k válečné výpravě a později místo toho jen složil peníze. Právě 13. února došla pánův a rytířů do Prahy odpověď Pernštejnova na dopis pardubický; když ji šlechtici přečtli, byli velice popuzeni. Pernštejnský psal opatrnicky, že jest docela srozuměn s žádostí šlechticů o svolání sněmu; prý však by viděl rád dobré krále

*) Musejník 1875, 96.

pána svého i tohoto království. Dal tak na jevo, že se nemíní připojiti k zápisu čelícímu proti králi.*)

Nové podpaly rozdmychovaly odboj v plamen veliký. Roznesla se zpráva, že naložil Karel V. velice přísně s odbojným městem Gentem v Nizozemsku. Hned bylo v Praze roztrušováno, že Ferdinand I. za pomoci svého bratra naloží též přísně s českými odbojníky, zhostí-li se vítězně svých nesnází v Lužici. Lid pražský se bouřil ještě více, žádal na konšelích, aby bylo soustředěno v městě co nejvíce lidu branného, aby se též stala opatření k ochraně hranic Českého království. Lid začal docela vyhrožovati, nebude-li jeho hlasu uposlechnuto. Roznášely se ke všemu řeči, že někteří služebníci královi tvrdili, jak bude Praha vládním vojskem zničena.**)

Zatím král odpověděl na zápis stavů z Ústí 19. února. Vysvětloval, jak jest těžko na tak ranný sněm pomýšleti v době neodkladného válečného zápasu. „Sami toho při sobě i jeden každý zdravě považiti muože, poněvadž jest nepřítel vpád a škody do země, k tomuto království přivtělené a náležité, to jest do Lužic udělal, měli-li sme se tomu dívati a tepruva sněmy obecní rozpisovati a držeti? Bylo by se nám to, kdybychom se toho byli dopustili, k nedbanlivosti mohlo slušně přičítati.“ Obecný sněm rozepíše hned po tomto tažení a to na pondělí po neděli provodní (18. dubna). Král však doložil: „Při tom přístně přikazujem, abyste v tom času žádných sjezduov krajských, jakž Vám milostivě věřiti ráčíme, nedrželi a nemívali, ani se ke dni středopostí (17. března) k sněmu nesjížděli“.

Na žaloby Pražanů o výhružných předpovědech královských služebníků odpověděl král 20. února, že

*) Tomek: D. P. XI., 323—325.
**) Sněmy české II., 126—127.

při výslechu služebníci popírali slova, jež se jim kladla za vinu. Nechť Pražané udají jména provinilců! Král další vyšetřování odkládá do svého návratu na hrad Pražský. Král vhodně připojil stížnost vlastní: „Avšak Vám také při tom milostivě věděti dáváme, že nás nejedny jisté zprávy docházejí, kterak v městech Pražských na potupu, lehkost a újmu duostojenství císaře J. M., pána a bratra našeho najmilejšího i osoby naší královské rozličné traktáty hanlivé i písně se tisknou, zjevně prodávají a k tomu vymyšlené řeči vuobec na ryňku, po ulicích i v domích šenkovních i hostinských proskakují, písně nenáležité se zpívají a najvíce k újmě císaře J. M. a naší, jakož pak toho drahně jest nám odesláno. Než proto jsme nikdá o tom slyšeti neráčili, ani jakou toho vědomost máme, aby kdo pro ty a takové svévolné a zoumyslné řeči a traktátuov tištění, prodávání i písní zpívání a skládání trestán byl, neb to vuobec byli zapověděli, nébrž každému se to promíjí a toho dopouští. Ale sme té jisté dokonalé naděje k Vám, jakožto k věrným poddaným našim, že toho více dopouštěti nebudete, než bez prodlévání zastavíte.“*)

Konšelé ovšem potupné písně zastaviti nemohli, a ti, kteří měli u výtržníků autoritu, jenom bouřlivé schůze a hanlivé křiky podporovali. Ke všemu se přidal ještě spor Pražanů s králem o dědictví po bohatém měšťanu Arnoltovi a pro lehkou minci.

XV. Ferdinandova válka.

Král 24. února vytáhl z Ústí k horám pomezním proti Míšni a 1. března byl v Drážďanech, kde se chtěl spojiti s Moricem proti Fridrichovi. Na pomoc těmto spojencům vytáhl na popud císařův markrabí

*) Tamtéž 128—132.

Braniborský Albrecht z Kulmbachu. Leč Fridrich rychle Albrechta přepadl (2. března) před Rochlicí, na hlavu jej porazil a zajal. Nebyla to sice rána rozhodující, ale přinesla pro přítomný okamžik Ferdinandovi značné nesnáze. Nebylo nyní možno ani za pomoci Moricovy voje Fridrichovy zdrtiti. Moric ustoupil před Fridrichem blíže k Drážďanům, čím se uvolnila kurfiřtovi cesta k českým hranicím.

Fridrich psal již 17. února stavům shromážděným v Praze dopis, v němž děkoval a sliboval. Prý Čechové poznali, že tato válka „toliko z vymyšleného stínu a zástěry neslušné, neupřímné, z pouhé závisti pravého křesťanského náboženství vyzdvižena jest.... v brzké chvíli bylo by na Vás i jiných, jenž se též k pravému náboženství přihlašují a je vyznávají... Žádost na Vás naši milostivou vzkládáme, abyste Vy i jiní stavové a poddaní koruny České, jenž ste v takovém předsevzetí stálí a trvaliví byli, a se ani napotom proti nám a našim zemím požiti ani k činění pomoci pomáhati nedali, alebrž abyste se k nám podle často jmenovaných erbanuňkuov (smluv) a sousedství mírně chovali i je skutečně prokazovali, a ty jiné, ježto snad z bázně neb z přinucení k tomu přivedeni jsou, od jejich předsevzetí odvodili... My zase k Vám i jiným podle těch erbanuňkuov a sousedství jednohokaždého času touž měrou se chovati a toto Vaše i jiných povolné ukázání obzvláště se vší milostí u sebe zadlužilé míti chceme, ale proti jiným, kteříž takové erbanuňky a sousedství v zapomenutí uvozovati chtějí,... proti nám v tažení i činění pomoci se užiti dopouštějí, časem svým... náležitě se také ukázati a toho v opomenutí přivozovati nemíníme.“

Tedy vyhrůžky těm, kteří by se raději řídili rozkazy svého krále, než vůlí Fridrichovou!

Pak ještě 20. února napsal kurfiřt dopis všem

třem městům Pražským, v němž povzbuzoval podobně a hrozby své proti českým protivníkům opakoval.*)

Dopis ku Pražanům (a bezpochyby i k stavům) přinesen byl již po bitvě u Rochlice. Jestliže již tyto dva dopisy jen utvrdily přízeň stavů českých k Fridrichovi, propukli radikálové v jásot veliký, když došel do Čech stavům dopis kurfiřtův (datovaný 20. března), jímž sdělen výsledek bitvy u Rochlice. Fridrich kul žhavé železo, popichuje v tomto listě znovu. Stavové čeští „z spravedlivých a hodných příčin“ odepřeli povoliti královským mandátům a rozkazům, čelícím proti „daným svobodám“. Nyní však se jedná katolickým vladařům o to, „když by nás přemohli a zkazili, aby potom také král s pomocí bratra svého císaře nad Vámi a jinými stavy pro takový Váš odpor skutečnou a hroznou pomstu vykonal“. Fridrich však má naději, že král s Moricem málo proti němu provedou. „I nemohli sme zanechati, abychom o těch věcech nějakého připsání k Vám neučinili, abyste tím lépeji a příhodněji o své věci jednati a což by potřebí k tomu bylo, před časem se slušně opatřiti mohli. Poněvadž pak k Vám a k jiným stavuom království Českého takový úmysl máme, abychom hotovi byli sami od sebe dědičnou smlouvu naši s Vámi obnoviti, aneb bude-li se líbiti, s tímto Vaším snešením (totiž se zápisem) s Vámi se spolčiti a za jedno srovnati a tak se k Vám chovati míníme: jestliže by kdo proti Vám a jiným stavuom království Českého válku vyzdvihnouti pokusil se, aby takovému s pomocí Pána Boha všemohúcího, pokudž by najvýše býti mohlo, se odepřelo a takové nepřátelské předsevzetí skroceno bylo, tak abyste i Vy starobylých a od tolika věkuov užívaných svobod, poctivost a duostojenství cele a ne-

*) Sněmy české II., 124—126, 133—137.

porušitedlně zachovali; a my abychom panství a zemí našich zbaveni nebyli.“ *)

Fridrich zaslal tento list v okamžiku nejpříhodnějším. Vždyť mu došly zprávy, jak se chtějí stavové i proti vůli královské k středopostí do Prahy shromážditi k pořádání velikého sjezdu. Kurfiřt tedy nyní vyjadřoval se ještě jasněji; nabízel přímo stavům spolek obranný proti jejich králi i proti těm, kteří s ním do pole vytáhli. Poukaz na obnovení dědičných smluv byl jemnou narážkou na to, jak by bylo dobře, kdyby stavové přijali za svého pána samého kurfiřta. Leč mělo se zrale uvážiti také to, že v případě vpádu Fridrichova do Čech by se rozvinula v naší zemi hrozná válka občanská, protože netoliko katolíci a staroutrakvisté, nýbrž i jistý počet náboženských novotářů stáli při králi. A co učiní ostatní země korunní?

Brzy listy kurfiřta Saského rozšiřovány v Čechách v otiscích. K vůli povzbuzení koloval spisek: „Noviny jisté o vítězství šťastném osvíc. knížete Hanuše Fridricha etc., které jest jemu Pán Buoh všemohúcí z milosti své dáti ráčil u města Rochlice nad markrabí Albrechtem z Altenburku, i nade vším jeho lidem válečným, jízdným i pěším i všemi jinými jeho pomocníky a služebníky Antikristovými, kteří ve dne i v noci usilují slovo Boží zahladiti.“ — Fridrich rozuměl propagandě tiskové výtečně. Vždyť i ve svém vojsku měl impresora, který tiskl na poli válečném české neforemné spisky pro podpalování stavovského vzdoru v naší zemi.**)

Když Ferdinand po bitvě u Rochlice žádal stavy o dovoz potřebných potravin k vojsku, jevily se v Praze překážky. Konšelé zrovna tehdy pod jalovými

*) Tamtéž, 143—146.
**) Musejník 1875, 98—99.

záminkami zdržovali odevzdání vybraného dotud posudného radám komory královské, ačkoli jim byla známa nouze králova dostatečně.

Král již 9. března psal z Drážďan nejvyšším úředníkům a soudcům zemským, aby horlivým přimlouváním četným přátelům svým mezi stavy hleděli je odvrátiti od vzdorosněmu, čelícímu proti královskému právu. Vše bylo marné. Sjelo se veliké množství osob všech tří stavů; jen pánův a rytířů se sešlo na osm set. Z měst královských nedostavili se k vzdornému sjezdu zástupcové Budějovic a Plzně.

Dne 18. března sešli se stavové v množství nevídaném ve veliké koleji Karlově, kdež rozhodli, aby se sepsaly artikule žádostí, o kterých by se mělo jednati na příštím sněmu dříve, než o čem jiném. Zvolen k tomu četný výbor, který pracoval na artikulích od soboty (19. března) až do pondělka, kdy artikule na nové plné schůzi v koleji čteny a schváleny.

Prvý artikul týkal se náboženské reformace: „Předkem a nejprvé, poněvadž při všelijakém jednání cti a chvály Pána Boha všemohoucího nejvíce se šetřiti má, protož aby na budoucím sněmu všecka zjevná smilstva, cizoložstva, ožralství i jiné podobné k tomu nepravosti i hříchové, nestydatá i oplzlá mluvení pod jistými a na to uloženými pokutami přetržena a všechněm vůbec zastavena byla, tak aby hněv Pána Boha všemohoucího spravedlivý raději krotiti nežli rozmáhati se mohl, aby lidé řádně, patrně a očitě vidouce, ano ze všech stran pro nepravosti naše hrozné pomsty nás sužují a jako nad námi již se vznášejí, životův svých polepšovali a v pravém křesťanském náboženství, v pokání a srdci skroušeném ku Pánu Bohu se obrátili. A jakož při náboženství našem křesťanském původem ďábla, nepřítele Krista Pána, i některých slepých, nerozumných a nevycvi-

čených učitelův našich a skrz rozdílná učení jich, někteří rozdílové mezi námi stavy království Českého povstali a povstávají, a ti slušnějším prostředkem nemohou přetrženi býti, než aby spěšné a společné všech tří stavův s lidmi duchovními a rozumnými shledání bylo: protož my, kteříž z víry pravé křesťanské tělo a krev Krista Pána pod obojí způsobou přijímáme, abychom se všickni na jistý čas a den do Prahy zase sjeli a v kolleji Veliké o přetržení takových rozdílův přátelské a křesťanské mezi sebou rozmlouvání měli a drželi a těch cest mezi sebou pohledali, aby pravda Krista Pána a čtení svatá svůj průchod míti mohla, a my stavové skrze nerozumné a mnohokráte bláznivé kazatele naše v lásce a svornosti překážek nemívali, a tak sjezdové naší strany pod obojí způsobou o věci duchovní a spasitedlné aby svobodni vždycky na časy budoucí, tak jakž za předešlých králův českých to držáno a zachováno bylo, bývali a se držívali."

Reformátoři stavovští však měli uvážiti, že stojí proti vzorně žijícímu křesťanskému králi při těch novotářích protestantských, kteří zaváděli do svých území velikou demoralisaci. Vždyť na př. spojenec Fridrichův lantkrabí Hesenský Filip žil veřejně v dvojženství. Taková novota přece nenalezla v žádné církvi v Čechách pochvaly jako skutek reformní. Nicméně dobré snahy mnohých osob stavovských přece dlužno pochváliti.

Další artikul zněl: „Lidé duchovní a kazatelé naší strany pod obojí způsobou, jestliže by na ně co scestného a bludného pravili, a tím že by před J. M. Kr. obžalováni byli, aby skrze administratora a konsistoř naši ohledáni a rozeznáni byli, a ne hned na zprávu holou a bez obecního i pořádného slyšení aby od J. M. Kr. aneb od kohožkoli jiného jakkoliv trestáni aneb z země vypovídáni bývali."

Žádáno též: „Soudcové zemští hned po vyhlášení půhonův aby společní modlitbu ku Pánu Bohu učinili a za to jeho sv. Božské milosti prosili, aby rozumy jich svou moudrostí osvítiti a své požehnání i pomoc jim dáti ráčil, tak aby lidem spravedlivé rozsudky vedle svých povinností a přísah činiti mohli. Pak-li by se kdo takovému pobožnému a svatému skutku posmíval, ten takový skutečně aby trestán byl." — Z dodatečného zákazu vysvítá, jak v době reformačního kvasu leckdy již ani řádná modlitba neušla výsměchu.

Další artikule byly velice důkladnou přehlídkou politické správy zemské a soudnictví; leč reformy navrhované směřovaly k značnému oslabení moci královské, ke zvrácení řádů, jimiž se podařilo již králi napraviti proti předešlému úpadku mnoho.

Žádáno, aby se zakázalo korunování budoucího krále za života panovníkova; stavové mínili tak docíliti svobodného volení nového krále. Jiný artikul odnímal králi výhradní právo k svolávání sněmů zemských. Rozepisuje-li sněm král, nechť dá zároveň jasně ohlásiti předměty, o nichž by se na sněmu mělo jednati, a to včasně, aby se mohly napřed odbývati sněmy krajské. Stavům však budiž volno jednati dle potřeby také o jiných věcech. Sjezdy krajské nechť se odbývají svobodně dle potřeby, rovněž i shromáždění obcí Pražských. Právo královo v příčině obsazování úřadů zemských i soudu zemského značně v artikulích obmezováno; moc soudu zemského se měla rozšířiti na ujmu moci královské. Jiné artikule dotýkaly se nepříznivě důchodů korunních. Žádáno, aby obyvatelé všech stavů měli právo vstupovati do cizích služeb vojenských. Jen prý nemá nikdo sloužiti proti království Českému; při tom však stavové zúmyslně pomíjeli krále a země náležející ke koruně České — protože by bývali jmenováním dalších pří-

slušných výjimek odsoudili vpád Fridrichův a ty, kteří se chystali z Čech na pomoc kurfiřtovi proti králi.

Veliký hněv, nespravedlivá předpojatost a mylné předpoklady historické probleskovaly z článku protipapežského. Prý král má skládati přísahu stavům, ale nikoli papeži. „Nebo se to nalézá, že jsou papežové na větším díle (!?) netoliko škoditi chtěli a hleděli tomuto království, ale je zahladiti usilovali.. k potěšení i velikému zmocnění té šelmy (Turka) žíznějící krve křesťanské... A také zlost svou, kterouž má k národu českému, vylil jest, když některých mužův dobré a svaté paměti národu českého nespravedlivého upálení i jináče usmrcení k ublížení pravdy Krista Pána a ku potupě národu i jazyka našeho českého příčinou byl... A tento nynější třetí Pavel.. o to všelijak usiluje, aby křesťanská krev se vylévala. A protož z těch a takových příčin nezdá se nám potřebné, aby králové čeští, páni naši, týmž papežům římským ani žádnému na jich místě skrze juramenty (přísahy) anebo kteraké jiné povinnosti zavazovati se měli."

V příčině „papežské" přísahy přece se nejednalo o papežova práva osobní, ale o to, aby chráněno bylo katolické obyvatelstvo, aby se nedopustila zkáza katolického náboženství. Stavové, kteří nedávno žádali, aby byl zjednán v Čechách biskup za svolení a potvrzení papežova, nyní vybuchli v nenávistný odpor proti papežské stolici. Kdo vlastně uškodil království Českému, o tom svědčila nejlépe universita uboze živořící, veliký pokles průmyslu a obchodu, ujařmení selského lidu, zvrácení sociální rovnováhy. To všecko zavinili přece čeští radikálové a nikoli papežská stolice. Při zmínce o usmrcení mužů svaté paměti jistě myslili stavové na Husa a Jeronyma. Tyto však nedal upáliti papež, jenž přece sám byl souzen a od-

souzen od téhož sněmu, který za kacíře prohlásil oba jmenované Čechy. Jestliže vzpomínali novotáři let dávno minulých, měli si připomenouti, že husitská neúprosná inkvisice na odvetu za Husa umučila bolestným způsobem tisíce kněží a mnichů katolických.

Jeden artikul požadoval též: „Při sněmu tomto budoucím na to se pilně vyptati jest, kdo jsou a které osoby s knížetem Mauriciusem erbanuňk obnovovaly, a to obnovení aby stavům ukázáno bylo, zvlášť poněvadž Pražané a stav městský při tom nebyli a o tom žádné vědomosti nemají a v relací také některým artikulům toho sněmu odepřeli." *)

Ujednané artikule nazývali stavové „přátelským snešením". Pokračováno v propagandě protikrálovské i způsobem nepoctivým dále. Aby se bouřil lid proti vládě, řečeno již v artikulích, že toho času jest v zemi mnoho požárů a proto jest potřebí pátrati po všech krajích, „z čího návodu takoví ohňové pocházejí". Článek ten byl pro odbojníky důležitou agitací z té příčiny, že se již před tím rozhlašovalo, jak prý Praha má býti za královy peníze vypálena. Rozšiřovány též tendenční pověsti, že koruna a jiné klenoty, jež chovány na Karlštejně, byly odtamtud odneseny. Z té příčiny uzavřeno, aby zvolené osoby klenoty ohledaly; jestliže by se něco pohřešilo, nechť jsou za to voláni k zodpovědnosti pukrabí Karlštejnští. **)

Zatím oddíl kurfiřta Fridricha učinil nepřátelský vpád do země České a zmocnil se Jáchymova a Přísečnice. Ačkoli zpráva o dobytí Jáchymova došla stavů zároveň s listem Fridrichovým, psaným dne 12. března, neodhodlali se stavové k projevu rázného protestu proti velikému porušení práva pohraničního. Stavům velice lahodil lístek, který byl přiložen k do-

*) Sněmy české II., 150—160. Tomek: D. P. XI., 331 až 334.

**) Tomek: D. P. XI., 334.

pisu Fridrichovu. Tam oznámeno, že na rozkaz Ferdinandův hejtman Šebestián z Veitmile vtrhl válečně do území kurfiřtova. To prý se stalo jistě proti vůli stavův. Fridrich pokračoval: „Protož z té příčiny a moci té jednoty, o kteréž tak často zmínka učiněna jest, Vás předobrotivě napomínáme, abyste z společnosti Vaší některé zvolili, jimž by se moc dala nad takovými, kteříž by rušitelé smlouvy a jednoty uznáni byli, pomstu hodnou, které sou zasloužili, aby vykonali, a podle toho přísným rozkazem aby odvedeni byli ti, kteříž s králem Ferdinandem přes meze království Českého, opovrhše právo a spravedlnost, táhnúti sú směli.“*)

Tedy stavové měli přikročiti k domácí válce proti věrným poddaným Ferdinandovým ve prospěch cizince Fridricha, aby se mu umožnil lépe vpád do území českého! Saští vůdcové Rus a Thumshirn 20. března ovšem psali do Prahy, že obyvatelé Jáchymova a Přísečnice se přiznali k pražskému zápisu a že vpád do území českého se stal k zamezení cesty společných nepřátel. Leč tím způsobem nic neomluveno. Na základě takových důvodů mohlo vojsko saské zabrati i Prahu.

Výzvu Šeb. z Veitmile k válečné hotovosti u Ostrova odmítli stavové příkře, ale za to Fridrichovi psali téhož dne, kdy se dověděli o jeho zabírání českých míst, velice přátelsky: „Majíce nad tím vděčnost, že V. kn. M. při smlúvách mezi královstvím Českým a domem Saským upřímně a křesťansky státi a na časy budúcí tak se chovati ráčíte, my tolikéž na jiném nikdyž jsme nebyli a nejsme, než... všelijak náležitě a jakž na dobré sluší, týmž zpuosobem se chovati, a tím, což by k pokoji, k zachování sousedství dobrého i také k obnovení týchž smluv...

*) Sněmy české II., 147.

náleželo, nemíníme déle prodlévati... A té celé do V. kn. M. sme duověrnosti, že to při hajtmaních a poddaných V. kn. M. tolikéž i při lidu válečném dostatečně opatřiti ráčíte, aby se přes pomezí království Českého obyvateluom téhož království žádné škody nedály, neb my nejinák, než jakž staré ty smlouvy a dědičné v sobě obsahují, budem potom k těm anebo k tomu, od nichžto týmž smlúvám ublížení se stalo, věděti, jak a pokud se zachovati. Však při tom nezdálo se nám toho mlčením pominouti, že této hodiny nám zpráva přišla, že by V. kn. M. město Jochmtal vzíti ráčila, a téhož města obyvateluom povinnost stavuom království Českého od V. kn. M. že by dána byla. I jestliže jest to tak, V. kn. M. žádáme, že toho všeho šetřiti ráčíte, což by mezi královstvím Českým a domem Saským dobrý pokoj, sousedství, lásku a svornost zdržovalo.“*)

Tedy po všech skutcích Fridrichových, porušujících české státní právo, protestantský projev vděčnosti, sliby věrnosti, pohrůžka loyálním občanům a ku konci prázdná formule, jen nejasně odpovídající, aby spojenectví s Fridrichem nijak neutrpělo. Vyslovují se fráse, které znamenají spíše pochvalu než pokárání. O tom, jak Fridrich napadl právo krále Českého, ani slova. Psaní toto opatřeno bylo 136 pečetmi šlechtickými a třemi Pražských měst; stavové tak pečetili svoje sketství, servilnost k výbojnému cizinci, stvrzovali, že vítězství protestantských vojů jim jde nad práva koruny České.

Nad to utužili stavové téhož dne svou jednotu tak, že se stala zcela jasným spiknutím proti králi. Vyzvali všecky stavy, kteří nebyli v Praze přítomni, aby přistoupili k jednotě do 10. dubna. „Kteříž by ten čas obmeškali a těch listuov přiznávacích nedali,

*) Sněmy české II., 166.

tehdy aby potom žádný k nám a k našemu snešení a opatrování přistoupiti nemohl, nébrž budem moci poznati, kdo náš přítel a milovník obecného dobrého tohoto království jest a kdo nepřítel.“ (Tedy stavové králi věrní prohlášeni vlastně za vlastizrádce.) Jenom věcná omluva opozdilců bude platiti.*) Stavové zavázali se dále, že se všichni dostaví k příštímu sněmu a při něm do konce setrvají, ať bude král přítomen čili nic.

Nařídili docela 23. března veřejnou hotovost. Občané, kteří dříve tolik reptali proti válečným daním, najednou cítili v sobě velikou poplatní sílu, když se jednalo o pomoc cizinci Fridrichovi. Veřejná hotovost ovšem za stávajících okolností mohla směřovati jenom proti králi. Vždyť přece při vypuknutí války Šmalkaldské tvrdili, že neznají žádného nepřítele, který by jejich stát ohrožoval. Nyní zcela otevřeně vojska saská prohlašovali za své přátele. Výmluvný jest úvod k nařízení hotovosti: „Poněvadž Pán Buoh všemohúcí z své svaté nesmírné milosti a přeštědré dobroty, nechtěje ďáblu nešlechetnému moci té, kterouž jest skrze služebníky své nad vyvoleným lidem jeho rozličným zpuosobem až posavád provozoval, déle trpěti, nás všecky tři s' ·y království tohoto Českého, kteří sme milovníci vla. své a obecního dobrého, v bratrskou lásku, svornost a jednotu uvésti jest ráčil, a vidíme, že v okolních zemích, najbližších nám, velicí nepokojové a krveprolití den ode dne se dějí: a protož předkládajíce sobě bedlivě všecko a opatrujíce to, aby na nás též nic toho nepřišlo, pro opatření předkem vlasti své a potom nás všech, manželek, dítek, statkuov a poddaných našich, kteříž sme se spolu tak křesťansky snesli a srovnali, takto sme mezi sebou vuobec nařídili.“**)

*) Tamtéž, 167.
**) Tamtéž, 168.

Tedy hotovost měla se sebrati proti kterémukoli nepříteli jednoty, jímž Fridrich ovšem nebyl. A stavové nepřímo již naznačovali, od koho hrozí nebezpečenství docela i jejich ženám a dítkám. Měl se vyvolati uměle veliký strach před voji královými. Stylisace však byla tak chytrá, aby skladatelé nařízení v případě krajní nouze mohli dosud ustoupiti zadními dvířky.

Dne 31. března měly se odbývati sjezdy krajské k zvolení hejtmanův. Nejvyšším zvolen hned v Praze pan Kašpar Pluh (Pfluk) z Rabštejna. Uložena veliká válečná berně, která se měla odvésti do 18. dubna. Hotovost měla trvati do 12. listopadu téhož roku.

Příkrou urážku, která se stala královskému právu nařízením hotovosti, pociťovali i mnozí z oposičníků, zvláště ze stavu panského. Někteří vyslovili přání, aby taková snesení se stala jen na sněmě obecném. Sám umdlený lev, pan Jan z Pernštejna, před samým sjezdem řekl svým přátelům: „Znám, kdož to obmýšlí, aby králi i obci dobré bylo, že jest nejlepší obmýšlení; neb jsem slýchal, že ani král bez obce ani obec bez krále dobře státi nemůže... A protož což činiti mám a povinen jsem podle všech stavův snešení, na čem se společně podle pořádku starobylého na obecném sněmu (!) snesou, to činiti budu a tak se zachovám a v tom mnou nic nesejde.“*)

Jistě i jiní mírnější napomínali k větší rozvaze; taktéž i různé náhledy o činu tolik odvážném již předem podlamovaly smělost mnoha rozvážnějších oposičníků. Ke všemu se družila již tehdy veliká žárlivost stavovská, zvláště stav panský byl rozmrzen na to, že při jednání měl vrch stav městský. Tyto okolnosti již předem byly chmurnou předzvěstí pro dobu přísné zkoušky.

*) Tieftrunk: Odpor, 127.

Prve než se stavové rozjeli, zvolili si osmičlenný výbor, který měl až do budoucího sněmu v dorozumění s konšely všech tří měst říditi záležitosti politické i vojenské. Ve svou sílu nyní důvěřovali i ti odbojníci, kteří statečnosti a obětavosti měli pramálo. V době, kdy voje odpůrců byly daleko od Prahy, lehce se každý blýskal duchem rytířským. Jak sebedůvěra stavů byla veliká, patrno z řádek pana Šebestiána z Lobkovic (ze dne 24. března), v nichž chlubně prohlášeno, že ten, kdo by chtěl stavovskou jednotu roztrhnouti, musil by míti přes 100.000 mužů. Dopis ten sděluje též, jak obrovský počet stavů účastnil se ku konci jednání slavných závěrečných bohoslužeb v kostele Týnském.*)

Král, dovídaje se o odboji českých stavů, přikazoval zatím nejvyšším úředníkům, aby jej pilně o dalším hnutí zpravovali a odvraceli od jednoty ty občany, kteří posud k odboji nepřistoupili. V době, kdy jásali stavové nad svými papírovými resolucemi, Ferdinand věnoval se houževnatě praktickým činům, usiloval o spojení svých čet s voji císařovými u Chebu. Dne 24. března přitáhl z Drážďan k Teplici. Jiný oddíl vojska králova spolu se spojenci opanoval Most pod vedením knížete Augusta, bratra Moricova.

Ačkoli zřízený zemský výbor věděl, že Most obsadil přítel králův, napsali 25. března knížeti Moricovi a Augustovi: „Při nás jest to s nemalým podivením,

*) „Do wir vorglichen sind, seind wir alle aus dem grossen Kollegium in die Pfarrkirichen gangen zu einer Predig und unterwege, ehe wir in die Kirichen kommen, unser etlich Tausend das Te Deum laudamus gesongen und grosse Glocken leuten lassen und alles so wir gehandelt mit Gebet und Sang, Gott zu Lob und Ehren auch Danksagung um der grossen Gnaden willen, die er unter uns ausgossen angefangen und vollendet; der diese Einigkeit trennen wil, muss 100.000 Mann und ein mehrers haben.“ Sněmy české, II., 175.

že bez vědomí stavuov království Českého i všech obyvateluov nás cizí národové způsobem zbrojným a válečným do království tohoto se vedou a pouštějí.“ Nechť se to vojsko vzdálí do území Moricova, aby Česká země mohla užíti pokoje. Nebude-li uposlechnuto, nesmí Moric za zlé míti, „jestliže bychom na jaké jiné cesty pomysliti a zemi tuto i také nás všecky jinák některak, než nyní opatřeni jsme, opatrovati i opatřiti musili“. Pro případ, že by vojsko Moricovo chtělo táhnouti k Jáchymovu, nechť se uváží, že město to náleží stavům království Českého. (Tak sdělovali dle nesprávné zvěsti výše jmenovaných vůdců kurfiřtových.) Prý stavové jako věrní poddaní (!) chtějí to město opatrovati pro krále a království.*) Jak se otočila v několika dnech stavovská fronta! Když vpadl do území českého Fridrich, tehdy stavové neprotestovali proti přepadu „cizích národů způsobem zbrojným“, tehdy neříkali, že chtějí česká místa opatrovati pro dobro královo. Nyní však při falešné hře tak daleko dospěli, že prohlašovali obranu královského práva proti — královskému vojsku.

Téhož dne překvapený výbor napsal i králi dopis protestní: „Nemalou nad tím těžkost neseme, že mimo zpuosob starobylý a svobody království Českého na záhubu koruny České i také snad nás všech obyvateluov národové cizí během válečným zbrojně do této země se pouštějí ... A protož k V. Kr. M., jakožto ku pánu našemu milostivému, v tom se utíkáme a žádáme, že nad královstvím Českým... svou milostivou ruku, jakožto král a pán náš, držeti a na nás toho, aby do země této národové cizí vojensky vskakovati měli, dopouštěti neráčíte.“ Nechť panovník rozkáže, aby cizinci vyklidili české území. Nebude-li vyhověno této prosbě, „snad lidé musili by na ty cesty dle opatrování vlasti své i také sebe pomysliti.“

*) Sněmy české II., 175—176.

Král odpověděl 26. března, že právě vpád Fridrichův jej přinutil chrániti České království „před dalšími škodami, záhubami a vpády". Fridrich musí býti potrestán. Král vyslovil podiv nad tím, že stavové projevují menší stížnost nad vpádem Fridrichovým, než nad obranným tažením spojence králova.*)

Zřízení direktoři žádali krále „poníženě za milostivou a spěšnou" odpověď královu. Tato odpověď vyhotovena hned následující den po dopisu direktoria. Přes to však tento zemský výbor vůbec na odpověď nepočkal, prozrazuje tak očitě, jak mu záleží na vzkazu „krále, pána milostivého". Hned v ten den, kdy odeslána stížnost králi a knížatům (25. března), zaslali členové výboru spolu s Pražany všech tří měst Pražských Kašparu Pluhovi nařízení, aby dle uznané potřeby svolal veřejnou hotovost bližších krajů k určitému místu. Spolu sdělili Pražané s přetvářkou na hradě Pražském dcerám královým, že direktoři neslyšíce, kde by se král nacházel, míní válečný lid do pole vypraviti, k vůli čemuž se bude konati v Praze vojenský popis. A protože král poručil před svým odjezdem, aby Pražané arcikněžny opatrovali, bude dle potřeby obsazen i Pražský hrad. Takovými neupřímnými, lstivými zvěstmi znepokojovali Pražané ustrašené arcikněžny ještě několikrát.**) Jednalo se stavům spíše o zajetí královských dcer a výhodné obsazení královského hradu, než o nějakou ochranu.

XVI. Zděšení stavův a zdolání odboje.

Kašpar Pluh, který prodléval v zámku Bečově na Loketsku, již 25. března sám psal do Prahy o potřebě sehnání většího vojska. Staral se pak o sehnání většího vojenského sboru v nejbližších krajích, aby se mohlo odolati vojsku královu dříve, než se spojí s voji císařskými.

*) Sněmy české II., 177—180.
**) Tomek: D. P. XI., 338.

Poněvadž pak císař již 24. března přibyl do Norimberka, takže četné jeho vojsko již se rozkládalo u pomezí českého, vydal zemský výbor 28. března obecnou vyhlášku do všech krajů, kterou nařízena veřejná hotovost stavům všem a to i těm, kteří se posud k jednotě nepřiznali. Direktoři dovedli se nyní odvolávati chytře na týž artikul zemského zřízení o všeobecné povinnosti k hájení země, na který se byl odvolával král ve svém mandátu 12. ledna. Tedy právo, které stavové upírali králi, přivlastňovali sami sobě, vlastně jednotě, uzavřené bez souhlasu a intervence zákonitého panovníka.

V rozpačitosti a strachu osoby zřízené ku správě věcí českých pokoušely se ještě o pomoc jinou, kterou si zapomněly zabezpečiti v pravý čas. Pro samé nadšené schůze a resoluce, pro čtení spisků o utrpení protestantů německých, pro skládání posměšných písní zapomnělo se na potřeby a cíle široké politiky celého soustátí Českého, na utužení svazků všech zemí korunních. Jestliže odpor konservativcův a mírnějších novotářů proti velikému odboji zanikal na chvíli v hřímání radikálních hesel, proto nezmizel, byl jen přitlumen. Živly loyální čekaly, až přijde jejich chvíle.

Čeští stavové při své veliké krisi obrátili se s prosbou o pomoc 29. března k stavům moravským, slezským a hornolužickým. Prohlašovali, že jsou ohroženy i svobody jiných zemí korunních. Stavům moravským připomínali české pomoci proti Turkům a žádali přímo, aby jim k pomoci přitáhli ihned, jakmile jim druhým dopisem oznámí. A druhý dopis následoval hned 30. března, protože již se rozhlašovalo, že císař se od Norimberka blíží a míní obsaditi některá města česká, snad i Prahu. Zemský výbor tedy snažně přimlouval, aby Moravané bez meškání táhli k Bečovu

nebo k Praze. Poslové rychle spěchali i do Slezska. Vyjednáváno překotně s kurfiřtem Fridrichem dále, Kašpar Pluh měl 31. března důvěrnou konferenci s jedním z hejtmanů saských.

Zatím Ferdinand oklikou přitáhl se spojenci k Boru za Stříbrem, obešed postavení Pluhovo. Pluh volal důrazně po nových posilách.

Král zatím psal Pražanům, že není potřebí k vůli jeho dcerám hrad obsazovati, připomínal, že nenastala potřeba k vypravení lidu do pole. Napomínal jak svými dopisy tak prostřednictvím nejvyšších úředníků, aby noví členové k jednotě nepřistupovali. Odpověď stavů 4. dubna vyzněla dle zápisu a přátelského snesení; poněvadž král nebyl v zemi, učinili opatření proti možným vpádům nepřátelským sami. Nechť se rychle král vrátí a na sněmě se vynasnaží o napravení všeho škodlivého; ať se též přimluví, aby císař přestal válčiti s Fridrichem, aby síla křesťanů nebyla vyčerpávána k prospěchu moci turecké.*)

Ale nyní naskytla se odbojníkům smutná příležitost k porovnání, jak daleko bývá od triumfálních slov ke skutkům a od skládání posměšných písní k hymnám oslavujícím skutečné vítězství. Vojsko scházelo se tak nedbale, že se mohli podiviti i ti, kterých předčasný jásot radikálů neuvedl z rovnováhy. Ani zprávy o velikých násilnostech vojska Moricova v kraji žateckém nezrychlily hybnosti českých čet.

4. dubna měla všecka zemská hotovost vytáhnouti do pole. Pražané ujišťovali Pluha po dvakrát, že již lid táhne v značnějším množství. Leč zprávy pražské byly přemrštěné. Vždyť 6. dubna direktorium vyzývalo po třetí stavy české, kteří pomoc válečnou posud nevypravili, aby déle neotáleli, protože prý svobody království Českého jsou v největším nebezpečenství. Rovněž tak zdlouhavě scházela se berně.

*) Tomek: D. P. XI, 342—343.

Když Kašpar Pluh 9. dubna poslal zemana Buriana Prostibořského do Prahy pro 4000 kop, direktorium jich nemělo; jen slibovalo a dalo lacinou radu, aby si Pluh ten obnos vypůjčil u přátel. Však prý by si mohl pomoci i královými důchody z jáchymovského stříbra. (Leč důchodů těchto se již zmocnil kurfiřt sám pro sebe.)

Došlo k novým poradám s kurfiřtem, jemuž direktorium slibovalo znovu, že mu dle možnosti chce českými silami pomáhati.

Když přátelské jednání s Pražany prostřednictvím nejvyššího purkrabí zůstalo bez výsledku, zaslal král 7. dubna městům Pražským dopis důtklivější. Vyslovil veliký podiv nad tím, že se zprávám jeho nedůvěřuje. Vojsko vládní obyvatelstvu českému škoditi nechce. Má však býti potrestán Jan Fridrich od krále i císaře, „tak aby království naše České a obyvatelé v něm a země k témuž království příslušející před nepřáteli v dobrém pokoji, lásce, svornosti státi a trvati mohli; o čemž také do všech krajuov království našeho Českého psáti a oznamovati ráčíme, kteréhožto psaní Vám teď výpis, jemuž šířeji vyrozumíte, posíláme. Protož Vás, jakž i předešle tak i nyní, napomínáme a poroučíme, abyste hned, jakž Vás toto naše psaní dojde, zase s lidem svým do pole vypraveným domuov se obrátili.“ Neuposlechnou-li ani nyní, nechť přičítají sami sobě vinu, jestliže by na ně přišla „skrze takové neposlušenství jaká těžkost“. Sám císař rozeslal po krajích k vůli upokojení listy.

Ještě 11. dubna psal Ferdinand direktoriu velice důrazně. Pravil, že z jeho listů mohli direktoři dostatečně seznati, jak tištěné traktáty lhou o úmyslech Karla V. A jaký význam mají některé pohrůžky lidí nezodpovědných proti obyvatelstvu českému? „Jest nám s nemalým podivením, že Vy a ti, kteří v tom podle Vás stojí, většího zření a naděje do nás,

jako krále a pána svého nemáte. Neb se v tom Pána Boha dokládáme i Vás za svědky béřeme, že sme se vždycky až posavád k stavům a obyvateluom království našeho Českého milostivě, laskavě i otcovsky nakloňovali a k nim přívětivost zachovali a ještě až podnes na jiném nejsme, jestliže by kdožkoli co zlého neb škodlivého v nejmenším proti království našemu Českému před se bráti chtěl, abychom v tom jich, jako věrných poddaných našich neopouštěli." Byly učiněny přísné kroky proti výtržníkům, prohlašujícím hrozby obyvatelstvu českému. „I kterakž pak takovým holým, jalovým, povětrným, smyšleným a negruntovním zprávám, řečem a slovóm o nás věřiti a nás tak nestydatě dotýkati smíte, jako byste od nás před takovými hroznými pohruožkami žádného opatření neměli a proto že jste — a zvláště sme my ani najvyšší purkrabie Pražský v zemi nebyli — čehož že prvé nikdá slýcháno není, vojenské tažení před se vzali." Když králové Vladislav a Ludvík dosti dlouho pobývali mimo Čechy v Uhřích, tu nejvyšší purkrabové Pražští i kolem tří měsíců se zdržovali s králi v cizích krajích. Když Ferdinand před 3 lety táhl proti Turku, nejvyšší purkrabí jel zároveň jako nejvyšší polní hejtman — ale proto se v Čechách nepřikročilo k branné hotovosti. Nyní však stavové nařídili tažení do pole v čase, kdy král i nejvyšší purkrabí v zemi byli. „Podnes ještě tak daleko od stolice naší královské hradu Pražského nejsme a býti jsme neráčili, abychom tam ve dvou neb najdéle ve třech dnech přijeti byli nemohli." Nejvyšší purkrabě ostatně vypraven na hrad Pražský napomenout stavy k pokoji, „s tím doložením, že sme my s lidem naším válečným ... bez těžkosti ... skrze království naše České k císaři J. M. sem do Hba táhnouti ráčili". Ačkoli však nejv. purkrabí předkládal, jak se dovede postaviti král proti nepřátelům České

země, „přese všecku pilnost nemohl jest nic při Vás obdržeti. A protož Vám poroučíme, přísně přikazujíce, abyste hned lidu Vašemu válečnému, kterýž v poli leží aneb do pole táhne, domuov se navrátiti a z pole ztrhnouti rozkázali, tak aby v království našem Českém i mezi obyvateli téhož království dalších záhub a škod i těžkostí nepovstalo." Jelikož se však činí pohrůžky těm, kteří táhnou s králem, anebo kteří nepřistoupili k jednotě, nechť se to opatří, aby se jim neublížilo. Jinak „musili bychom na ty cesty pomysliti, aby takové neposlušenství se zastaviti mohlo".

V příčině požadovaného sněmu král vyhoví; tam mohou stavové své těžkosti přednésti. Leč má se Ferdinand dle žádosti stavů přimlouvati, aby císař zastavil válku proti odbojnému Fridrichovi? Karel V. odpustil i provinilcům, když se poddali. Leč Fridrich „bez přestání od svého zlého, neústupného a pyšného předsevzetí ustoupiti nemíní". A což zrušení dědičných smluv od kurfiřta? Ten zabral docela „dědictví naše Jochmistál a Přísežnici, jako jeden přední duochod náš". Ať se vojsku kurfiřtovu tedy neposkytuje od stavů žádné podpory.*)

Direktorium 12. dubna odpovědělo výmluvami do omrzení opakovanými a falešným ujišťováním věrnosti: „I u nás s nemalým jest to podivením, že . . . i také naše bohdá upřímné a spravedlivé podání, jímž sme se V. Kr. M., jakožto věrní poddaní, pánu svému milostivému psaním svým nejednou ohražovali, ohradili a teď ještě nyní (!) před Pánem Bohem všemohúcím, soudcem spravedlivým i přede vším křesťanstvem ohražujeme, že sme my toho lidu tím úmyslem, jakž se o nás zlí lidé domejšlejí, proti J. V. C. (Karlu V.), proti V. Kr. M., pánu našemu milosti-

*) Sněmy české II., 206—212

vému, ani proti žádnému jinému dobrému do pole nevyslali a nevypravili, než toliko pro samu obranu a ochranu království Českého, svobod téhož království..." Direktorium tvrdilo dále, že dokonale věří ujišťování královu o pokojných jeho úmyslech vůči království. Nechť tedy i císař a král věří, že „my jakožto bohdá věrní a upřímní poddaní k V. Kr. M., k J. V. C. i ke všem v tomto světě vrchnostem, kteříž by však nám zúmysla a nespravedlivě škoditi nehleděli, nejinak než jakž na ctné, šlechetné a dobré lidi náleží, s pomocí Pána Boha všemohúcího chovati se míníme a bohdá chceme a budeme, šetříce v tom rozkazu Pána Boha našeho i také těch povinností našich, jimiž sme V. Kr. M. jakožto pánu našemu milostivému, nic méně než jako Vaše Kr. M. nám a království Českému také zavázáni." Již však vypraven posel, aby předložil králi příčiny, „proč by již to v moci naší nebylo, abychom ten lid od tohoto vojenského tažení měli aneb mohli odvésti ... žádáme a poníženě prosíme, že Vaše Kr. M. nic toho proti nám, jakožto věrným svým poddaným, mimo předešlé i toto slušné naše poddávání, před sebe bráti neráčíte."

Po těchto lstivých, nepoctivých slovech znovu žádalo direktorium, aby přestalo válečné tažení proti kurfiřtovi, protože tento „k pořádnému slyšení se volati a stavy království Českého v tom ve všem rozeznán býti žádá, což není povaha člověka neposlušného".*) — Toto tvrzení však bylo také nesprávné; kurfiřt pouze děkoval stavům za to, že byli krále žádali, aby císaře pohnul k míru s ním. Leč direktorium, aby tím více podnítilo v Čechách bojovnost proti Ferdinandovi, rozhlašovalo nepoctivou tu zvěst v opětném rozepsání do všech krajů dne

*) Sněmy české II., 212—216.

13. dubna; odvolávajíce se na to a znovu i na dědičné úmluvy s domem Saským jako na přední a téměř prý „hlavní (!) privilegium, svobodu a jako nějakou pevnou zeď království tohoto," důrazně i s pohrůžkou napomínali, aby nikdo nepomáhal nepřátelům kurfiřtovým.*)

Pluky válečné se hýbaly, Fridrich snažil se spojiti své voje s četami Pluhovými. Vůdcové saští 15. dubna smluvili se s Kašparem Pluhem, aby jeho vojsko vytrhlo za hranice na pomoc kurfiřtovi. Bylo by se tak ovšem stalo hned na odkrytí celého předíva stavovských lží o loyalitě, kdyby byl měl Pluh — alespoň trochu uspokojivý počet vojska. Okolnosti byly takové, že císař a král mohli býti snadno poraženi, kdyby se byli Čechové po svých velikých heslech o svobodě a po zápisech scházeli do tábora Pluhova horlivěji, než dříve proti Turkům.

Ale obraz byl žalostný. Nejvyšší polní hejtman žádal saské vůdce o malé strpení, prý ve čtyřech dnech bude míti pohromadě 17.000 mužů. 16. dubna žádal direktorium naléhavě, aby nové čety vojenské co možno nejvíce pospíšily, upomínal o peníze, děla a jiné potřeby.

Za těchto zoufalých žádostí císařovo vojsko opanovalo celý Voigtland, 17. dubna oddíly vojska Ferdinandova dobyly Schneeberku. Mezi vůdci saskými nastal poplach; ačkoli se dne 13. dubna zmocnili Lokte a Falknova, vrátili se nyní za hranice, doufajíce, že vojsko stavů českých potáhne za nimi. Psali v té věci 19. dubna Pluhovi z Annaberka, domnívajíce se, že by mohl za nimi přitáhnouti do Jáchymova.

Leč právě nyní se potvrdilo nejurčitěji, jak skrovná obětavost a odvaha následovala za velikými

*) Tomek: D. P. XI., 345.

stavovskými slovy. Ani nyní — v době nejkritičtější — nedoháněli vypočítaví byrokrati toho, co svou liknavostí promeškali. Kašpar Pluh neměl posud u Bečova pohromadě více než 2000 mužů! To znamenalo generální bankrot všech zápisů, přátelského snesení, všech několikaletých honosných příprav a častých velikých sjezdů. Nedostavilo se ani tolik vojínů, kolik se dostavilo stavů k mohutnému sjezdu pražskému. Bylo patrno, že větším dílem i ti vynikající representanti stavů, kteří podpisovali v Praze odbojné resoluce, posud se s Pluhem v poli nespojili. Několik dní dvě, tři až čtyry míle od Pluha stáli někteří ze stavů se svým lidem, ale váhali sloučiti své branné síly s jádrem vojska.

O žalostném stavu tábora Pluhova psal 18. dubna Burian Prostibořský Pražanům; stýskal, že žádných peněz neposílají, služebného lidu nenajímají. Jiný lid z tábora se rozbíhá; Prostibořský (nejspíše zastávající službu špížovníka) prý docela neví, co tam má dělati. Ptá-li se prý nejvyššího hejtmana Pluha, má-li ve službě setrvati, ničeho se u něho doptati nemůže; tudíž prosí direktorium, aby ho propustilo, neboť „neví jako ztracená ovce, koho následovati," takže mu „právě mezi dvěma stolicemi na zemi sésti přijde." *)

Kašpar Pluh žadonil ještě svými dopisy 17. a 20. dubna; naléhal na zaslání peněz k placení vojska, na které doplácel zatím ze svého. Aby nestržil přílišné hanby, vybídl vojsko ku předu, ale sám zůstal pozadu v Bečově, ostýchaje se táhnouti bez peněz ve chvíli, kdy mu vlastní prostředky došly, aniž bylo možno jinde peníze sehnati. Znovu 21. dubna spěl do Prahy Pluhův zoufalý list direktoriu.**)

*) Tieftrunk: Odpor, 168.
**) Tomek: D. P. XI., 347.

Zemský výbor ovšem psal, napomínal, žadonil také! Ale což platno, nesehnalo-li se ani 4000 kop grošů! Stavové se vymlouvali, že prý příspěvky povinné složí teprve na sněmě, rozepsaném ke dni 18. dubna. Takovým nejapným způsobem hleděli zastírati, že vůbec na vojnu platiti nechtějí, ač se k tomu zavázali s projevy tolik manifestačními! Vůbec druh se spoléhal na druha, jeden čekal, co učiní druhý, málokdo chtěl postoupiti vpřed, i smělejší hodlali se jen zvolna připojiti, až veliká četa hrdinů skutečných (ale dosud neznámých) dá skvělý příklad rytířského ducha.

A tací lidé čekali, že jejich nedbalost rychle bez velikého uvážení nahradí obyvatelstvo jiných zemí korunních! Moravané, kteří se těšili značné náboženské volnosti, ani se nehnuli. Horlivost Slezanů pro protestantství jevila se jenom v loudavém posílání vojska Ferdinandovi. Za takých okolností ovšem nemohlo býti ani řeči o válečném vítězství stavů českých, protože scházela nezbytná podmínka zdaru — alespoň trocha dobře vypraveného vojska. České sliby Fridrichovi jenom nyní uškodily. Protože se kurfiřt spoléhal na českou vydatnější pomoc, upravil své vojenské plány tak, že odklad hlavního útoku proti Habsburkům se mu stal osudným. Po tolika schůzích a resolucích stavové si počínali tak nejapně a nedbale, jako by se jednalo o nějakou hříčku; mohli bohužel sloužiti všem svým sokům k posměchu. Nejtrapnější bylo, že jich neopouštěla veliká hrdost a chvastavost ani v těch okamžicích, kdy sami mohli nahlédnouti, že jest ztraceno všecko.

Za takové situace přiblížil se 18. duben, den, kdy dle králova rozepsání měl se konati sněm. Protože Ferdinand pro své válečné tažení nemohl se dostaviti do Prahy osobně, ustanovil již 13. dubna své komisaře k sněmu s potřebnými instrukcemi. Stavové sešli se

v značném počtu. Žádali již před prvou schůzí, aby jim nejvyšší úředníci připravili k nahlédnutí staré dědičné smlouvy s domem Saským i listinu obnovující smlouvu s Moricem, která prý sepsána bez vědomí a povolení stavů. Druhý den (19. dubna) počet stavů znamenitě se rozmnožil. Sjeli se totiž ten den mimo další odbojníky i (na popud králův) stavové loyální, mezi nimiž zástupci Budějovic a Plzně. Pro obrovské množství shromážděných jednání se dálo na dvoře hradním. Nejvyšší úředníci dali čísti staré dědičné smlouvy z doby krále Jiřího. Když však oznámili, že smlouvy s Moricem při sobě nemají, nastalo pobouření; prohlašováno, že jsou ty úmluvy neplatné, že byly uzavřeny bez svolení sněmu. Marně nejvyšší sudí Jan starší Popel z Lobkovic odpovídal, že byly od sněmu zvoleny osoby k obnovení smluv s Moricem. Nastaly hádky, jimiž jednání toho dne skončeno.

20. dubna v koleji Karlově nové spory o Morice; stavové zkrátka chtěli vší mocí nějak ospravedlniti své nařízení válečné hotovosti. Uzavřeno žádati nejvyšší úředníky zemské a stavy, kteří se jich přidrželi, aby se zřetelně vyslovili, hodlají-li přistoupiti k přátelskému snesení stavů a s nimi se zasaditi o hájení svobod zemských. Ozvaly se také hlasy proti vypovědění doktora Mitmánka. Usneseno, aby se dopomohlo Mitmánkovi a jiným radikálům k navrácení do Čech a aby jim bylo dopřáno slyšení.

S těmito žádostmi šlo se na hrad k nejvyšším úředníkům. Zde Vilém Křinecký pronesl dlouhou řeč. Stýskal na smlouvu s Moricem, k níž prý stavové povolení nedali. Káral, že zbytečně krev se prolévá. „A my se tomu díváme, nic (?) tomu neříkáme. Tím způsobem dejme sobě zkaziti markrabství moravské (což moravští stavové prosili úpěnlivě o pomoc proti násilí?), abychom téměř již o všecko přišli... Když dům Saský zkažen bude, my jednostejné zkázy od

toho lidu přesodomského na sebe očekávejme; neb žádné naděje k dobrému není, poněvadž v tom vojště, kteréž císař a král pán náš na zkázu kurfirsta a domu Saského přivedl, přirození Turci jsou.“*) Již prudká forma řeči prozrazovala, že slova Křineckého velice přehánějí. Řečník doložil, že akce jednoty stala se jen pro obranu stavovských práv a žádal na úřednících zřetelnou odpověď, zdali se připojí k přátelskému snesení.

Protože právě přibyli komisaři královi, nejvyšší úředníci se vyhnuli okamžité odpovědi poukazem na to, že slušnost žádá, aby předem byli slyšeni plnomocníci panovníkovi. Stavové nehartusili znovu, slyšení poslů králových (mezi nimiž byl i posel císařův) však odložili až na druhý den. Dříve však, než se rozešli, provedli mstný čin na katolíkovi Floriánu Griespekovi, sekretáři komory královské, který jako strážce důchodů panovníkových ovšem velmi často si znepřátelil privilegované poplatníky. Vysloveno podezření, že jest také vinen domnělými nepořádky v chování zemských privilejí; účastnilť se Griespek v předešlých letech při zmíněném již registrování. Marně se dovolával Griespek řádného slyšení. Titíž lidé, kteří častěji volali, aby se dálo ve prospěch Mitmánkův nové šetření, provedli nyní hrdinství alespoň tím, že zavřeli do věže nenáviděného finančníka. Griespek veden do vězení před očima arcikněžen, aniž se stavové ptali, co takovému násilí řekne panovník.

V následující schůzi (21. dubna) na hradě Pražském vyložili Ferdinandovi poslové příčinu, pro kterou nemohl panovník svolati sněm před vydáním mandátu o veřejné hotovosti. Pak měli poslové žádati, aby byly prohlášeny za neplatné stavovské zápisy proti mandátu, protože by jinak nemohlo býti

*) Tieftrunk: Odpor, 178.

jednání sněmovní svorné — a dále aby byl válečný lid stavů rozpuštěn. (Tak měl žádati i posel císařův.) Jestliže stavové tyto žádosti zamítnou, měli poslové jednání přerušiti a odkázati stavy na sněm příští. Jestliže by však stavové svolili a v dalším jednání vznesli na komisaře nějaké stížnosti a žádosti, měli tito žádati jejich sepsání a prohlásiti, že věci tak důležité (ovšem mínily se artikule přátelského snesení) nutno odložiti k sněmu následujícímu, až bude přítomen sám král. Poslové měli jednati i o záležitostech jiných.

Stavové na žádost poslů o zrušení jednoty a rozpuštění vojska odpověděli, že se ještě poradí. Leč naopak mínili dále naléhati na nejvyšší úředníky a stavy loyální, aby přistoupili k jednotě. Veliká přesila radikálů zastrašovala bázlivé a nestálé. Sám pan Jan z Pernštejna, který také přijel do Prahy, v den, kdy poslové učinili své přednesení, vzkázal stavům své omluvy a výmluvy a 22. dubna dal svou pečeť přiložiti k stavovskému zápisu. Nyní byli radikálové tak povzbuzeni, jako by byli počet vojska u Bečova zdvojnásobili. Stavové odebrali se na hrad — na dvoře hradním vyzval Václav Křinecký nejvyšší úředníky a jejich stoupence, aby dali určitou odpověď o přistoupení k zápisu.

Nejvyšší hofmistr Zdislav Berka a nejv. sudí Jan Popel z Lobkovic asi se šesti osobami přistoupení zamítli. Leč jiní, vzpomínajíce na osud Griespekův, dali odpověď ústy nejvyššího purkrabí Volfa z Krajku, že se chtějí k jednotě přiznati; činí tak pro ujištění, že stavové neberou před sebe nic nového, co by bylo proti králi nebo proti řádu a právu.

Poddajným bázlivcům stavové poděkovali, ale k hofmistrovi a jeho věrným se vyjádřili, že teď budou věděti, jací jsou milovníci království Českého a obecného dobrého; proto prý s nimi také nechtějí

o nic jednati. Kladli jim za vinu, že prý králi radili k vydání přísného majestátu. Jaký duch mezi radikály vládl, jak mnohé vedla hlavně mstivá zloba, bylo patrno také z výkřiků pronášených proti Berkovi: „Podej ho sem!“ *) A tací lidé hlásali, jak se starají o pokoj a svornost, jak chtějí, aby se všecko dálo dle řádu a práva.

Ku konci zpívali stavové „Te Deum laudamus“ a při opouštění hradu zpívali i jiné písně náboženské až do kostela Týnského. — Tak proveden vítězný rej nad sopkou, jejíž temné dunění přece musil poznávati každý rozvážný politik. Jestliže shánění hotovosti dopadlo tak žalostně a jestliže král, vládnoucí četným vojskem, od svých požadavků neupustil, nebylo přece žádné příčiny k předčasnému jásotu. Právě za dva dni po tom laciném triumfu radikálů v Praze zpečetěna jejich porážka za hranicemi.

23. dubna nejv. úředníci v koleji Karlově žádali, aby stavové k slovům přátelského snesení, zavazujícím, aby si stáli za jedno proti každému ubližujícímu, přidali slova „mimo řád a právo“. Žádost tato byla zcela odůvodněná, ale stavové shledávali v tom kličku; zamítli ten návrh, jak je k tomu povzbuzoval sám Jan z Pernštejna, jehož smělost stoupala a klesala dle vanutí větru. Radikalismus musil vrcholiti i v této příčině, aby se zjevil v celé podobě a aby tím spíše byla odůvodněna jeho veliká porážka. A tak úředníci nuceni přiznávací listy zpečetiti beze změny. Za to propuštěn z vězení Griespek, ale na jistý zápis velmi obtížný.

Teprve 25. dubna se přikročilo (na hradě Pražském) k jednání s posly Ferdinandovými, kteří dokazovali, že není potřebí k hájení zemských svobod onoho přátelského snesení. Ale ústy Viléma Kři-

*) Tieftrunk: Odpor, 183.

neckého stavové prohlásili, že svobody jejich byly porušeny; proto odepřeli rozpuštění obranné jednoty. Jednání tedy přetrženo, aby pokuty, jež pak Ferdinand odbojníkům připravil, nalezly tím věcnější omluvy. Stavové, zapomínajíce i na nejnutnější podmínky vážné vojenské sebeobrany, projevili svůj radikální odpor proti důraznému rozkazu královu právě den potom, kdy základy pyšného hradu oposice proměnily se v troud. Když byl opanován od císařských Voigtland, tu konečně vojsko císařovo, královo i Moricovo pohromadě zaměřilo proti kurfiřtovu postavení na Labi u Míšně. Kurfiřt, který se obmeškal čekáním na pomoc českou, vydal příliš pozdě rozkaz oddílu Thumshirnovu a druhých hejtmanů, kteří leželi blíže českého pomezí, aby se vrátili k jeho hlavnímu vojsku. Leč dříve než mohly pomezní voje saské přikvapiti, byl Fridrich přinucen přiblížením se vojska císařova opustiti Míšeň a převésti vojsko 22. dubna přes Labe, po jehož pravém břehu couval k Vittenberku. Císařští zmocnili se ihned města Míšně a táhli po levé straně Labe k Mühlberku. Ferdinand v noci na den 24. dubna se nacházel v poli u Ragvic, odkud ve dvě hodiny po půlnoci psal svým komisařům do Prahy, že téhož dne spolu s císařem míní udeřiti na Fridricha. Skutečně došlo 24. dubna 1547 k rozhodné bitvě. Vojsko císařské vynutilo si u Mühlberka cestu přes Labe. Svedena bitva, v níž Fridrichovy voje byly na hlavu poraženy. Byla to „porážka v hanebném útěku". Saské vojsko ztratilo všechny prapory (i hlavní prapor Fridrichův), 2000 pěchoty a přes 500 jezdců, 21 děl a 600 vozů s prachem, nábojem a jinými potřebami; ztráta císařských prý činila pouze 50 mužů i s těmi raněnými, kteří později na utržené rány zemřeli. Sám kurfiřt byl na útěku jat, jako neposlušný man k smrti odsouzen, ale později mu dal císař milost, ponechal mu menší část

území a větší daroval i s důstojností kurfiřtskou Moricovi. Pak spěchal císař k dalším vítězstvím.*)

Zatím, co dopadla na německého spojence českých protestantův a Bratří rána děsná, uzavřeli stavové vypraviti ke králi poselství, tlumočící obranu stavovské jednoty, která prý nečelí proti králi a hájení české veřejné hotovosti.

O českém vojsku bylo však zbytečno již mluviti. Jestliže dříve někteří ze stavů myslili, že jejich jednotu ani 100.000 vojínů neporazí, nemělo vítězné vládní vojsko vůbec v Čechách koho porážeti. Direktorium, jsouc již před bitvou u Mühlberka v největších rozpacích, nařídilo 23. dubna Pluhovi, aby dal sestaviti seznam všech, kdož dle snesení stavů lid svůj vypravili; žádali, aby se spočítal i počet bojovníků. Na základě této statistiky měli býti usvědčení liknavci vyzváni k nápravě. Kašpar Pluh, nedostávaje posud peněz k placení vojska, setrvával dále na svém zámku v Bečově. V den, kdy řádila bitva u Mühlberka, stěžoval si direktoriu, že uslyšel, jak byl od direktorů nařčen, jakoby nakládal s penězi obdrženými k potřebám vojenským nesprávně k svému zisku. Proto žádal, aby byl poslán k vojsku zvláštní výběrčí, který by lid platil. Místo peněz přišlo Pluhovi 25. dubna zcela zbytečné nařízení, aby na ten čas s lidem válečným nehýbal, pokud mu nebude oznámeno.

Dříve však, než se poslové odebrali ke králi, přinesl 27. dubna Zdeněk Berka z Dubé stavům hroznou zvěst o porážce saského vojska. Zpráva působila jako úder hromu. Nastal zmatek tak veliký, že mnoho účastníků sněmu rozjíždělo se ke svým domovům. Jiní nechtěli ani zvěsti té věřiti. Ti, kteří se dali po-

*) Kryštůfek: Všeobecný církevní dějepis III., 139. Tomek: D. P. XI., 355.

hnouti k zápisu pohrůžkami, nabývali znova odvahy. Ztlumená síla konservativců před očima radikálů vzrůstala rychle. Stavové setrvali při tom, aby poslové z Prahy přece pospíšili ke králi s instrukcí již danou, ale s dodatkem, že lid válečný v Čechách se rozpouští, jelikož pominulo nebezpečenství cizích vpádů. Stavové skutečně se usnesli, aby lid do pole vypravený se vrátil hned domů. Tak sněm skončen.*)

V lidu způsobila zpráva o rozpuštění vojska stavovského veliké pohnutí. Vilém Křinecký klidnil rozčilené množství, jak uměl. I nyní byly od stavů zřízeny některé osoby, aby setrvajíce v Praze, v dorozumění s Pražany řídily věci potřebné. A co činil Pluh? Když z nahodilé příčiny 30. dubna přijel z Bečova do ležení, k svému překvapení viděl, že válečný lid, pokud ještě setrval, jest vzhůru a strojí se k domovům. Když se tázal, proč se to děje, bylo mu odpověděno, že Saský kurfiřt jest poražen na hlavu a zajat. Pluh byl rozhorlen nad tím, že mu nebyla zpráva tak důležitá poslána včas. Vždyť stavové beze všeho oznámení vrchnímu veliteli svůj lid do krajů odvolávali. Direktorium žádalo, aby se před rozptýlením vojska alespoň uspořádal soupis mužstva.**) Nebylo to Pluhovi možno, protože peníze přes všecky urgence nedocházely, takže již před tím vojíni si pomáhali drancováním okolí. Skrovné vojsko se rozprchávalo jako před silným nepřítelem, takže různé vzkazy z Prahy neměly žádné ceny.

Tak skončila odvážná „hra na vojnu". Události ty, které byly přivoděny náboženskými pokrokáři, byly vážnou předzvěstí osudů dalších, vyvrcholených Bílou horou. Dokázaly světle, jak málo bylo opravdovosti a obětavosti u těch, kteří oplývali demagogickými frázemi. V době veliké scházely veliké charaktery. Málokdy stala se v Čechách tak ubohá, nejapná a bezúčelná válečná výprava, jako v době administrátora Mystopola, Jana z Pernštejna a Křineckého. Radikální direktorium zřelo smutně na zahanbující výslednici tolika resolucí a osvědčení. Staroutrakvisté plesali, Mystopol pomýšlel na obrat.

*) Tomek: D. P. XI, 357. Srv. Denis — Vančura: Konce sam. čes., 406—407.

**) Tomek: D. P. XI, 358—359.

OBSAH.

Str.

I. Další postup německého lutherstva 5
II. Odvaha protestantů moravských. Společná obrana křesťanstva proti Turkům 14
III. Marné pokusy o reformu záležitostí kněžských. Mystopol administrátorem 26
IV. Radikální pokus protestantů o pevnou organisaci . 33
V. Houževnatý odpor Ferdinandův 48
VI. Královský soud nad Mystopolem a Mitmánkem . 56
VII. Malomocná reakce. Omilostění novověrců 65
VIII. Reformační artikule sněmu 77
IX. Nová žádost za biskupa. Protest Bratří proti mandátu Vladislavovu z r. 1508 84
X. Ferdinandova péče o universitu. Mystopolův osobní spor 92
XI. Počátky tuhého boje mezi konservativci a novotáři 95
XII. Odpor stavů proti akci králově mohutní 110
XIII. Zřejmá vzpoura 114
XIV. Potupné spisy a písně. Rozpačitost Pernštejnského 132
XV. Ferdinandova válka 141
XVI. Zděšení stavův a zdolání odboje 156

Baar, Jindřich Š., Z duchovní správy. Sbírka povídek. 1 K 90 h, váz. 3 K 40 h.

— **Chvíle oddechu.** Kapitoly z cest. 3 K 60 h.

— **Trnky.** Hrst feuilletonů. 2 K 20 h.

— **Poslední soud.** Román. 3 K 40 h.

Bazin René, člen francouzské akademie, **Obilí, které vzchází.** (Le Blé qui lève.) Dle 116. vydání přeložil Fr. Vaňous, círk. kněz v Chicagu. 2 K 40 h.

— **Přehrada.** (La Barrière.) Román. Autorisovaný překlad 39. vydání. Fr. Vaňous, církev. kněz v Chicagu. 2 K 20 h, váz. 3 K 40 h.

Brodský Bohumil, Páni a paní. Obrázky z úředniického ovzduší. — Část I. Drobná vojna. — Panská přízeň. — Pan rada. 2 K 24 h.

Část II. Na samotě. — Lesklý povrch. — Mezi svými. 2 K 50 h.

— **Vesnické obrázky.** Část I. Poblouzení. — Přece se pomstil. — Při potoce. 1 K 60 h.

Část II. Nové ráno. — Udělala místo. Oba. 2 K.

Brožek Josef, Ve vlnách života. Obrázky veselé i vážné. 1 K 40 h.

— **Z víru života.** Drobné povídky. 1 K 40 h.

— **Z různých dob.** Povídky. 1 K 40 h.

Brynych Eduard, Dílo lidí. Obrázky ze smíšené osady a ze světa. Druhé opravené vydání. 1 K 20 h.

— **Naše vesnice po roce 1860.** Sbírka obrazů a povídek, jež lidu českému sepsal —. Druhé vyd. 2 K 40 h.

— **Slovo kříže.** Obrázky z pokročilé a smíšené osady. Druhé vydání. 1 K 80 h.

Ehrenberger Josef, Sebrané spisy. Druhé vydání.

Svazek I. Povídky dějepisné a pověsti, část I.: Kovář a mečíř. — Poslední poprava na Šibeničném vrchu. — Mikoláš Klečkovský. — Vír nevěry a šílenosti. — Karel a Blanka u Potštejna. — Zkamenělá svatba pod Ústupem. — Poslední opat kláštera podlažického. — Zjevení u kamenného kříže na Tisově. — Vítězství u Hoříně. — Cena 3 K 30 h. — Skvostně vázané 4 K 90 h.

Svazek II. Povídky dějepisné a pověsti, část II.: Boj a vítězství Pravdy Boží v Čechách. Spis ceny velmi vzácné, česká to Fabiola — Půl zlatého prsténku. — Švéda s rozbitým čelem na dvojím místě. — O den později. — Cena 3 K 50 h. — Skvostně vázané 5 K 10 h.

Svazek III. Obrázky a obrazy ze života: Synkové na lehčím chlebě. — Jediná dcera ze statku. — Smutné posvícení a jak se pan Pavel pomstil. — Nová škola v Dlouhé Lhotě. — Spekulant v koženkách. — Exkurrendo-mládenec. — Tři králové z Bukoviny. — Sňatek divem. — Lidé blázni. — Cena 3 K 50 h. — Skvostně vázané 5 K 10 h.

Svazek IV. Obrázky a obrazy ze života: Čermákova rodina. — Červená střecha mezi lesy. — Josa Kudlička. — O pouti v Borku. — Paní stará. — Cena 4 K. — Skvostně vázané 5 K 60 h.

Svazek V. „Zábavy pro malé i dospělé": Menší pečeť kapitoly Vyšehradské. — Tataři na Moravě. — Privina, mladý Prušan. — Vlasta a Markétka. — Ostruha krále Jana čili založení kostela na Liboborku. — Dar Arnošta z Pardubic. — Cena 2 K 60 h. — Skvostně vázané 4 K 20 h.

Svazek VI. „Zábavy pro malé i dospělé": Kaplička pod lipami. — Invalida. — Bratr Renát. — Kdo by to byl řekl a toho by se byl teprv nikdo nenadál! Obrázky a obrazy ze života: Sedlák a statkář. — Obrázek z pouti svatojánské. — Staří Houkalovi na živnosti a na výminku. — Cena 4 K 40 h. — Skvostně vázané 6 K.

Svazek VII. „Obrázky a obrazy ze života": Knap a písař. — Medák a Voštinák. — Zamrzlé ohlášky. — Teta Anežka. — Lhota dvořácká, Lhotou žebrací. — Jeskyně u proudů Svatojánských. — Tichý nad silného. — Nenadálé smíření. — Svatba na biskupství. — Hrob Sasíkův. — Pomsta. — Učedník nad mistra. — Blbý Vaněk, zchytralý lhář. — Hádankář čili Sedlák královským radou. — Rek hnidopich. — Posvícenská jest. — Zbožný zlosyn. — Dobrá rada v nouzi. — Rychtářova příprava k prvnímu soudu. — Člověk ani sám neví, co chce! — Povýšení osady Náchodské na město. — Ztracená sázka. — Jak jsem se stal z Čecha Němcem a pak zase z Němce Čechem. (Kus autobiografie.) — Jos. Ehrenberger. (Nástin životopisný.) — 4 K 70 h. — Skvostně vázané 6 K 30 h.